

GAUDEO

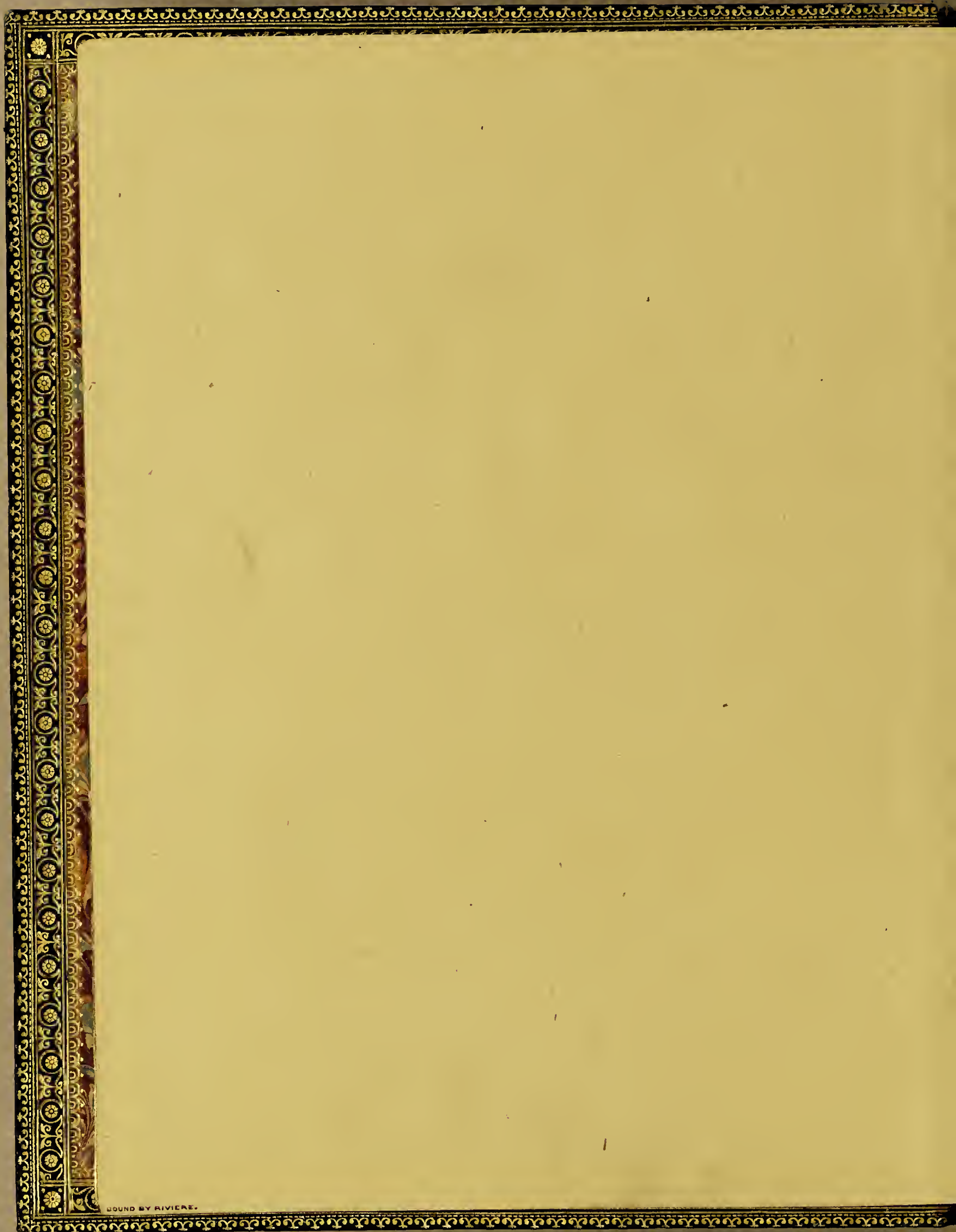

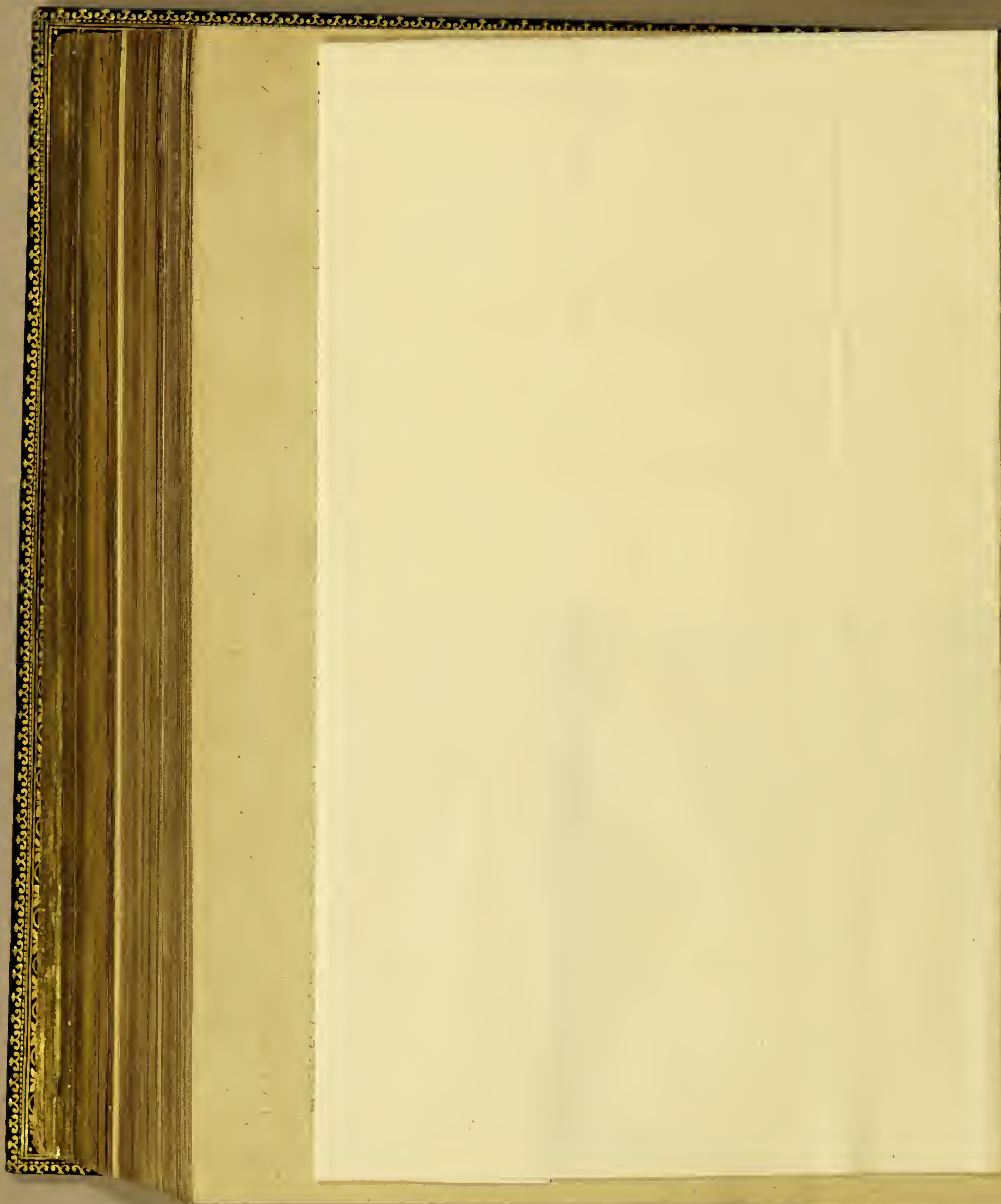

John Carter Brown.

BOUND BY RIVIERE.

Ongeluckige Voyagie,

VAN'T

SCHIP BATAVIA,

NAE

OOST-INDIEN.

Uyt-gevaren onder de E. *François Pelsaert.*

Gebleven op de Abrolhos van Frederick Houtman, op de hoogte van 28. en een half graden / by Zuyden de Linie Æquinoctiael.

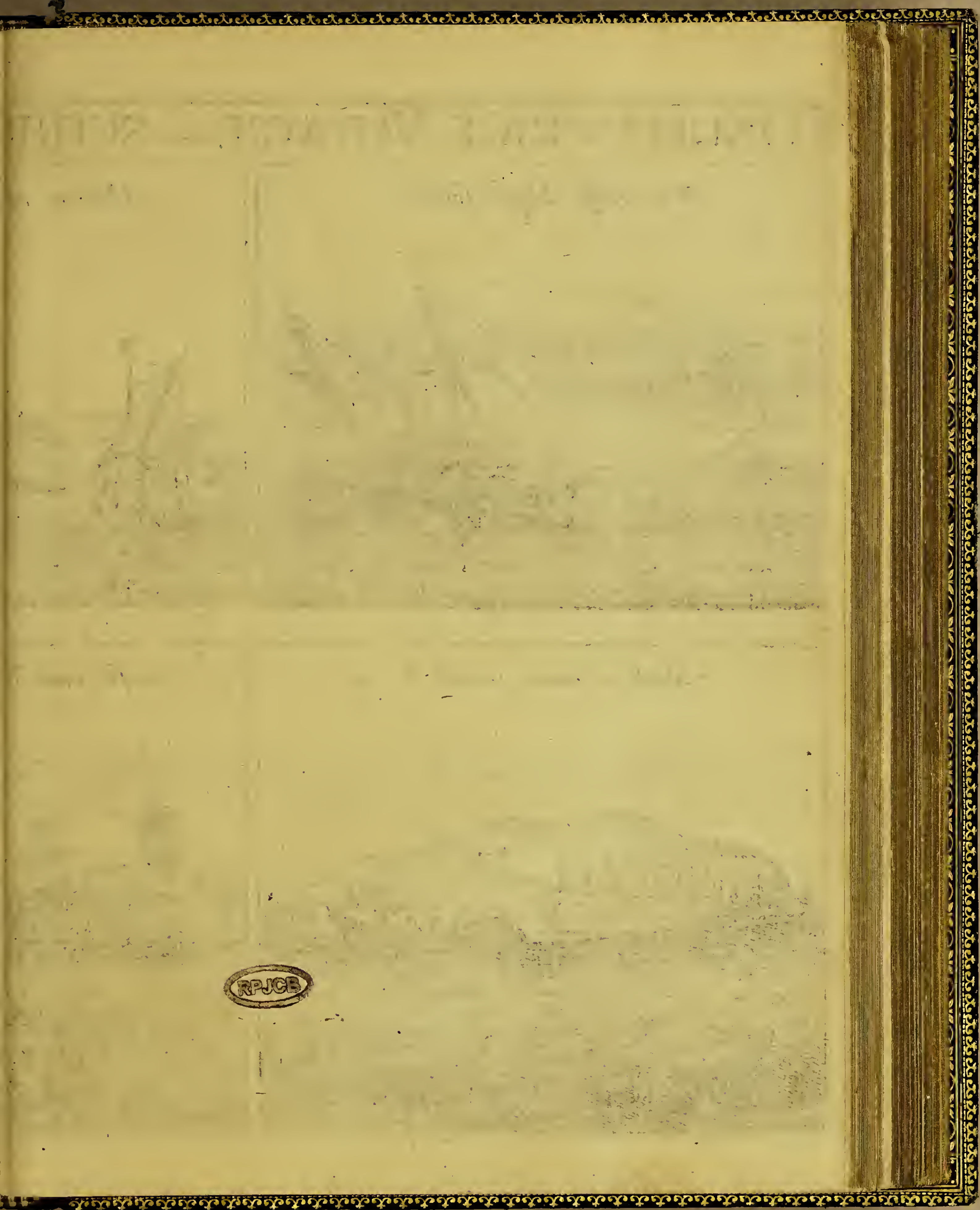
Vervattende 't verongelucken des Schips, en de grouwelijcke Moorderyen onder 't Scheeps-volck, op 't Eylandt *Bataviaes Kerck-hoff*; nevens de straffe der handtdadigers in de Jaren 1628. en 1629.

Hier achter is noch by-gevoegt eenige discoursen der Oost-Indische Zee-vaert / als mede de gantsche gelegentheyt der Koopmanschappen die men in Indien doet.

t'AMSTERDAM,

Voor Joost Hartgers, Boeck-verkooper in de Gasthuys-Steegh / bezijden het Stadt-huys / in de Boeck-winckel. 1648.

ONGELUCKIGE . VOYAGIE *vant* SCHIP

Het Schip blyft fol 3.

Vaeren om

t'Weede Verraet gemist Fol 14.

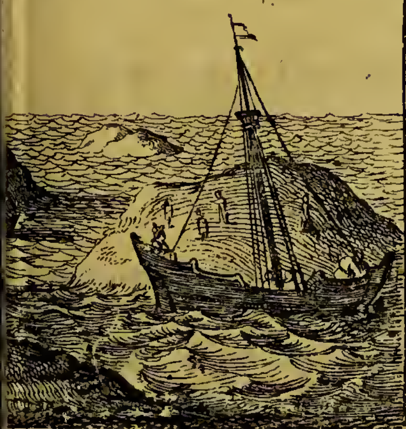

Comste vant Ia

ATAUIA . VARENDE *na* OOSTINDIEN *fo 1*

water Fol 5.

Vreede Moorderi Fol 11.

ardam Fol 26.

Acht maets Gerecht Fol 28.

1628. Octob.

JOURNAEL,
Ende
Historisch verhael van de On-geluckige Reyse gedaen naer
OOST-INDIEN,
Door
FRANCOIS PELSAERT van Antwerpen, *Koopman op het Schip* BATAVIA. *Den* 28. *October* 1628. *uyt Texel gezeylt.*

Naer dat den Heer Generael Pieter Carpentier in Junio desjaers 1628. met vijf rijcke retour-Schepen uyt de Oost-Indien behouden in 't vaderlant gekomen was: en dat de Bewinthebberen haer drye ghearresteerde Schepen/ verleden Jaer met den Commandeur Ian Karstensz van Embden (uyt Suratta gekomen) van 't beslagh uyt Engelant ontslagen hadden; heeft sulcks geen kleyne couragie/ ende ghelegentheyt tot nieuwe equipagie ghegeven: wert weder een vloot van elf Schepen derwaerts gesonden/ met welcke de Heer Generael Jacob Specks mede varen soude: op dese Schepen heeft hem begeven de wel-besochte Mathematicus Iohan Walbeeck, zijnde een persoon curieus ende neerstig om de natuer ende gelegentheden der Oostersche landen naeuw te ondersoecken. De Heeren Bewinthebberen ter Kamer van Amsterdam/ twee Schepen ende een Jacht by tijdts ghereet hebbende / hebben (om gheen tijdt te verliesen) de selvige voor naer Texel afghevaerdight/ genaemt zijnde als volgt: Batavia, op 't welck als Commandeur was François Pelsaert van Antwerpen Dordrecht, tot Opper-koopman op hebbende den Fiscael Isaac van swaenswijck van Leyden: ende het Jacht Assendelft, daer als Onder-Koopman mede voer Cornelis Vlack van Amsterdam: zijn den 28. October / uyt Texel in Zee ghe-raeckt.

Haer reyse verborderende / ende door storm ofte andere ongelegentheden van den anderen geraeckt zijnde/ oock niet sonderlinghs als ghemeyne coursen/ ende dagelijcksche Scheeps-dingen voorvallende / niet waerdigh om in 't licht ghebracht en door den druck gemeen gemaeckt te werden/ vermits den Leser sulcx door de veelvoudige gedruckte reysen te verdrietigh valt; soo sullen wy niet dan dat gedenckwaerdigh is voor den dagh brengen.

Het Schip Batavia sich alleen bevindende / ende haer tijdt op de reyse doorgebracht hebbende tot den 4. Junij 1629. zijnde den tweeden Pincxterdagh/ mede gekomen op de hoogte van 28. en een derde graet Zuyder breete/ ontrent 9 mijlen 1629. Iunius.

1629. Junius.

Vervallē op de Abrolhos/ daer aen de gront geraken.

van 't zuyd-lant/ so vervielen sy op de periculeuse drooghten Abrolhos, anders by de Nederlanders genoemt Fredrick Houtmans klippen. Den Commandeur François Pelsaert in sijn kooye sieckelijck legghende/ zijnde volle Mane-schijn ende goet weder/ twee uren voor den dagh/ ende des Schippers wacht/ soo voelde hy met een hant/ 't Schip schrickelijck bewegende/ het Roer stooten/ ende sijn vaert datelijcken tegens de klippen stuyten/ so dat hy Koopman uyt sijn kooye viel; waer op hy terstondt naer boven loopende/ alle de zeylen in top bevont/ cours N. O. ten Noorden/ met eenen Z-Westen wint den gantschen nacht geweest zijnde: bevonden haer als-doen met 't Schip midden in een decken schuym legghen/ doch met weynigh berninge/ dat wel haest veranderde/ vermits sy korts de Zee rontom seer hart op haer hoorden aenbreecken; daer op den Commandeur den Schipper heftigh toesprack/ hem te laste legghende/ dat sy door sijne vermetene onachtsaemheyt dus om den hals geraeckten; daer hy op antwoorde sulcx sijn versuym niet te wesen/ alsoo hy niet geslapen/ maer wel gewaeckt ende voor uyt op alles acht genomen had; want 't schuym van verde voor uyt siende/ so vraeghde hy teghens Hans de Bosschieter (die mede de wacht had) wat mach dat wit zijn? die tot antwoort gaf sulcx 't blickeren van de Maen te wesen daer sy te vreden zijnde haer op verlieten; Den Commandeur vraeghde wijders/ wat raedt nu/ en waer ontrent meent ghy dat wy zijn? dat is Godt bekent seyde den Schipper/ dit is een onbekende drooghte/ die een groot stuck van lant moet leggen/ ick meene dat wy op een steert sitten/ en misschien is 't laeg water/ laet ons een ancker achter uyt brengen/ mogelijck sullen wy 't daer noch wel afwinden. Den Commandeur wijders vragende wat diepte sy daer mochten hebben/ kreegh tot antwoort sulcx niet te weten; dies hy het loodt halen liet/ en bevondt aen 't achter-schip maer 17. ende 18. voeten waters te wesen/ doch aen 't voorschip veel minder; des naer de Schippers segghen van gheyoelen bleven/ op een onbekende drooghte in Zee geraeckt te zijn/ sulcks dat resolveerden 't geschut tot lichtinghe over boordt te werpen/ ende de boot met de schuyt in Zee te setten/ op hoope van weder vlot te werden; onderwijlen om 't Schip ghediept hebbende/ bevonden ontrent een pijlschoot achter uyt 7. vademen waters/ doch voor heel droogh/ so dat sy een werpancker vaerdigh maeckten/ om 't selvighe achter uyt te brenghen. Onderwijlen begon 't met regen-buyen seer hart te waeyen/ sulcx dat de Boot met een stortinge waters van boort gesmeten wiert dies hy wegh-dreef/ soo dat sy ghenootsaeckt waren haer schuyt derwaerts te senden/ om haer te helpen op-roeyen/ dan eer sy weder aen boort quamen was 't dagh geworden; haer alsdan rontsom in de klippen ende drooghten vonden/ daer het Schip door 't schielijck vallen van 't water (vermits met hoogh ty daer op geraeckt waren) seer begon te stooten/ ende te branden/ dat sy daer niet langer op gaen ofte staen konden; soo resolveerden haer groote mast over boort te halen/ verhoopende van de kleyne in 't stooten soo veel perijckels niet en hebben; sulcks dan in 't werck gestelt zijnde/ bevonden haer seer bedroogen/ door dien sy hem van boort niet konden quyt worden/ soo dat hy haer seer hinderlijck was/ om weghens de groote barninghe/ de Boot aen boort te legghen: konden daer ontrent gheen landt beoogen/ dat naer gissinge met hoogh water niet onder en vloeyde/ als alleen een Eylandt ontrent dry mijlen van 't Schip gelegen; dies den Schipper naer twee kleyne Eylandekens (ofte klippen) gesonden wierdt/ niet verre van 't Schip/ om te besichtigen of men daer de Menschen ende eenigh goedt soude konnen berghen; die ten neghen uren weder Scheep komende/ rapporteerde die ooghschijnelijck wel niet

onder

onder te vloeden / maer datse wegens de rotzen ende klippen moeyelijcken ende periculeus waren aen te doen/vermits men aen d'eene zijde om de droogten met de schuyt niet wel konde te lande komen / ende aen d'ander zijde ettelijck vadem waters bevonden wierden; Niet te min wiert goet gevonden/so wegens het ghe-schrey ende kermen der vrouwen/krancken ende kinderen/als slaphertigheyt eeniger armhertige menschen/'t volck daer eerst aen lant te stellen; ende onderwijlen 't gelt en de kostelijckste goederen boven te krijgen: daer de principaelste Overheden haer uyterste best toe deden; dan de straffe des Heeren scheen haer over 't hooft te hangen/ want tegens alle neerstigheyt ende devoir die aengewent wierden om het schip in ly over te doen hellen/beviel het door de oneffene steyle klippē daer het op sat/ recht contrarie / 't welck veroorsaeckte dat het Volck seer lancksaem uyt 't Schip geraeckte: oock was het schip ten tien uren al geborsten/ so dat sy genootsaeckt warē met aller vlijt wat broot uyt de broot-kamer boven te krijgen; alsose om aen landt water te bekomen hope genoeg hadden; doch alles/ jae Hemel ende aerde scheen haer tegens te wesen/ vermits haer yver door den godloosen ongebonden hoop/ soo van Soldaten als Bootsgesellen ghestut ende belet wiert/ om datse uyt 't ruym weg ens den dranck niet te houden waren/ soo datse tot yets te bergen niet konden geraecken/ ende het geheele ruym driftigh wiert/ sulcks dat ter nauwer noot noch anderhalf legger/ die boven op 't Schip gereet laghen met Emmers ende Kitten vulden; soo dat dien dagh daer mede verliep/ hebbende maer dry tochten met Volck aen Landt ghedaen/ met welcken hondert tachentigh Zielen/ twintigh vaten broot ende eenige tonnekens water gebergt wierden. 1629. Junius. Stellen het volck te lande.

Den Schipper eenigh volck/ met een Juweel-kassien aen landt gebracht hebbende/ ende naer Sonnen ondergangh met de Sloep weder aen boort ghekomen zijnde; verklaerde tegens den Commandeur het niet te helpen; dat sy water ende broot te landen bergden/ vermits 't sonder ordre verslonden wiert/ yeder sijn bekomste drinckende; eñ dat sijn verbieden geen kracht nochte dwanck by bracht/ 't en zy hy daer andere ordre in stelde: daer op den Commandeur/ datelijcken in de Schuyt gevallen ende naer landt gevaren is/ (om weghens de meenighte der menschen ende schaersheyt van 't water/ het rantsoen te stellen; also daer geen apparentie was/ om voor eerst meer te bekomen; so dat genootsaeckt waren / 't selbige tot lijfs onderhout soo langhe te strecken als 't moghelijck konde zijn/) met meeninge van datelijck weder naer boort te keeren; om volghens resolutie / met de naeste tocht het gelt te lande te brenghen; dan hy was nauwelijcks van boort ghesteecken/ of het begon seer hart te waeyen / soo dat het buyten menschelijcken macht was weder t' Scheep te komen/ jae hadden quaet genoegh dat sy te Lant quamen/ zijnde in groot perijckel van de Zee bestolpt/ ofte wech gedreven te werden/ sulcks dat tegens wille dien nacht te lande blijven mosten.

Den 5. dito/ voor dag setten sy een party volcks met eenigh broot ende water op het grootste Eylant / soo dat haer in twee partyen tot bequamer gelegentheyt ghescheyden hebben. Den Commandeur met de Sloep/ ende den Schipper met de Boot weder naer 't Schip varende/ so quam de Sloep met veel arbeyt/ moeyten ende langh roeyen eerst des middaegs daer ontrent / welck geluck die van 't Boot niet en genoten/ vermits sy het wegens den hollen zee niet konden op roeyen/ veel min met laveren bezeylen/ en dat door ghebreck van swaerden/ soo dat genootsaeckt waren weder naer 't Eylant te keeren. Dat in tween verdeelt werdt.

De Sloep met den Commandeur ontrent 't schip zijnde/ so konden wegens de var-

1629. varninge niet aen boort geraecken/wat moeyten ende periculen sy oock aenwen-
den/want de stortingen liepen over de Compagnie heene/ so dat langen tijt daer-
Iunius. om bleven hengelen / op hope van eenige gelegentheyt daer toe waer te nemen;
doch alles te vergeefs zijnde / soo wasser ten laetsten een Timmerman van Am-
sterdam / Jan Egbertsz ghenaemt/ die hem verstoute uyt het Schip door de var-
ninge ende stortinge aen de Sloep te zwemmen ; met bede dat men den Onder-
koopman Jeronymus Cornelisz, met noch sebentigh mannen t'Scheep zijnde / te
hulpe soude komen/ om geberght te werden/alsoo op 't Schip geen lijfberginge
meer hadden/ waer uyt men wel afnemen kan/ hoe sy ten beyde zijde te gemoede
waren/ den eenen om te helpen / ende de anderen om ghehulpen te worden; daer
dan geen middel toe zijnde/soo versocht den Commandeur vijf/ ses plancken oft
deelen uyt het Schip te hebben/ so 't doenlijck waer dat die over boort souden ge-
smeten werden/ op dat sy die souden visschen / om zwaerden tot het Boot daer
van te maken; voorts dat sy een vloot ofte twee souden toerechten/om in tijt van
noot haer lijf daer mede te bergen;noch dat hy Commandeur niet naerlaten sou-
de/ter eerster gelegentheyt met de Sloep en de Boot t'Scheep te komen / om het
gelt te halen/ende 't selvige in verseeckeringe aen lant te brengen ; met dese boot-
schappen is den voorsz Timmerman Jan Egbertsz weder naer 't Schip gezwom-
men/ daer behouden aen boort komende/so wierpen sy datelijck ses planckē over
boort/die by die van de Sloep gevischt wierden/waer mede sy met herten-leet/eñ
tot haer aller groot leetwesen / weder naer 't Eylant keeren mosten;te lande ghe-
komen zijnde/vonden den Timmerman besig met een zwaert te maken van een
stuck van een stenge/die daer aen lant was komen drijven; des naermiddags be-
gon 't uyt den N.westen seer hart te waeyen ende te stormen/ sulcx dat het Schip
aldoen so van de baren bevochten wiert/ dat men 't dickmaels niet sien konden/
eñ meer als wonder scheen/dat het noch aen den anderen bleef. Die aen het lant
over-rekende op den avont haer versch-water datse in kleyne vaetjens behouden
te lande geberght hadden bevondē sulcx op het kleynste Eylant daerse met 't Boot
en de Schuyt veertigh menschen sterck waren tachentigh kannen waters/ ende
op het grootste Eylant voor hondert tachtentigh zielen noch veel minder ; Des-
halven was 't een bang sien/ende 't gemeen volck begon te murmureeren/waer-
omse op de Eylanden ofte daer ontrent geen versch water gingen soecken/ alsose
sonder 't selvige aldaer niet lange blijven konden/ sonder gesamentlijck seer deer-
lijck van dorst om den hals te komen;den Schipper dat den Commandeur aen-
gedient hebbende/ende datmen sonder tot sulcx te resolveeren/het volck wel haest
souden sien mutineren; oock datse wel met de Boot souden doorgaen / soo kon't
echter noch niet ingewilligt werden/en wiert by den Commandeur voorgestelt/
men soude de uytkomste van 't weer ende Schip uytwachten/ want men 't voor
Godt/ de Bewinthebberen en de H. Overigheydt op Batavia niet souden konnen
verantwoorden so een schoon volck/ ende des Compagnies rijcke middelen licht-
vaerdelijck/sonder tot bergen meer naerstigheyt doende/ te verlaten; daer seer te-
gen geprotesteert wiert/ende by de geenen die willigh waren om aen de Eylandē
ofte het vaste zuyder lant water te gaen soecken/ beloften gedaen/aen wat lant sy
souden komen versch-water te vindē/dat weder souden keeren/om het volk met
so veel tochten waters te versien/als bevonden soude werden noodig te zijn:doch
eyndelijck alles wel overwoghen ende gedebateert/oock in bedencken ghenomen
zijnde/geen hope te wesen van eenig water uyt het Schip meer te bekomen;'t en
ware 't selvige aen stucken stiet / en dat soo de leggers na 't lant quamen drijven/
ende

ende gebist wierden/ofte datter dagelijcx grooten regen van den hemel viel/waer mede veel water konden vergaren om haer soo te laven/ende onder houden;doch dit alles onseecker/ ende dat daer geen vaste staet op konde gemaeckt werden/soo is den Commandeur eyndelijcke naer veel biddens bewogen/ ende gheresolveert (gelijck hier naer wijders by de resolutie te sien is) datse met de boot naer de Eylanden ofte 't vaste lant souden varen/om water te soecken op datse niet van dorst en versmachten: doch sulcx niet bindende / dat als-dan op Godts ghenade haer reyse vorder naer Batavia souden vervorderen/ om den Heer Generael hare droevige noyt gehoorde ongeluck te verwittigen/ ende met eene hulpe tot verlossinge van 't resteerende volck te versoecken. Maer alvooren versocht dē Commandeur aen den Schipper / dat hy eenigh volck ordonneren soude/ om nevens hem met de Schuyt aen het ander Eylandeken te varen/om haer aldaer de voorgaende resolutie bekent te maken; dat hem afgerade wiert/so om datse vreesden dat sy den Commandeur daer souden houden/ ende dat het hem berouwen soude; als dat niemant van de maets seer ghenegen was met hem te varen: doch hy volharde in sijn voornemen by brengende/soo hem niet toegestaen wiert naer 't ander Eylandeken te varen / om met het volck van haer opset te spreken/dat niet soude gesint zijn uyt te varen/om vers water voor de menigte te gaen soecken;gesint zijnde met haer aldaer by des Compagnies Schip ende goederen/ m et eeren te sterven;soo dat het hem eyndelijck ingewilligt wiert: dies hy een Hoogh-bootsman met ses mannen tot sijn devotie bequam/ en vaerdigh waren/ hem met de schuyt aen 't Eylant te brengen/doch onder bespreck/so hy daer vast gehoudē wiert/dat vermoghen soude met de Schuyt van lant te steken ende door te gaen. In deser voegen dan t'samen verdraghen zijnde/so zijnse derwaerts getrocken/den Commandeur een vaetjen waters/voor die op 't andere Eylandeken waren/mede nemende; doch onder Lant komende weygerde den Hoogh-bootsman/met sijn byhebbende maets te landen/seggende sy sullen u ende ons houdē/ wy begeeren niet naerder te komen/ hebt ghy wat te seggen/moget haer van verre toe-roepen/ wy zijn van dier meninghe niet/om ons om uwent-wille in perijckel te stellen. Den Commandeur wegens desen ontfangen hoon verstoort zijnde/meende over voort te springen / ende hem te water te begeven/ om aen lant te zwemmen/dan wiert vanden Hoog-bootsman te rugge getrocken / ende vast gehouden/sijn volck ghebiedende weder te rugge te roepen / dat die op't Eylandeken alle met groot verdriet aensagen/ den Commandeur in sijn goet voornemen belet zijnde/soo dat hy Godt de saecke bevelen most/ende des avonts tegens danck wederkeeren. 1629. Junius.

Den Commandeur hem met de sijnen in dese droevige staet bevindende/ heeft eyndelijck voorgenomen/'t versch water op de Eylanden te soecken in 't werck te stellen; tot dien eynde den 6. Junij/ des morgens met den dag/ op een blat van een Tafel boeck schrijvende:

Als dat hy met die daer toe genoemde,met de Boot gingen, om op de omlegghende Eylanden ofte het vaste Zuyder-lant voor haer eñ de haren versch water soecken;onder beloften van haer te spoeden,eñ so haest weder te komen als doenelijck soude zijn.

Dit geschrift leyde hy onder een van de broot-tonnen/die sy te lande lieten/ ende gingh met de Boot t'zeyl / dry daghen aen twee besonderen Eylanden doende zijnde om versch water te soecken/dat op 't grootste inde kuytljens aen de klippē/ van den regen wel vonden/dan was van de aenspoelende Zee meest bedorven ende brack/ so dat het niet om drincken/ende daer mede niet konden beholpen werden. Varen om vers water te soecken.

1629. Junius. Den 7 dito/ bleven sy met de Boot aen 't groot Eylant stil leggen/ doende zijn- de de selvige met een plancke op te boeyen/ vermits sy bemerckten dat op de Ey- landen geen versch water souden vinden/ alsoo reets veel Putten te vergeefs tot dien eynde gegraven hadden/ soo dat genootsaeckt soude zijn/ 't vaste Zuyd-lant aen te soecken; dat sy met een on-opgeboeyde Boot niet bestaen dorsten/ vreesen- de de Zee niet te sullen konnen bouwen. Teghens den avont saghen sy de Sloep aen komen roeyen / die sy ontrent het Schip ghelaten hadden; daer nevens noch thien mannen in zijnde Gillis Franſz Half-waeck/ om versch water te soecken daer mede gekomen; dan siende dat sulcks vergeeffschen arbeyt was/ ende dat die van de Boot gesint waren/ naer 't vaste Zuyt-landt te varen/ so versochten sy met de Sloep mede naer 't selvige over te moghen steken / dat haer toegestaen wiert/ so om het geselschap/ hulpe in 't water te soecken / als om 't selvige by ongelegent- heyt beter door de varninge te bekomen / vermits sy niet ghesint waren met de Schuyt weder by het geselschap naer de Eylanden ende het wrack te keeren.

Den 8. dito. De boot opgeboeyt ende alles vaerdig zijnde / om des morgens van dese Eylanden naer 't vaste Land te verzeylen/ soo heeft den Commandeur sijn byhebbent volck dese naervolgende te vooren beraemde resolutie voorgelesen daer sy in alle geconsenteert/ ende die met eeden bevestigt hebben.

Resolutie. ALsoo op alle de Eylanden ende klippen hier ontrent ons verongeluckt Schip Batavia gheen verſch water te vinden is, om de gheberghde menſchen daer mede te voeden, ende in 't leven te behouden. Soo heeft den Commandeur ernſtelijck verſocht ende voorgedragen, dat men naer 't vaſte Zuyd-lant ſoude, ende hehoorde te varen; om te ſien of 't Godt gheliefde, ende de genade verleenen wilde, dat aldaer verſch water te vinden ende te bekomen ſoude zijn, om het volck ſoo veel tochten toe te voeren, ende haer mede behulpig te weſen, tot datſe giſſinge maecken konden, een geruymen tijt het leven daer by te konnen houden; op dat onderwijlen yemandt gheordonneert wiert, om naer Batavia gheſonden te werden, om den Ed. Heer Generael ende ſijnen Raden ons droevig ongeluck bekent te maken, oock ſpoedige byſtant van hem te verſoecken: 'twelk wy ondergeſchreven alle vrywilligh toegheſtaen hebben, bemerckende dat ons den noot daer toe was dwingende; ende dat wy het anders voor Godt, eñ onſe Hooge Overheden niet ſouden konnen verantwoorden: des wy eendrachtigh goet gevonden ende gereſolveert hebben, ons uyterſte beſt ende devoir te doen, om onſe arme mede-broeders in haer hoog-dringende noot te helpen ende by te ſtaen. In kenniſſe der waerheyt hebben wy dit met ons eygen hant onderteeckent, ende is by alle 't volck op den 8. Junij 1629. beſworen.

Was ondertekent

François Pelſaert. *Ariaen Iacobſz.*
Klaes Gerritſz. *Hans Iacobſz Binder.*
Iacob Ianſz Holoog *Ian Evertſz.*
Klaes Ianſz Dor. *Klaes Willemſz Graeft.*
ende *Michiel Klaeſz.*

Verzeylen naer 't vaste Landt. Hier op haer reyse inden naem des Heeren aengevangen /ende Zee gekooren hebbende; soo hadden sy des middaghs de hooghte van 28. graden 13 minuten korts daer naer het vaste Landt in 't gesicht bekomende/ naer gissinge ontrent 6. mijlen/ Noort ten westen van haer verongeluckt Schip leggende/ hebbende een Westen wint/ ende gront op 25 ende 30 vadem waters; des het in den avont van 't lant af-wenden/ maer middernacht daer weder naer toe loopende.

Den

Den 9. dito/ des morghens waren sy noch ontrent drie mijlen van de wal/de windt met wat regen meest Noort ten Westen zijnde / gisten dat etmael Noordt ten Westen behouden 4. a 5. mijlen vertiert te hebben; de wal streckt hier meest N. ten Westen / ende Z. ten Oosten; het is slecht klipachtig lant/ sonder geboomte/ ontrent soo hoog als Douvren in Engelant; hier sagen sy een inbochtjen/ als mede laeg duynig Lant; daer sy meenden aen te loopen/ maer dicht by komende / bevonden 't aen de wal seer te storten ende te barnen/ en de deyningen seer hart ende hoog subijtelijcken op den wal te loopen/ soo dat s' het niet wel konden afleggen/ vermits de wint haer hoe langer hoe meer verhief. 1629. Junius.

Den 10. dito / hielden 't dat gantsche etmael af ende aen wegens den harden wint/ ende storm / die meer ende meer swaerder uyt den N. W. viel/ des genootsaeckt waren de Sloep diese mede genomen hadden te laten drijven/ oock een party van haer broodt/ ende 't gene inde weg was over boort te smijten/ alsoo sy 't water niet uyt balien konden. Des nachts waren in noch grooter noot van sincken/ wegens den harden wint ende 't holle water/ alsoo sy 't van de wal niet konden leggen/ vermits geen zeyl te voeren was/ als alleenlijck op de Zee te blicken; hadden dien nacht een geweldige stadigen regen/ soo dat verhopen/ 't geberghde volck op de Eylanden dit mede hebben/ om haer van water te versien. Zijn in perijckel weghens den storm.

Den 1 . dito/ begon het wat te stillen/ also de wint W. Z. W. liep/ doe wenden sy 't om den Noort; dan de zee liep even grof ende verbolgen.

Den 12. dito/ des middaegs het weder wat besadigt ende klaer geworden zijnde/ bevonden alsdoen Polus hoogte van 27 graden; liepen dicht langs de wal heenen/ zijnde de wint Z. O. doch konden geen gelegentheyt vinden/ om met de boot te lande te komen/ wegens de groote barninge/ ende dat de kust so steyl af-liep ofse afgeklapt was/ sonder voorlant ofte eenige in-wijcken/ ghelijck op andere kusten gemeen is/ so dat dit voor haer een dor verbloeckt lant scheen / dragende lof ofte gras.

Den 13. dito/ op den middag kregen de hoogte van 25 graden/ 40 minuten/ alsdoen bevonden haer seer om den Noort gedreven/ ende waren om den hoeck/ daer de wal meest N. N. O. ende Z. Z. W. streckte/ dit etmael meest Noorden behouden; 't Lant noch al root steen afgebickt/ sonder voorlant / zijnde doorgaens van eener hooghte / ende weghens de stortinghe ende barninghe niet moghelicke te landen.

Den 14 dito / des morghens een labber koelte ; doch op den dagh wiert heel stil/ hadden des middaghs de hoogte van 24. graden Noorden behouden / met een Oosten wint; de stroom leyden haer noch dagelijcks tegens haer wil seer om den Noort/ want met weynigh zeyls dicht langs den wal liepen; naer den middagh aen lant roock siende/ roeyden daer naer toe/ op hope van ghelegentheyt te vinden om te landen/ seer verblijt zijnde/ gissinghe leggende/ waer menschen waren/ dat aldaer oock versch water soude te vinden zijn ; aen de wal komende/ soo was 't een heele steyle schorre opgaende gront/ steenig ende klippigh/ daer het geweldig op aenbarnde/ so datse geen middel sagen om te lande te geraken/ des seer droevigh waren/ vreesende sonder te landen weder te moeten vertrecken: Eyndelijcke ses mannen haer op 't zwemmen vertrouwende/ zijn over boort ghesprongen/ die met groote moeyte ende perijckel te lande geraeckten/ blijvende de Boot onderwijlen buyten de barninge op 25. vadem waters aen de dregge gheset. De zwemmers te lande gekomen zijnde/ sochten den gantschen dagh tot tegens den avont allenthalven naer 't versch water/ datse niet en vonden; daer mede doende Sien te lande roock opgaen.

zijnde

1629.
Iunius.

Daer menſchen vernemẽ. Doch gheen water.

zijnde ſo vernamen vier menſchen / die op handen ende voeten nae haer toe quamen kruypen; dan de onſe haer onverſiens uyt een leeghte/op de hoogte dicht by komende/ſoo ſprongen ſy op / met vollen loop de vlucht nemende/ dat die in de Boot zijnde/ beſcheydelijcke aenſagen; zijnde zwarte wilde menſchen/ gantſch naeckt gaende/ jae ſelver de mannelijcke leden / als beeſten onbedeckt latende. Den dagh by het volck te lande/ſonder water te vinden door gebracht zijnde/ſoo quamen ſy tegens den avont weder aen boort zwemmen/ alle te ſamen ſeer ghequetſt zijnde/ alſoſe met de verninge ſeer tegens de klippen geſmeten waren; des gereetſchap gemaeckt wiert ende de dregge gelicht zijnde/ ſochten naer beter gelegentheyt/den gantſchen nacht de wal/buyten de barninge/met kleyn zeyls langens varende.

Den 15. dito / des morgens ontrent een punct gekomen zijnde/bevonden daer een groot Recif af te ſtrecken wel ontrent een mijl in zee/ als mede (ſo ſcheen) een ander Recif langens de wal/ ſo datſ' haer beſte deden om tuſſchen beyden door te loopen (alſoo 't ſcheen dat haer heel ſtil ende ſlecht water was) doch vonden geen openinge/als tegens den middagh datſe een gat ſagen/daer 't niet en barnde/dan 't was periculeus/ ſeer ſteenigh eñ ſomtijts geen twee voeten waters. Deſe wal had een duynig voorlant/van ontrent eẽ mijl breet eer mẽ aen 't hooge lant quam; Te lande gekomen zijnde/begonnen op 'tgemelde voor-lant putten te delven/dan vonden niet dan ſout water; des eenigh volck naer de hoogte trocken/ daer ſy by groot geluck eenige kuyltjens in een klip vonden/ ſtaende vol ſoet water/dat van den regen daer ingevallen was; daer ſy niet weynig haren grootẽ dorſt ſtolpten/ want niet meer en mochtẽ/eñ ſchier ten eynde gekomen waren/hebbende haer ſedert van 't Schip geweeſt waren/dagelijcx ſonder eenige wijn ofte andere dranck met 1. a 2. muſkens waters/moeten behelpen; oock vergaderden ſy daer en boven noch tot proviſie in voorraet/ ontrent de 80. kannẽ waters/ blijvende de gantſchẽ nacht daer leggen: het ſcheen dat daer weynigh tijts te vooren Swarten geweeſt waren/ alſoſe daer beenen van Crabben/ende aſch van vyer vonden.

Dat eyndelijcke een weynigh vinden.

Den 16. dito/dagh ghewor den zijnde; reſolveerden verder landewaerts in te gaen/op hope van in 't gebergte meer diergelijcke kuyltjens met verſch water te vinden; dan haer ſoecken was te vergeefs/ alſo bemerckten dat in 't gebergte in langen tijt niet geregent had / oock waſſer gheen apparentie van loopent water/ alſoder achter 'tſelvige weder heel ſlecht lant was/dragende boomen/lover nocht gras/als allenthalven hooge Mieren-hoopen van aerde opgeworpen/van verre niet qualijcke Indiaenſche wooningen gelijckende: oock vloogen daer ſulck een meenighte van vliegen/dat uyt mont/ oogen oft aengeſicht niet te weeren warẽ. Sagen hier mede acht zwarte menſchen/ elck een ſtuck in de hant hebbende/die wel tot een muſquet ſchoot verre by haer quamen/ dan ſiende de onſen naer haer toe komen/ kooſen het haſen-pat/ ſoo datſe tot geen ſpraeck ofte ſtil ſtaen te krijgen waren.

Groote Mier-hoopen ende meenigte van vliegen

Siende dan datter geen apparentie was/ van meerder water te bekomen/ſoo reſolveerden ſy tegens den middag te vertrecken/en t'zeyl gaende liepen door een andere openinge van 't voorſz Recif/ wat Noordelijcker leggende; hebbende aldaer de hoogte van 22. grad. 17. minuten / van meninge naer Jacob Remmeſz Revier te loopen; maer de wint N. Ooſt loopende/ſo kondenſe den wal niet houden; ſoo dat deſhalven ghenootſaeckt waren te reſolveeren (vermits ſchoon over de 100. mijlen van haer Schip ende ghelaten volck verzeylt waren/ſonder water te vinden / om haer daer mede by te ſtaen / dan alleenlijcke tot onderhoudt van

Jacob Remmenſz Revier.

haer

haer selven/en dat noch op een rantsoen van 2. mutskens des daeghs) haer beste te doen/om haer reyse in de name Godes/naer Batavia soo spoedelijcke te vervorderen/als eenighsints soude mogelijcke zijn / om den E. Heer Gouverneur ende zijn Raden/ haer ongheluck aen te dienen; met versoecken van secours / ende soo spoedige hulpe/ om 't gelaten volck te bergen/als eenigsints soude doenlijck zijn. 1629. Junius. Verzeylen naer Batavia.

Den 17. dito/betogen lucht/ so dat des middags geen hoogte bequamen/maer met een N. W. ten Noorden top-zeyls koelte ende droog weder/behouden N. O. ontrent 15. vertierende.

Den 18 dito/als noch des middags geen hoogte gehad/dat zijn dat etmael naer gissinge met eenen W. N. Westen wint 10. mijlen gezeylt / hebbende rouw hart weder/met regen ende wint/die op den middag N. O. een weynigh ten Noorden liep; doen leyden sy het om den West.

Dit rou regenachtig weder den 19. dito/noch aen houdende/so konden weder geen hoogte bekomen/ dan gisten met een N. W. wint ten westen ongevaer seven mijlen N. N. Oost behouden gezeylt te hebben.

Den 20. dito / bevonden haer des middaghs op de hoogte van 19. graden 22. minuten/ende dit etmael ontrent 22. mijlen Noord. behouden vertiert te hebben/ zijnde de wint West Zuyd-West/met een slap top-zeyls koelte/te met was regen daer onder.

Den 21. dito/konden des middags weer geen hoogte schieten /hebbende naer gissinge Noorden behouden ontrent 23. mijlen vertiert/loopende de wint van het Zuyd-Westen tot het Zuydt-Oosten bevindende te met wat koelte / dan weder stilte.

Den 22. dito/ haddense des middaghs de hoogte van 16. graden/ 10. minuten/ daerse seer in verwondert waren/ niet konnende bedencken hoe sy soo veel breete gewonnen hadden; doch 't scheen dat de storm haer geweldig om den N. gevoert had; in dit etmael zijnse ontrent 24. mijlen Noorden behouden ghezeylt/de wint met slappe top-zeyls koelte meest Zuyd-Oost zijnde.

Den 23. dito/konden geen hoogte bekomen/hebbende naer gissinge 16. mijlen N. ten Westen behouden gezeylt; den wint dien dag van het Oosten tot het Westen heen ende weder loopende/zijnde variabel regenachtig weder/ met veel stilte vermengt/de wint des avonts met koelte Z. Z. O. schietende.

Den 24. dito/was het droog weder / met top-zeyls koelte uyt den Z. Oost ten Zuyden/hebbende des middags de hoogte van 13. graden/30. minuten/ende dat etmael N. ten Westen behouden 25. mijlen vertiert.

Den 25. dito/hadden sy een Z. Oosten wint/met een droog weder ende top-zeyls koelte/haer des middags op de hooghte van 11. graden/ 30. minuten bevindende/en 31. mijlen Noort ten Westen ghezeylt zijnde/ so sagen dien dagh veel steenkroos drijven.

Den 26. op dato gekomen zijnde op de hoogte van 9. graden/56. minuten/hadden met een Zuydt-Oosten wint droog weder/ende zijn dit etmael N. ten W. behouden ontrent 24. mijlen gezeylt.

Den 27. dito / den wint Zuyd-Oost/top-zeyls koelte/ende regenachtigh weder/soo dat geen hoogte konden bekomen; naer den middagh saghen sy het lant van Java naer gissinge van op 8. graden leggen/noch 4. a 5. mijlen van de wal zijnde/ des sy haer cours West Noort-West langhens de wal heen setten tot tegens den avont/dat sy een hoeck voor uyt sagen/daer een Eylandekē vol geboomte van af lagh / in den doncker voorby de voorsz hoeck heenen zeylende / daer een Recif Sien het lant van Java.

van

1629. van af ſtreckte de/ ende bevonden achter 't ſelve een grooten in-bocht/ daer N.N.

Weſt in zeylende/ wierpen 't aen de dregge op 8 vadem waters/ harde gront/ daer

Iunius. den gantſchen nacht bleven leggen.

Den 28. des morghens de dregge gelicht hebbende / roeyden naer 't landt om verſch water te ſoecken / alſoo wegen geleden dorſt ſeer af gemartelt waren ; te lande komende/ bevonden ſy tot haer grooter geluck een af-loopent waterken/ (Godt voor ſijne genaden niet ghenoegh konnende dancken) daer ſy hare groote dus lange geledene dorſt-noodt bluſteden / en haer vaetjens met water ghevult hebbende gingen op den middag weder t' zeyl/ om hare reyſe naer Batavia te vervorderen.

Den 29. dito/ des middernachts in 't tweede quartier ſagen ſy een Eylant voor uyt/ dat aen ſtier-boort lieten legghen/ met den dagh waren ſy nevens de Weſtelijckſte inbocht: van daer moet men W. Noort-Weſt aengaen/ al-hoe-wel dat men de wal door de bocht verlieſt; want eer men aen de Trouwens Eylanden komen ontmoetmen 't landt weder. Op den middagh bevonden haer op de hoogte van 6. graden 48. minuten; ende dit etmael ontrent 30. mijlen/ meeſt W.N.W. gehouden gezeylt: ontrent half achter-middag zeylden ſy tuſſchen de twee Trouwens Eylanden deur/ ſtaende op 't weſtelijckſte veel Clappes/ ofte Cocos-boomen; des avonts waren ſy noch een meyl van de Zuyt-hoeck van Java, ende dry glaſen in de tweede wacht begonnen ſy het nauw/ tuſſchen Java ende de Princen Eylanden te naecken.

Den 30. dito/ des morghens ontrent de voornoemde Princen Eylanden zijnde/ ſoo vertierden ſy wegens ſtilte dien dagh niet meer als twee mijlen/ doch tegens den avont begon 't uyt 't lant wat te koelen.

Julius. Den eerſten Julius / des morghens was 't ſtil weder/ ſoo dat des middaegs noch wel dry mijlen van 't Eylant Dwars inde wegh waren / hebbende variable winden/ die tegens den avont uyt den Noort-Weſten wat begonnen te waeyen/ waer mede ſy voor by 't voorſz Dwars-inde-wegs Eylant geraeckten: des avonts wiert 't weder heel ſtil/ ſoo datſe den gantſchen nacht roeyen moſten.

Den 2. dito/ des morghens aen 't Eylant (Toppers-hoetjen genaemt) komende/ ſoo moſten ſy weghens de ſtilte tot elf uren op de dreggen blijven legghen /de Zee-wint verwachtende/ doch kreghen daer weynigh koelte mede; ſo datſe dien gantſchen dagh weder roeyen moſten/ hebbende des avondts maer twee mijlen ghewonnen. In 't ondergaen der Sonne ſagen ſy (ontrent het Eylant Dwars inde

Sien een zeyl. wegh) een zeyl achter uyt/ liepen deshalven onder de wal/ de dreg inde gront werpende/ om 't ſelve in te wachten.

Den 3. dito/ des morghens voor dagh de dregghe gelicht zijnde/ liepen naer 't voornoemde zeyl toe/ om van 't ſelvige ſchip eenigh gheweer te verſoecken/ om haer te beſchermen; niet wetende offer vrede/ dan oorlogh tuſſchen de Nederlanders ende Javanen was; dan dichter by komende ſaghen dry Schepen/ zijnde het naeſte 't Jacht Sardam ; dat den Commandeur François Pelſaert aen boordt voer/ verſtaende uyt den Koopman van Dommelen, dat 't grootſte Schip Fredrick Hendrick genaemt was/ daer den Heer Raemburgh , Raedt van Indien op was /daer hy datelijcken naer toe voer; ende t' Scheep komende / hem met droefheyt des herten haer droevigh ongeval verhaelde; die hem veel vrientſchap bewees/ ende geraden vont/ dat hy by hem Scheep blijven/ ende naer Batavia varen ſoude: De andere Schepen waeren Brouwers-haven ende Weſop, daer den Commandeur Grijp op was/ zijnde in Compagnie van den H. Pieter van den Broeck te ſaemen

uyt

upt Suratten ghezeylt; doch in Zee van den anderen ghescheyden.

Den 4. dito/ is 't Schip Bommel, upt Suratten komende/ mede by haer ghekomen/ seggende noch eenige Schepen buyten de straet in zee gesien te hebben; sonder te weten of het Engelschen ofte Nederlanders waren.

Den 5. dito/ des avonts arriveerden sy met doncker voor Batavia op de Reede/ niet wetende hoe sy genoegsaem God de Heere voor syn genade dancken souden.

DEn Onder-Koopman Ieronymus Cornelisz Apoteker van Haerlem met noch eenige van de synen/ als David Zeevanck Assistent/ Gijsbert van Welderen, Coenraet van Huyssen ende andere complisen/ hadden voor-genomen het schip (so 't niet verongeluckt had ende gebleven was) af te loopen. Dese Onder-Koopman met eenig volck/ waren noch 10. dagen/ naer dat 't Schip verongeluckt was/ op het wrack/ tot der tijd dat het meest aen stucken geslagen was/ geen raet wetende om te lande te komen; hem daer naer noch twee dagen in de Boeg-spriets mast bergende; doch op een wang van de selvige Boeg-spriet hem begeven hebbende / is so eyndelijck met de selvighe te lande komen drijven; met hem te ghelijck aen komende een legger versch water/ een legger wijn ende een legger azijn. Wreede voornemen.

Weybbe Hays onderwijlen met een party volcks naer een lanck Eylant gesonden zijnde om versch water te soecken/ heeft 't selvige naer twintigh dagens soeckens gevonden.

Den Onder-koopman Ieronymus Cornelisz nu ontrent een maent naer 't blijven van 't Schip op 't Eylandt geweest zijnde/ ende siende het Schip aen stucken leggen/ syn voornemen van 't selvige te overweldigen/ daer door gebroocken zijnde; bedacht voor hem niet beter te zijn (alsoo nu in absentie van den Commandeur opperste was) als alle het volck tot op veertigh mannen te vermoorden/ ende dan met syn overgeblevene schelmen/ het aenkomende Jacht (tot haerder verlossinge van Batavia derwaerts ghesonden) af te loopen; ende met 't selvighe op vrybuyt te gaen/ ofte tot Duynkercken, ofte in Spanjen ergens in te loopen.

Op dit syn voornemen van dagelijcks toelegghende; heeft hy hem daer toe tot raets-luyden ende mede-hulpers dese naervolghende Rabauwen uytverkooren: David van Zeevangh, Gijsbert van Welderen, Coenraet van Huyssen, Cornelis Pietersz van Wytrecht/ Ian Hendrickfz van Bremen/ Rutgert Fredrickfz van Groeningen/ Hans Iacob Heylwerck van Basel / ende andere meer: Doende haer daer toe dit naervolgende schrift onderteyckenen.

WY onderfz Persoonen, om alle misvertrouwen die onder ons is ofte komen mochte wegh te nemen, verbinden by dese malkanderen op onser ziel en saligheyt, ende den grootsten eedt, van dat Godt ons soo waerachtelijck moet helpen, denanderen in alles getrouw te wesen, ende broederlijcke liefde toedragen; dat wy ondergetekenden den anderen oock in 't minsten aen lijf ofte goederẽ sullen beschadigen, voor den vrede eerst malkanderen mondelijck op-gefeyt te hebben; in kennisse van welcken desen op den 12. Julij 1629. op 't Eylant Bataviaes Kerck-hof geteeckent.

Weybbe Hays met de synen om versch water te soecken/ onderwijlen noch uytblijvende/ ende (soo boven verhaelt is) dat naer twintigh dagen soeckens gevonden hebbende / maeckte tot teecken van 't selvige drie vyeren; doch bemerckende dat op sijn seyn geen achtingh ghenomen wiert/ alsoo dien dagh tot het moorden besteet wiert; dat oock eenighe uyt den moort ontkomen/ met houte vlotten tot hem gevlucht quamen / die sulcke schrickelijcke droevighe tijdinghe brachten; soo heeft hy nu 45. Mannen sterck zijnde / besloten hem met de synen te be-

scher;

ſchermen; ende ſoo ſy hem quamen te bevechten/ teghenweer te bieden; maken
de tot dien eynde geweer van hoepen ende ſpijkers/ die ſy aen ſtocken bonden.
Het volck op dertig mannen en vier jongers nu meeſt vermoort ende aen kan
geholpen zijnde; ſoo vonden deſe ſchelmen goet met twee plat-gheboomde ſloe
pen naer 't hooge Eylant te trecken/ om Weybbe Hays met de ſijnen mede te over
vallen/ ende doodt te ſlaen; ſeggende/ ſoo daer een Jacht tot haerder verloſſing
binnen door quam/ dat hy 't ſelve (van haer voorgenomen aenſlag) ſoude waer
ſchouwen; ſulcks dat van haer diſſeyn verſteken ſouden blijven/ des ſy mede ae
kant moſten.
Onderwijlen noch een ander party volcks op een ander Eylandeken zijnde; ſ
is David Zeevang in 't laetſte van Julio met een welgemande Sloep derwaert
gevaren/ heeft haer overvallen/ ende alle te ſamen / uytgenomen ſeven jonghen
ende eenige vrouwen/ vermoort.
Deſe bloet-dorſtighe tyrannen van 't moorden als droncken geworden zijnde
waren tot ſoodanighe vermetele hoovaerdye ende opgeblaſentheydt ghekomen
dat niet en ontſagen des Compagnies koſtelijck geberghde ſtoffen aen te taſten
haer daer veel nieuwe fatſoenen van kleederen van doende maecken / die met ſ
veel goude paſſementen boordende als eenigſins mogelijck was; Jeronymns Co
neliſz daer een goede voorganger in zijnde ; doende daer-en-boven zijn Trawar
ten (daer hy hem beſt op vertroude/ en die in 't moorden willigh waren/) in 't roo
de laken kleeden/ met twee en dry goude paſſementen dick geboort zijnde. Om d
loop haerder boosheyt noch ruymer toom te geven/ ſoo hebben ſy oock eenige o
vergeblevene Vrouw-luyden in deſer voegen onder haer ten buyte uyt-ghedeelt
Jeronymus Corneliſz voor ſijn gedeelte nemende Lucretia Ians, Huyſ-vrouwe va
Boudewijn vander Mijlen; en Coenraet van Huyſſen, Judigh Gijſberts, outſte doch
ter van hare Predicant/ Gijſbert Sebaſtiaenſz, die/ ſoo hy 't leven behouden wild
ſulcx met gedult aenſien moſt; voorts ſouden Trijntjen ende Susjen Fredericks ge
ſuſters / nevens Anneken Boſſchieters/ Anneken Herders ende Marritjen Lowijſe
't reſteerende volck ten dienſten moeten ſtaen; haer ten dien eynde verſcheyde wet
ten voorſchrijvende/ daerſe haer alle met eede toe moſten verbinden/ ſoſe het leve
behouden wilden/ als by deſe naervolgende acte is blijckende.

WY onderſchreven Perſoonen verbinden malkanderen op onſer ziel en ſaligheyt
ende ſoo waer als ons Godt helpen wil ; volghens den voorgaenden eedt den an
deren gehouw ende getrouw te ſullen zijn , niets in 't heymelijck ofte openbaer, op de
anderen te attenteeren, veel min gedoogen geattenteert te werden , maer het ghemey
ne beſten in alles voor te ſtaen ; ende ons met deſe naervolghende Vrouw-perſoonen
volgens de beraemde wetten te vergenoegen , als Lucretia Ians, Judigh Gijſberts , An
neken Herders , Trijntje ende Susje Fredericks, Anneken Boſſchieters, ende Marrit
jen Lowijſen ; haer dien volghende te maintineeren, ende alles te doen dat tot de mee
ſte vrede is ſtreckende. In kenniſſe van welcke wy deſen den 16. Julius 1629. op 't Eylan
Bataviaes Kerck-hof onderteeckent hebben.
Eyndelijck is de hoovaerdige vermetenheyt van deſen Ieronymus Corneliſz ſo
hooge geſteghen/ dat hem den naem van koopman (alſoo daer geen Koop-han
del te drijven was) te gheringhe was; des liet hem den tijtel van Capiteyn gene
rael geven/ doende 't ſelvige den volckeren / ſes-en-dertigh mannen ſterck zijnde
met eeden belooven/ ende hem daer voor erkennen/ en gehoorſamen/ als ſulcx di
bygaende geſchrift is getuygende.

Wy

WY onderschreven Persoonen, alle hier tegenwoordigh op dit Eylant zijnde, so wel Raets-verwant, Soldaten, Bootsgesellen, als onsen Domine, ghenen uytgesondert, n wie het soude mogen wesen, nemen aen voor onse Opperhooft, als Capiteyn Ge- erael, Jeronymus Cornelisz, die wy eendrachtelijcke, en yeder in 't besonder sweeren oo waer ons Godt helpen wil) in alle 't gene hy ons sal gebieden, getrou ende gehoor- em te sullen wesen; en wie ter contrarie doet, dat hy des Duyvels eyghen zijn sal: lier mede te niet doende ende afleggende alle voorgaende openbare ende particuliere eloften ende eeden, die voor desen gepasseert zijn; daer onder begrepẽ zijnde alle hey- ielijcke kameraetschappen, tentschappen ende andere, hoedanig die souden mogen ge- aemt zijn. Begeeren voorders dat het Bootsvolck onder ons niet meer Bootsgesellen, aer gelijckelijcke met de andere Soldaten onder een Compagnie sullen genaemt ende erekent werden. Aldus gedaen eñ ondertekent op het Eylant genaemt Bataviaes kerck- of, den 20. Augusti 1629. **En was ondertekent als volgt:**

oenraet van Huyssen
cob Pietersz Cosijn,
ijsbert van Welderen.
eynier Heyndricksz Bottelier.
ndries Ionasz van Luyck, Soldaet.
latthijs Beyr van Munsterberg, Soldaet.
ques Pilman van Pres, Soldaet.
ndries Liebent van Oldenburg, Soldaet.
ans Hardens uyt Ditmarsz, Soldaet.
riaen Iansz van Bremen, Bootsgesel.
n Willemsz Selijns, Kuyper.
rnelis Pietersz van Uytrecht, Soldaet.
is Phlipsen van Malmidier, Adelborst.
han Iacobsz Heylweck van Basel, Adelb.
llert Iansz van Assendelft, Bosschieter.
rrit Willemsz van Enckhuysẽ, Bootsgesel
n Pillegrom de Bye van Bommel.
llomon de Scanis, Onder-koopman.
David Zeevanck.
Wouter Loos van Mastricht.
Gijsbert Bastiaensz Predicant.
Ian Heyndricksz van Bremen, Soldaet.
Rutgert Fredericksz, Slootemaecker.
Hans Fredericksz van Bremen, Soldaet.
Luycas Ielisz, uyt den Hage, Adelborst.
Abraham Iansz van Yperen, Bosschieter.
Olivier van Welderen, Adelborst.
Ysbrant Ysbrantsz van Purmerent, Assistent.
Ian Egbertsz, Timmerman.
Hendrick Iaspersz van Montfoort, Soldaet.
Tewis Iansz, van Amsterdam, Timmerman.
Klaes Harmensz van Campen, Hooplooper.
Rogier Decker van Haerlem, Iongen.
Abraham Gerritsz van de Siara-leonis.
Lenart Michielsz van Os, Abelborst.

Seven ofte acht daghen daer naer weder raet gehouden hebbende/ besloten Veybbe Hays met de sijnen te bespringhen; want dese mede om den hals wesen- e/ soo hadden sy niemant te vreesen; te meer also eenen Pieter Lambertse Boots- esel/ met een ghemaeckt schuytjen ontvlucht ende by haer ghekomen was/ diese evens het schuytjen om te straffen weder wilden hebben; daer toe dan twee-en- wintigh van de oolijckste rabauwen uyt verkoren hebbende/ zijn derwaerts ge- ocken; naer een hart gevecht gedrongen zijnde weder te rugge te keeren. Dit aer misluckt zijnde/ soo hebben eenighe dagen daer naer (zijnde in Julio) haer enslagh weder hervat; tot dien eynde dry schuytjens met 37. mannen ghereet nakende; Jeronymus Cornelisz hem selver daer by beghevende/ verhoopende met yn tegenwoordigheydt de overhant te behouden: by 't Eylandt komende/ zijn aer recht op aengevaren; doch Weybbe Hays met de sijnen bewaerden hare po- en wel/ haer vromelijk weerende/ staende aen strant tot de knyen toe in 't water: Dese vervloeckte moordenaers siende dat sy met gewelt niet en konden uytrech- n/ hebben den leeuwen-huyt laten varen/ het vossen-vel te werck stellende/ ver- chten met haer te vereenigen; daer toe den Domine, ofte Predicant gebruycken- e; dese naer veel over ende weder gaen/ soo veel te wegen gebracht heeft/ dat het vech-

Soecken haer mede de broeders te bevechten.

vechten voordien dag gestaeckt en opgehouden is/ onder beloften van des anderen daegs het accoort met eeden te bevestigē/ eñ dat sy als dan Weybbe Hays ende de sijnen eenige laeckenen tot kleedinge leveren souden; daer voren het ontvoerde schuytjen weder ghenietende. Terwijlen Jeronymus Cornelisz doende was / om door tusschen spreken vanden Predicant dit accoort te treffen; ende sulcks by de andere vernomen zijnde/ so waren die daer niet wel mede te vreden: Coenraet van Huyssen in toorn uytberstende/ seyde/ hy wildes des anderen daegs doen vechten tegens danck van die sulcks leet was. David Zeevanck dese gemaeckte vrede mede seer verdrietende/ heeft onderwijlen sijn beste gedaen/ eenige Fransche Soldaten van Weybbe Hays geselschap/ met belofte van yeder 6000. guldens aen gelt te tellen/ op sijn zijde te trecken; om/ als des anderen daegs de gemaeckte vrede bevestigt soude werden/ by haer over te komen; en te lichter Weybbe Hays geselschap aen kant te hebbē. Op dese voorwaerdē dan van dē anderen gescheyden zijnde/ so heeft David Zeevanck aen Jeronymus Cornelisz sijn handelinge met Weybbes Soldaten te kennen gegeven; hem dit schelm-stuck wel bevallende/ heeft/ om dese soldaten meer te stercken/ haer dese naervolgende brief/ met een Daniel Cornelisz, op den 23. Julij/ secretelijck toegesonden.

Daer met valschheydt toe soecken te geraecken.

BEminde Broeders eñ Vrienden Jean Honghaer, Jean, Renouw de Mirinbry, Thomas de Villier, Jean Boniver ende Eduart Coe, hoe wy langer uwer voorgaende getrouwe broederlijcke vrientschap by ons selven overlegghen, hoe wy meerder verwonderen; dat ghy-lieden, die op't versoeck van my den Koopman vrywilligh vertrocken zijt, om het hooge Eylant te besichtigen, niet weder en keert, om bescheyt te brengen; door dien wy u altijdt geacht eñ ghehouden hebben voor onse grootste ende getrouste Broeders en Vrienden; ende noch uwe verbintenisse en geselschap (die wy soo waert achten als ons eygen leven) gesocht hebben, ende noch soecken naer te jagen. Maer 't gene ons vremt dunckt, is, dat ghy-lieden schijnt ghehoor te geven aen de wijs-makinge van sommige misdadigen, die hier om mutinatie de doot verdient, en deshalven naer een ander Eylant versonden waren; die buyten ons weten by u-lieden gekomen zijn: dat wy Jean Coos de Sally op het Eylant versonden hebbē, is alleen geschiet ter consideratie van Jean Thierson; die, door dien hy uyt de leggers ghesopen had, mede versondē is; om dat beducht waren, dat Jean Coos hem behulpig soude zijn; 't welck wy naerderhant verstaen hebben anders te zijn, door dien hy ons presenteerde, soo hy by ons mochte leven ende sterven, Jean Thierson te doorsteken; soo hy daer toe noch gesint was, 't soude ons een aengename dienst ende vrientschap zijn. Nu dan beminde Broeders eñ Vrienden, begeeft u, nevens Jean Coos weder by ons, helpt de gherechtigheyt voorstaen eñ de misdadigen te straffen; soeckt ons voornamentlijcke levendig in handen te leveren, die, die ons eergisteren so verradelijk van ons meeste behulp (het Schuytjen) berooft hebben; als Lucas de Botteliers maet, Cornelis den dicken Trompetter, Cornelis dē Assistent, Ian Michielsz dē Dooven, Adriaen den Bosschieter, scheele Heyndrick, Theunis Klaesz, Cornelis Hellincx ende andere Bootsgesellen die by u zijn; alsoo sy sonder u weten een Compas hebben, om heymelijck met het Schuytjen naer 't vaste Lant te vertrecken. Den Koopman die een sonderling welgevallen en vertrouwen op Weybbe Hayes heeft, wenschen dat ghy hem dit secretelijcke wilt verwittighen. Voorts refereren wy ons in alles op het rapport dat brenger deses u-lieder Confrater Daniel Cornelisz, mondelinge doen sal; indien ghy hem vry geleyt geven wilt. Datum den dry-en-twintigsten Julij 1629. op 't Eylant Bataviaes Kerck-hof.

Desen brief Weybbe en de sijnen ter hande gekomen zijnde/ ende bemerckende dat het nu met listen op haer aengeleyt was; soo zijn sy op haer hoede geweest.

Doch mis-luckt haer.

Dese

Dese Schelmen met haren Capiteyn Jeronymus Cornelisz, des ander-daeghs [..]es sterck/ met de beloofde laeckenen gekomen wesende / om de gemaeckte vrede [t]e bevestigen / (weynigh achterdocht hebbende/ dat haer valschheyt aen den dagh [g]hekomen was) ende te lande ghetreden zijnde; soo zijnde van Weybbe Hayes [v]olck schielijck overvallen; vier van de haren/ als David Zeevang Assistent/ Coen[r]aet van Huyssen, Gijsbert van Welderen Adelborst/ ende Cornelis Pietersz van Ut[r]echt Soldaet dooodt blijvende/ is Jeronymus Cornelisz haer opgheworpen Ca[p]iteyn ghevanghen/ ende Wouter Loos 't ontkomen.

Wouter Loos van Maestricht desen dans ontsprongen zijnde/ en tijdinge van [d]it ongeluckigh wedervaren den sijnen gebracht hebbende; soo hebben sy hem [a]l-te-samen by provisie/ in Jeronymus plaetse tot haren Capiteyn aengenomen: [h]y/ om dese nieuwe aenghenomen dienst wel uyt te voeren/ heeft Weybbe Hayes [m]et de sijnen niet langhe in vrede ghelaten/ maer is hem des anderen daeghs [']s morgens met twee wel-gemande Sloepen volcks weder komen bespringhen; [v]erhopende een-mael tot haer bloedt-dorstigh opset te gheraecken/ ofte Jerony[m]us Cornelisz weder uyt haer handen te verlossen. Geraecken selver in 't lijden.

Weybbe Hayes als een voorsichtigh man/ wel op sijn hoede zijnde/ en dese twee [a]enkomende sloepen vernemende / heeft sijn volck op strant in ordre gestelt; die [h]aer oock soo verweerden/ dat de aenkomende Schelmen gedronghen waeren te [v]ertrecken; vier van Weybbes volck seer swaerlijck gequetst zijnde. Dat anderen beschooren haden.

Dit is wel 't voornaemste/ gheduerende het uytblijven van den Commandeur [F]rançois Pelsaert, onder dit ongeluckigh volck voorgevallen; waer van wy de [v]ervolgende Historie (soo veel hebben konnen te wete komen) verhalen sullen.

Vervolgh van de Voyagie.

DEn Commandeur François Pelsaert den 5. Julius voor Batavia op de Reede gekomen zijnde/ (als vooren verhaelt is) soo heeft hy hem 's ander-daeghs [v]oorts te Lande ende ten Hove begeven; sijn ongheluck den E. Heer Generael [J]an Pietersz Koen ende sijnen Raden bekent makende / met versoeck van haestige [h]ulpe/ om de ghebergde Menschen / ende Compagnies goederen so veel in be[h]ouden handen te brengen/ als 't moghelijcken zijn soude; echter zijnder eenige [d]agen daer mede door-ghebracht; tot dat hem eyndelijck 't Jacht Saerdam toe[g]evoeght is: dat dan ge-equipeert / met volck ende vivres voorsien zijnde / soo [w]as den tijt van tien daghen verlopen eer hy schrap konde geraecken; sulcx dat [e]erst den 15. Julij des morghens met de landt-wint t' zeyl gegaen is. Des ach[t]er middaeghs ontrent het Mensche-eters Eylant komende/ ontmoetede aldaer [h]et Schip Leyden, zijnde den 8. May 1628. uyt het Vaderlant (ofte Texel) ghe[z]eylt; ende dat in ghesélschap met 't Schip 't wapen van Enckhuysen; dat den [1]2. October laetst-leden ontrent de Sierra-leonis, door sijn kruydt opgesprongen [w]as; soo dat maer seven-en-vijftigh persoonen / door 't Schip Leyden ghebergt [w]ierden; hebbende reets hondert seventigh dooden gehad; dan het resteerende [v]olck was redelijck kloeck ende gesont; alsoo sy een maent lang aen Sillebor op [S]umatra ververscht hadden. Tegens den avont sagen sy mede het Schip Beets of[t]e Wigge van Hoorn; zijnde in de Vloot van de E. Heer Jacob Specks uyt gezeylt.

1629. Julius. Gaen van Batavia t'zeyl.

Den 16. dito/ was 't meest stil/ so dat dien dagh met zeylen weynigh vorder[d]en / maer dreven met de stroom de Straet hardt uyt / siende des avondts de [P]rincen Eylanden.

1629. Julius.

Den 17. dito/ des morgens hadden sy de Princen Eylanden Oost Noort-Oost van haer/ hebbende den gantschen nacht meest stilte/dan voor Sonnen opgangh begon het uyt den Zuyden op te koelen/ stelden cours Zuyt Zuyt-Oost; teghens den middagh liep de Windt een streeck Oostelijcker/ soo dat maer Zuydt ten Westen aenzeylen konden.

Den 18. dito/ des middaeghs peylden de hooghte van 8. graden/25. minuten Zuyder breette/ zijnde de windt Zuydt-Oost/ cours Zuydt Zuydt-West/gisten dien dag Z-West ten Zuyden/ behouden cours 25. mijlen vertiert te hebben.

Den 19. dito/ soo bevonden haer des middaegs op de hooghte van 9. graden 5. minuten/ stellende cours met eenen Zuyden Windt/ Zuydt ten Westen/hebbende naer gissinge Zuydt-West/ ten Zuyden behouden 24. mijlen gezeylt.

Den 20. dito/ des middaegs ghekomen zijnde op de hooghte van 11. graden soo hadden den Windt Zuydt-Oost ten Oosten/ cours Zuydt ten Westen / dat etmael Zuydt Zuydt-West 20. mijlen gezeylt zijnde.

Den 21. dito / hadden variable Winden/daer onder somwijlen wat stilte/ kreghen in den morghen regen / soo dat dertigh ofte veertigh kannen Waters vergaerden/ hebbende op den middagh de hooghte van 10. graden/ 38. minuten/ b gissinge 11. mijlen Zuydt-Westen ten Zuyden behouden gezeylt zijnde.

Den 22. dito/ de windt met top-zeyls koelte uyt den Zuydt-Oosten / stelde cours Zuydt Zuydt-West/nemende des middaeghs Polus hooghte/ bevonde die 12. graden/ 41. minuten/ so dat Zuydt-West ten Zuyden behouden 19. mijlen meenden vertiert te hebben.

Den 23. dito / de windt met buyen in ende uyt waeyende/bevonden haer de middaeghs op 14. graden/ ontrent 22. mijlen dat etmael vertiert zijnde.

Den 24. dito/ den windt Zuydt-Oost/cours Zuydt Zuydt-West/ ende Zuy Zuyt-West ten Zuyden behouden/ hebbende des middaeghs 15 graden/ 14 minuten/ Polus hooghte/en naer gissinge 22 mijlen gezeylt.

Den 25. dito/met eenen Oost Zuyt-Oosten windt / ontrent 17 mijlen Zuyd Z.W. behouden gezeylt/hadden des middaegs 16. graden 16. minuten hooghte

Den 26 dito/ den windt Oost / cours Zuydt Zuydt-Oost / ende Zuyden behouden / 's middaegs de hooghte van 17. graden/ 52. minuten/ hebbende in dat etmael 23. mijlen vertiert.

Den 27. dito/ des middaeghs/bevonden haer op Polus hooghte van 18. graden 55. minuten / hebbende den windt met stilte Oost ten Zuyden/ gisten Zuyden/ behouden 15. en een half mijl gezeylt te hebben.

Den 28. dito/ des morghens de windt met een moye koelte ende stort-reghe Zuydt Zuydt-Oost schietende / soo wenden 't Oostelijck over / cours Zuyde behouden/ zijnde des middaegs op de hoogte van 19. graden/ 45. minuten.

Den 29. dito/ wegens mottigh doncker weder/des middaegs geen hoogte bekomen hebbende/so gisten echter Zuyden behouden 20. mijlen gevordert te zijn

Het weder den 31. dito/ opgheklaert zijnde/soo namen des middaeghs Polus hooghte van 20. graden/9. minuten/zijnde de lengte 132. graden/8. minuten;al doen begon de windt te Zuydelijcken/ soo dat het Oostwaerts overleyden / zeylende tot in de nacht Zuyt-Oost / ten Oosten aen / tot dat de windt weder we Zuydt-west liep.

August. Den eersten Augusti / met een Zuydt-Oosten windt Zuydt-west ten Zuyden behouden gezeylt hebbende/ soo hadden des middaegs hooghte van 21. graden/ 13. minuten/zijnde de lengte 133. graden/ 35. minuten.

In dier gestalte tot den 5. dito/ voortzeylende/ bevonden haer des middaeghs op de hooghte van 24. graden/ 45. minuten/ zijnde de lengte 130. graden/ 8. minuten/ met eenen Zuyd Zuyt-Oosten Wind / tot 's avonts Zuydt-West aenzeylende/ tot dat de windt seer variabel om ende weder liep / soo dat genootsaeckt waren dickmaels te wenden. 1629. Augusti.

Den 6. dito/ des middaegs zuyder breette van 24. graden/ 24. minuten/ hadden alsdoen harde deyningen uyt den Zuydt-Westen/ de wint seer variabel zijnde/ soo dat het te mets Oost/ ende dan weder Zuyt overleggen moesten.

Den 7. dito/ gekomen zijnde op de hoogte van 24. graden/ 48. minuten/ zeylden se met eenen Zuydt Zuydt-Oosten wint Zuydt-West aen / tot dat des nachts de windt Oost Zuydt-Oost liep / leyden 't alsdoen met mottigh weder Zuydt over.

Den 10. dito/ des middaeghs gekomen op de Zuyder breette van 27. graden/ 54. minuten/ soo liepen met een Noordt-Oosten windt meest Oost aen/ naer dat die in ofte uyt ree/ zijnde seer hart weder.

Den 11. dito/ des voormiddaeghs den windt uyt den Westen / soo dat West Noordt-West aengingen/ hebbende Polus hoogte van 27. graden/ 57. minuten des nachts quam hy met harde koelte uyt den zuyden ende Zuyt Zuydt-Westen.

Den 12. dito/ des middaegs gekomen zijnde op 27. graden/ 2. minuten/ hadde den windt Zuydt ten Westen / ende cours Oost ; naer den middagh variabel weder zijnde/ liep den windt Zuydt-Oost/ des het wenden.

Den 13. dito/ op den middagh gekomen zijnde op de hooghte van 25. graden/ 50. minuten/ was 't met een Zuydt-Oosten wint stil weder/ soo dat Zuydt Zuyt West ende Zuydt-West ten Zuyden aenzeylden ; doch den wint daer naer variabel/ hebben 't dickmaels gewent/ naer dat hy in ofte uytschoot.

Deen 14. dito/ weghens betrocken weder gheen hooghte konnende nemen/ so gisten echter op de selvighe breette te zijn/ hebbende den windt Zuydt-West/ ten Zuyden / des met een hol water uyt den Zuyden/ Oost Zuyt-Oost aen zeylden.

Den 15. dito/ des middaghs zuyder breette van 26. graden/ 30. minuten bekomen hebbende/ soo kregen met harde koelte/ en buyigh regenachtig weder/ een zuyden wint/ sulcks/ dat Oost zuyd-Oost mochten aenzeylen.

Den 16. dito / des middags de hoogte van 26. graden/ 16 minuten den wint zuyden/ die des nachts zuyt-oost ten zuyden schoot/ des het westelijck over t'zeewaerts wenden.

Den 17. dito/ des middaghs gheen hooghte bekomen/ des gisten twee mijlen zuydt aen ghewonnen te hebben/ hebbende den gantschen nacht een harde koelte uyt den zuyd zuyd-westen ; des morghens wiert het slecht water / ende liep de wint oostelijck.

Den 18. dito/ geen hooghte bekomende/ so gisten echter zuyder breette te hebben van 27. graden/ 15. minuten/ den wint met moy weder Oost zuydt-oost zijnde/ sulcks/ dat dat gantsche etmael zuyden aen-zeylden.

Den 19. dito/ haer des middags op 28. graden/ 29 minuten bevindende/ hadden met labber-koelte eenen oost zuydt-oosten wint/ die des morghens zuydt zuyd-west schoot/ daer het voort stil op wiert.

Den 10. dito/ des middaghs zuyder breette van 29. graden/ 10. minuten/ den wint zuyden/ ginghen oost ten zuyden aen/ des nachts een labber-koelte/ met variable winden.

1629. Den 21. dito / hebben gheen hooghte bekomen / doch gisten die als vooren
zeylden met een zuyden wint/oost behouden aen/ hebbende harde deyningen uyt
Augusti. den Zuydt Zuydt-Westen/ gingen voorts oost ten zuyden aen.

Den 22. dito/haer des middaeghs bevindende op zuyder breette van 29. grad. 19. minuten so hadden de wint zuyden/cours noort-oost; alsdoen gisten de Stier-luyden noch ontrent 15. mijlen van 't gheblevene Schip te zijn.

Den 23. dito/ gekomen zijnde op Polus hoogte van 28. graden 14. min. hebbende de wint zuydt-west/ cours oost/ gisten alsdoen de langte van 't landt te hebben/ dreven derhalven des nachts twee quartier/met de fock op de mast.

Tot den 25. dito/ des morgens ghezeylt zijnde/ hadden des middaghs zuyder breette van 27. graden/ 56. minuten/ alsdoen bevonden sy dat de stroom haer dat etmael gewoonelijcker wijse om den Noordt geleydt hadden/ oock sagen sy veel harde ravelinghen/ meenden oock eenighe Eylanden ende beruinge van de zee te sien / dan het was 't blicken van de Son; hadden alsdoen den windt zuyden ten naesten by Oostelijck over; des nachts in 't eerste quartier liep hy zuyt zuyt-oost/ des het Westelijcken overwenden /ende het wiert stil/ dan de zee liep schrickelijcken hol/ uyt den zuyt zuyt-westen.

Den 26 dito/ des middaeghs 28. graden/5. minuten hooghte bekomen/zijnde de winnt zuydt ten Westen / met groote holle zee / die naer den middagh zuydt zuydt-oost schoot / wenden 't Westwaerts over ; soo ontrent neghen ofte thien glasen gheloopen hebende / mosten 't / weghens 't holle Water / wederom den Oost legghen.

Den 27. dito/ was het den gantschen dag meest stil/ sulcks dat onghemanier Westwaerts aendreven/ hebbende des middaeghs zuyder breette van 28. graden 13. minuten / de zee hart uyt den zuyden aen-schietende ; teghens den avond begon het uyt den zuydt-westen te koelen / dies zuydt-oost aenzeylden / dat hadden 's nachts weder veel stilten.

Den 28. dito/op de hooghte van 28. graden/35. minuten gheraeckt zijnde/liepen met eenen zuydt zuyt-Westen wint Oost aen; doen sagen sy het eerste kroos drijven/ waer uyt gisten haest landt te sullen sien/ liepen twee quartier/ met harde voortgang zuydelijck aen : maer lieten 't in de dagh-wacht met de fock op de mast drijven; den windt des morgens weder zuydt-oost ten Oosten loopende.

Siet kroos drijven.

Den 29. dito/hadden alsdoen zuyder breette van 28 graden/ 10. min. den wint zuydt-Oost ten zuyden/met hart weder / staende de mars-zeyls ter halver stenge sulcks/dat wederom zuyder breette verloren hebben; des avondts wenden t' zeewaerts/ den geheelen nacht over zuyd-West ten Westen aenzeylende.

Den 30. dito/des middaghs zuyder breette van 29 graden / 55. minuten hebbende / was den windt zuyd-oost ten zuyden / de zee hardt uyt den Zuydt zuyt-Westen aenschietende.

Den 31 dito/ voor den middagh was 't heel stil/ soo dat Polus hooghte peylden 29. grad. 49 min. den windt naer den middagh westelijck opkoelende/ setten haer cours Noort-Oost ten Oosten aen/dermits niet wisten hoe verre noch van 't lant waren; des morgens liep de wint Zuyt-O. daer naer O. Noort-Oost.

Septem. Den eersten September / met variable winden des middaghs zuyder breette bekomen hebbende van 29. graden / 16. minuten/ soo was het niet mogelijcken om den Oost te komen.

Den 2. dito/ des morgens liep den wint met top-zeyls koelte Noorden/zijnde des middaghs op de hooghte van 30. graden 16. minuten bevonden haer alsdoen

seer

eer hart om den Zuydt ghedreven; des avondts boegden hem de windt Noort-
Vest/ des Noordt-oost ten Noorden aengingen. 1629.

Den 3.dito/ des morgens met een Westelijcke wint veel kroos siende drijven / Septem.
etten hare cours Oost aen/ des middaeghs het vaste Zuyt-lant in 't gesicht be-
omende/ dat hem Noort Noort-West/ ende Z. Z-Oost streckten; daer ontrent
rie mijlen af wesende/sagen sy 't naer gissingh noch wel vier mijlen zuytwaerts
ene strecken / alwaer 't sich eynde; het is heel kael slecht Landt/met sommige
Zant-duynen/ als om den Noordt; hadden daer op 25. vadem schoone Zant-
rondt/en des middaeghs hooghte van 29. graden/16. minuten/haer cours met
enen W.Zuyt-westen windt / Noordt-west aenstellende/ doch de holle deynin-
en smeeten haer soo naer de wal toe/ dat het des avondts een mijl van 't Landt
tten mosten / daer twee glasen in de eerste wacht het Ancker in twee stucken
rack/ soo datse niet sonder perijckel met der haest een andr lieten vallen.

Komen met sonder perijckel op het vaste Zuydt-landt.

Den 4.dito/des morgens de wint Zuyt-West ten Z. met holle deyningen/die
p den dagh Z.Zuyt-west veranderde; doen lichten sy haer Ancker/ ende qua-
nen voor-middagh onder zeyl / haer cours West Noort-west t'zeewaerts stel-
nde om wat van de lager-wal te geraecken/ hebbende des middaeghs Zuyder
reette van 28. graden/50.minuten;het Lant begon hem van hier een streeck te
ntvallen/ te weten/ Noort ten westen/ende Zuyt ten Oosten; naer den middag
iep de wint Zuyden/ des Noorden aengingen; ontrent den avondt wierden sy
en drooghte gewaer/ recht voor uyt/ofte West aen haer gelegen/geen musquet-
choot daer af zijnde / hebbende niet boven 25. vadem schoone strant-gront/dies
het wenden/ een half mijl Oost Zuydt-Oost daer afloopende / dat sy vijf mij-
n van 't vaste Lant op 27.vadem schoone gront ten ancker quamen : het wiert
es nachts met stilte heel schoon weder/ den windt Zuyd ten Oosten zijnde.

Den 5.dito / met eenen Z. Zuyt-oosten wint lieflijck weder zijnde/ lichten sy
den morgen-stont haer Ancker/en een uur Z. Zuyt-West aen gezeylt hebben
e/ soo wierdtn sy voor uyt langens haer cours henen brandende drooghten ende
Eylandekens gewaer ; de windt hant over hant ruymende/ liep Oostelijck/ soo
at Zuydelijcker/ ende Z.Z-Oost zeylen konden: dit recif ofte drooghte streckte
em Z.Zuyt-West/ ende Noort N-Oost ; bevonden daer langens henen 27.28
29.vadem Zant-gront. Des voormiddaeghs ten elf uren waren het vaste lant
yt het gesichte/ hebbende alsdoen Zuyder breete van 28. graden/ 59. minuten/
ijnde een hoeck van 't recif West Zuydt-West van haer met een vuyle schooren
ront/ op de diepte van 50. a. 60. vadem Waters : naer den middagh begon het
il te worden/ soo dat de stroom haer heel om den West leyden / en de rudsen ont-
ielen haer heel Westelijcken; gisten alsdoen ontrent acht mijlen van 't vaste lant
e wesen ; dese stilte duerde den gantsche nacht / en dreven soo dicht langens de
udsen henen/ datse die den gantschen nacht konden hooren ruyschen.

Vernemen baringe.

Den 6. dito/ des morghens waren de rudsen uyt 't gesicht ; ontrent elf uren
uam de lucht uyt den W. Noort-westen/liepen te naesten by weder naer de rud-
n toe/ zijnde des middaeghs op de hoogte van 28.graden/ 44.minuten/alsdoen
egon het seer hart uyt den Noort-Westen te waeyen / soo dat dien achtermid-
agh af ende aen laveerden/ bevindende dat den stroom haer seer om den Noort-
Oest leyde ; des avonts wenden sy 't weder van de rudsen t'zeewaerts/ hebben-
e op 40. vadem vuylen klipachtige gront/dese drooghte strekte hem buyten Z.
Oost ende Noort-West des avonts begon het soo stijf te waeyen / dat den gant-
chen nacht met huyckende schover zeylen/ende variable winden loopen mosten.

1629. Den 7.dito/des morgens nam het weder af/soo dat de zeylen weder by ghese
wierden/ hebbende des middaeghs de hooghte van 29.graden / 30.minuten;lie
Sebtem. pen alsdoen Noordtwaerts over / om het vaste landt in't ghesicht te bekomen dan den windt West Noordt-West scherpende / soo waren ghenoodtsaeckt he t'Zeewaerts over te legghen.

Den 8.dito/des middaeghs op de Zuyder breette van 29. graden/ 7. minute zijnde / stelden haer cours Noord-Oost aen / soo dat des avonts de verninge we der in 't ghesicht kreghen / liepen derhalven den gantschen nacht West Zuydt-West t'Zeewaerts / den windt Noordt-West zijnde / doen begon 't soo hardt t waeyen/dat de mars-zeylen in mosten.

Den 9. dito/des morgens hebben 't weder naer 't lant gewent/zijnde des mid daeghs op de hooghte van 29. grad. den resteerende dagh met af ende aen wen den verslijtende; des avonts waeyden 't uyt den Noort-West een harden storm hebbende genoegh te doen/dat het met schover-zeylen konde gaende houden.

Den 10.dito/ een Westelijcke wint/ en top-zeyls koelte/ weder zeyl gemaeck hebbende/soo hadden sy des middeghs Zuyder breete van 29 grad.30.min.

Den 11. dito / des morghens was het stil / doch hadden een hollen Zee / de windt uyt den West Zuydt-Westen / soo dat gheen Noordt konden winnen/ of waren op ofte by de rudsen; hebbende des middaeghs Polus hooghte va 28. graden / 48. minuten / met variable winden ; lieten 't den gantschen nach met de fock op de mast drijven.

Den 12.dito/des morghens maeckten weder zeyl/oost aengaende/tot dat hae des middaeghs op de hooghte van 28.grad. 13.min. bevonden/ dies weder wa Zuydelijcker liepen/om recht op 28.grad. 20. min. te landt te komen / zijnde d windt Zuydt-West / hadden groote deyningen; des naermiddaeghs twee ure voor Sonnen ondergang / kreghen de rudsen weder in 't gesicht/ daer noch twe mijlen van daen gisten te wesen / als doen het loot werpende / bevonden op hon dert vadem schoone Sandt-gront/ doch een half mijl genadert wesende / en we der gediept hebbende/vernamen op 30. vadem een vuyle steenachtige gront/ die het des nachts in't tweede quartier t'zeewaerts wenden/tot in den dagh wacht datse het weder landewaerts overleyden/om te met de wal te genaken.

Den 13. dito / dry uren na Sonnen opgang wierden sy de varninghen wede gewaer/en bekent zijnde/ bevonden een mijl om den Noordt verloren te hebben alsoo de wint zuyd zuyd-oost geweest was; op den Noordelijckisten punct van d
Komẽ op de Abzoulhos, Abroilhos vervallen zijnde / resolveerden (om dat altijts te hoogh ofte laegh qua men / en te periculeus was / die van buyten aen te doen) door de holle deyninge ende vuyle gronden dragende te houden / beneden de uyterste droogte/ ende loef den doen weder ten naesten by / den wint Zuyd Zuyd Oost / cours Oost zijnd een weynigh binnen komende/hadden dadelijcken schoone gront op 30.a 35. va dem waters/ 's middaegs hooghte van 28. grad. Zuyder breette; korts daer n sagen sy het vaste Zuyder-lant weder: alsoo 't hart begon te koelen / anckerden sy't ontrent twee mijlen van de wal/ op 30. vadem schoone Zant-grondt.

Den 14.dito/ waeyden 't stijf uyt den Zuyd Zuyd-Oosten/ soo datse haer anc ker niet konden winden / ende den gantschen dagh mosten blijven leggen.

Den 15. dito/ den wint tot des middags even hart aenhoudende/ begon 't als doe wat te stillen / soo datse het ancker aen boort kregen ende opwonden; onder zeyl gheraeckt zijnde/hadden des middaeghs de hoogte van 27. graden. 14.min Zuyder breete/den wint Zuyd Zuyd-Oost zijnde/laveerden den gantschen dagh

om

m den Zuyd te winnen / des abondts bevonden haer twee mijlen ghebordert te 1629.
ebben; doncker zijnde / anckerden weder op 30. vadem schoone zant-gront.

Den 16. dito / des morghens dagh ghewordeñ / lichten sy weder 't ancker / ende Septem.
ingen met eenen West Zuyd-Westen wind / ten naesten by Zuyden over ; naer
en middagh liep den windt West / daer naer Noorden / soo datse West zeylen
onden : teghens den abont sagen sy de kudsen van haer verongeluckt Schip
atavia, ende wierdt den Commandeur aen 't hooghe Eylandt verkent / hoe-wel
e Stier-luyden seyden sulcks ander landt te wesen : twee uren op den abondt
nckerden sy op 27. vadem schoone zant-grondt.

Den 17. dito / des morgens met den dagh het ancker weder gelicht eñ de wint
oorden zijnde / bevonden haer noch ontrent twee mijlen van 't hooge Eylant / lie-
en daer zuyd west na toe. Voor den middagh ontrent het Eylant komende / soo
agen sy 't dicht by 't wrack op een lang Eylandeken roken / daer sy al-te-samen
eer over verblijt waren / verhopende alle / ofte haer meeste volck in 't leven te vin-
en. Het ancker in de grondt ghesmeten zijnde / voer den Commandeur met de
Boot (mede-nemende een Barcken / Water / Broot ende Wijn) naer het hoogste
Eylant / dat daer naest gelegen was; doch daer komende / vernam geen volck / daer
y alle seer in verwondert waren ; te lande gesprongen zijnde / sagen sy een kleyn
Schuytjen met vier mannen om den Noordelijcken hoeck aen komen roeyen ;
daer van den eenen / genaemt Weybbe Hayes, aen lant sprong / komende dē Com-
mandeur teghen gheloopen / riep ende wenschte hem wellekom / maer badt hem
och datelijck weder t' Scheep te varen ; alsoo daer een party Schelmen op de
Eylanden / ontrent het wrack waren / die met twee Sloepen het komende Jacht
neenden af te loopen. Verhaelde voorts hoe hy Capiteyn van 47. zielen gewor-
en was / die haer om haer leven te salveeren / dus langhe op een Eylandeken
nthouden hadden ; alsoo eenighen onder haer daer ghelaten volck Schelmen
eworden waren / hebbende wel 125. persoonen / soo Mannen / Vrouwen / als Kin-
eren vermoort. Dat hy ontrent veertien dagen geleden / Jeronymus Corneliſz
Onder-koopman / ende Hooft van dese Schelmen / gevangen vier van sijn prin-
ipaelste Raden ende Complicen (als David van Zeevanck, Assistent / Coenraet
an Huyssen, Gijsbert van Welderen, Adelborst / ende Cornelis Pietersz van Uy-
recht, Soldaet) doodt geslagen had / die haer tot twee verscheyden reysen seer
yandelijck hadden komen bevechten / doch waren t'elckens kloeckelijcke afge-
eert ; soo dat daer naer sinistre middelen gebruyckten om haer te vermeesteren
nde vermoorden / waer toe haer den vrede aenboden / daer toe gebruyckende hare
Predikant Gijsbert Sebastiaensz die sy dwongen over ende weder te gaen. Nu dan
ekomen zijnde / om de gemaeckte vrede met eede te bevestigen / ende alle het ge-
asseerde te vergeten ende vergeven / soo waren David van Zeevanck ende Coen-
aet van Huyssen doende / met eenige soldaten tot verraet om te koopen / haer elck
000. guldens aen gelt presenteerende / so sy des anderen daeghs / als sy (nu vrede
emaeckt hebbende) weder souden komen / aen haer zijde wilden vallen / ende de
nderen helpen vermoorden. 't Volck sulcx verstaende / ende dat het nu om haer
even te doen was / soo hebben sy dese gesellen (als hier boven verhaelt is / doodt
eslagen / ende haren Capiteyn gevangen genomen. Verhaelde wyders / dat ee-
en / genaemt Wouter Loos, naer de ghevangenisse van haren ghewesenen Capi-
eyn Jeronimus, van dese schelmen tot haren Oversten op geworpen zijnde / haer
och dien morghen met twee Sloepen volcks hadd' komen bespringhen / die sy
nannelijck teghen-ghestaen ende afgheslaghen hadden / zijnde vier Mannen

Komen by 't verongheluckt Schip.

Daer sy het deerlijcken ghestelt vinden.

 van

1629. van Weybbe Hays volck seer swaerlijck ghequetst. Den Commandeur alle des
droevige tijdingen/ met groot herten-leedt verstaen hebbende/ is datelijck weder
Septem. naer boort gevaren; belastende Weybbe Hays, met sijn Schuytjen voorts weder
tot de sijnen te roepen/ en Jeronymus Cornelisz aen 't Schip gevangen te leveren
gelijck hy oock gedaen heeft. Doch eer den Commandeur t'Scheep konde gera
ken/ sagh hy een sloep volcks om de Zuydelijcke hoeck van 't hooge lant komen
roeyen/ des hy hem tot tegenweer gereet maeckte / om die Schelmen soo 't mo
gelijck was in sijn ghewelt ende hechtenisse te bekomen/ doende niet te min de
voir om aen boordt te geraken; daer ghekomen zijnde/ roeyden dese Schelmen
even stout op 't schip aen/dicht by komende / sagen syse alle sitten in 't root laken
gekleet/wel dicht met goude passementen geboort; den Commandeur vraegde
haer tot wat eynde sy ghewapent aen boordt quamen? daer op sy antwoorden
t'scheep zijnde/ sulcks wel te sullen seggen; hy sulck een fors antwoort ontfan
gen hebbende/ belaste haer 't geweer in Zee te smijten/ en dan over te komen/of
te dat hy raedt wiste haer tot sulcks met ghewelt te dwingen; 't welck sy /. geen
nader uytkomste siende/deden/en t' Scheep komende/ in de Ysers gheraeckten
boorts wierdt tot het examen gheprocedeert; dat met eenen Jan Hendrickſz van
Bremen Soldaet/sijn beginsel nam/ die dadelijck klapte ende beleet seventhien
a twintigh Menschen vermoort ende helpen vermoort te hebben/ doch alles uy
expresse last van Jeronymus Cornelisz haren Capiteyn/ die haer tot sulcx dwongh
wijders naer den oorspronck en de circumstantie van dien ghevraeght zijnde
oock wat haer bewoghen hadt sulcke onmenschelijcke wreetheydt in 't werck t
stellen? seyde alles vrywilligh te willen openbaren/ oock hoe 't hem in den be
gin toegedragen had; als namentlijck/dat den Schipper Adriaen Jacobsz, Jero
nymus Cornelisz, ende den Hoogh-bootsman met den anderen verdraghen wa
ren/ eer het Schip Batavia verongheluckte / 't selvighe af te loopen; Den Com
mandeur ende alle het volck / op hondert-en-twintigh naer (die haer aengestaen
hadden) te vermoorden / ende over boordt in Zee te smijten; ende dan met he
Schip op den roof ende vry-buyt te loopen; weshalven Jeronymus Cornelisz, en
de de sijnen op 't Eylant zijnde/niet anders vermoeden ofte den Schipper soude
den Commandeur onderwegen yewers vermoort / ofte in Zee buyten boort ge
smeten hebben; des hy naer een Maent van 't Schip op 't Eylant geweest zijn
de/ bedacht niet beter te wesen/als al het volck op veertigh persoonen naer om t
brengen; en datse dan het komende Jacht af loopen souden:dit dan in 't werck
gestelt zijnde/ soo konde hy sulcx echter niet uytvoeren / 't en ware Weybbe Hayes
met de sijne (voor twintigh dagen naer 't lange Eylandt ghesonden/ om Wate
te soecken) van kant waren. Dit duyvels ingeven dan by der handt nemende
ende reets eenige tochten op haer gedaen hebbende/ konden niet gewinnen.
Tegens den avondt wiert Jeronymus Cornelisz, door Weybbe Hayes, den Com
mandeur aen Scheeps-boort ghevangen gelevert; die hem met herten-leet aen
sagh/ niet konnende bedencken wat hem bewoghen hadt/ sich selven soo verre t
verloopen/dat oorsaecke ghewordе was/ van sulck onmenschelijck moorden; In
tegenwoordigheydt van den Raedt ghe-examineert zijnde / vraeghden hem der
Commandeur/ waeromme hy hem van den Duyvel soo wijt van alle mensche
lijckheyt hadt laten verleyden / te doen 't gene noch oyt by eenige Christenen so
wreedelijck in 't werck gestelt was/sonder eenige merckelijcke honger ofte dorst-
noot/ maer alleene uyt koele bloet-dorst/om tot sijn boos voornemen te geraken
Daer hy op antwoorde; datmen hem de schult niet moesten geven van 't gene
daer

Vernemen een Sloep met volck.

Die sy in hechtenisse bekomen.

Confessie van Jan Hendrickſz van Bremen.

Jeronymus Cornelisz wort den Commandeur ghevangen gelevert/ ende verhoort.

ier gheschiet was / sulcks ten laste legghende David van Zeevanck, Coenraedt van 1629.
uyssen ende anderen die in de laetste rescontre van Weybbe Hayes volck doodt
ghessagen waren; seggende datse hem daer toe ghedwongen hadden / ofte datse Septem-
hem anders souden aen kant geholpen hebben / soo dat een mensch veel moet doen
om het leven te behouden. Ontkende dat hy gesint soude geweest hebbé 't Schip
Batavia helpen af te loopen; dan aengaende 't Jacht te overweldigen / alsser een
tot haerder verlossinge soude komen / seyde sulcks van Zeevanck voorgeslagen
te zijn / en dat hy 't selvige toegestaen hadt / doch sonder meeninge; alsoo sy ver-
moede / datse van dese ongeluckige Eylanden noyt souden verlost werden; naer-
dien hy aldaer van eenen Rijck Wouterſz wel hadt hooren seggen dat Schipper
Adriaen het Schip meynde afgeloopen (soo 't niet verongeluckt waer) ende den
Commandeur overboordt ghesmeten te hebben; waer uyt hy vermoeden datse
met de Boot noyt op Batavia souden gheraeckt hebben / maer dat de Schipper
naer Malacca soude gheloopen zijn; ofte soo 't al ghebeurde dat den Comman-
deur op Batavia geraeckte / ende een Jacht tot verlossinge gesonden wierdt / dat
hy dan ghesocht soude hebben 't selvige te waerschouwen; soeckende hem alsoo
met sijn wel-klappende tonge / door veel tastelijcke leughenen te ontschuldighen /
gelijck ofte hy in alles suyver / ende nerghens van geweten hadt; jae hem dick-
maels op de Maets beroepende (gelijck of sy sijn innerlijcke meyninge wisten)
seggende dat sy sulcks oock wel souden verklaren: dit daer van voor dien dagh
so gelaten zijnde / wierdt hy weder in hechtenisse ghestelt.

Den 18. September voor den dagh voer den Commandeur en de Schipper
met de Scheyt ende boot naer het lange Eylant daer Weybbe Haeyes met sijn by-
hebbende volck op was / tien Soldaten daer van doen halende; desen bekomen-
de ende elck met een goet Musquet versien hebbende / is daer mede gevaren naer
het Eylant Bataviaes Kerck-hof genaemt / ontrent het gebleven Schip gelegen
zijnde; om de resteerende Schelmen (die daer noch waren) te vanghen / ende in
verseeckeringe te nemen. Desen den Commandeur en de sijnen / met twee wel-
bemande vaer-tuygen aensiende komen / soo beswelen datelijcken haer herten /
ende eenige tegen-weer de moedt latende sincken; seggende teghens elckande-
ren nu zijn wy al-te-samen om den hals / meynende dat voorts in heeter bloede
doot-geslagen soude werden / dat haer misluckte; maer te Lande getreden zijn- De re-
de / zijnse alle te gader handen en voeten gebonden / in hechtenisse genomen eñ ver- steerende
seekert: des Commandeurs eerste werck was alsdoen de Juweelen die hier ende Schel-
daer verstroyt lagen op te soeckẽ / die al-te-malen gevondẽ wierden / uytgeseyt een men ge-
goude Ketting ende Ring; hoe-wel den Ring noch te laetsten te voorschijn quam. raken in
Tegens den avondt naer 't Wrack varende / bevonden 't Schip in verscheyde hechte-
stucken te leggen; als een stuck van het Kiel / met sijn vlackte van 't ruym / al-te- nisse.
samen tot achteren op een weynigh naer den wint-veering (die noch boven stack) Vaert
dat het Water toe af-gespoelt / leggende by-naest noch op de selvige plaets / daer om 't
het eerst geseten hadt; een stuck van 't voor-schip aen de veetinge afgebrokẽ / lagh wrack
geheel op 't droogh ghesockt / daer in twee stucken ghesch uts uyt de rampaerden van 't
(een Metale ende een ysere) lagen / sonder yets meer; daer ontrent lagh mede een gebleven
syde van 't achter-schip / aen stierboorts kruyspoort af gebroken; voorts noch Schip te
veel meer andere stucken van minder groote / hier ende daer op verscheyde plaet- besichti-
sen by sonder gedreven zijnde / soo dat het sich slecht liet aensien / en kleyne hoope gen.
was / van veel gelt eñ andere goederen te sullen bergen: doch den Commandeur 't Ver-
kreeg een weynig troost van den Bottelier Reynier Heyndrickſz hem aendienen- hael van den Bottelier.
de

1629. de/ hoe hy ontrent een maent geleden/ op eenen dagh stil ende schoon weder zijn
de ('t welck daer sint haer verblijf selden ofte noyt als doen gebeurt was) ae
Septem. het Wrack van 't gebleven Schip uyt visschen voer/ alsoo de vissen haer alsdoe
daer ontrent seer verhielden; daer hy alsdoen met eenen pieck op een ghelt-ki
gestooten had / verhoopende die tusschen die tijt noch niet wech-gespoelt te sulle
zijn: ten welcke ghesprecck den Commandeur hem wijder vraeghde/ hoe 't hen
met 't Schip en de Wrack naer sijn vertreck al toe-ghedragen had/ ende hoe lan
ge het noch heel ghebleven was: antwoorde het acht dagen noch meest heel ghe
bleven te zijn/ dan de Spieghel ende het ander boven-werck spoelden in 't eerste
al wech/ alsoo 't dagelijcks meest hart stormde/ende vreesselijcke barrende/so da
eyndelijcken sijn back-boort zijde up gesmeeten wiert / sulcx dat het te verwon
deren was/ hoe dat een soo sterck Schip/ alsdoen soo haest en lichtelijcke sloopte
en van den anderen verbrack; waer mede doen tot verscheyde tijden te Land
dreven/ende geberght wierden diversche leggers met Water / een legger Fran
sche ende vier en een halve spaensche Wijnen / als mede een met Azijn/ die hae
alle seer wel te stade quamen. Doch alvooren hadde God de Heere haer tusschen
de negende ende thiende Junij des nachts eenen gestadigen regen verleent/(zijn
de de selvige regen/die dē Commandeur ontrent het vaste lant hadde/doe hy me
de Boot in grooten noot van sinken was) waer mede sy veel waters vergaerden
sulcx datse so met dat / als 't geviste een goeden ruymen tijt met alle de mensche
konden levē/yder des daegs genietēde drie mutsjes water eñ twee mutsjes wijn
Des avonts zijn de principaelste Schelmen / als oock haer andere mede-hul
pers/ op huyden op 't Eylandt ghevangen ende geboeyt aen 't Robben Eyland
gevoert; om daer te blijven tot mense te examineeren weder halen souden ; e
dit om te beter van haer verseeckert te zijn.
Den 19. dito/ des morgens is den Schipper gesonden / om dese naervolgen
de Schelmen / (die t'Scheep ghevanghen saten) te Lande brenghen / op da
men haer examineeren/ en 't geleyt godloos leven ondersoecken souden; als Jero
nymus Cornelisz Onder-Koopman ; Jacob Pietersz van Amsterdam Lantspas
saet/ haer Luytenant /. die oock een van de Raden gheweest is : Jan Heyndricks
van Breemen/ Soldaet/ een van de principaelste moorders; Rutgert Fredericks
van Groeningen sloote-maecker; Hans Jacobsz Heylwerk van Bassel / Adelbors
Lucas Jelisz, uyt den Haegh/ Adelborst; Hans Fredricksz van Breemen / Soldae
Jan Willemsz Selijns Opper-kuyper / van Amsterdam ; Heyndrick Jaspersz va
Montfoort/ Soldaet; Hans Hardens uyt Ditmarssen/ Soldaet; Jaques Pilmon va
Pres du Verdun, Soldaet; ende Gerrit Haes van Santen / Bootsghesel: uyt all
Generale bekentenisse. welcken sy ten dien daghe/ soo door onder-vraginghe/ als goetwillighe bekente
nisse verstonden/ het overgoddeloos leven dat dese overgeven boevē op 't Eylan
ghevoert hadden; haer niet ontsiende des Compagnies goederen/ soo Laecke
nen/ Stoffen/ goude Passementē ende andere waeren (diese gevischt ende geberg
hadden) seer schandelijcken te misbruycken/ haer daer mede bekleedende/ en de sel
vige met soo veel goude passementen voorende/ dat geen stoffen te kennen waren
als by Jeronymus Cornelisz kleederen/ die daer een goet voorganger in was (hie
gevonden) gebleken is; hem oock niet ontsiende particulieren hare ghebergh
goederen ende kleederen hem eygen te maecken/ ende die onder de sijnen tot ghe
bruyck uytdeelen/ offe hem by testamentalen dispositie naer-gelaten waren; ja
sijn Duyvelsche hoovaerdige hoogmoet was op dese arme bedroefde Eylander
soo hoogh gesteghen dat hy hem niet ontsagh dagelijcks veranderinge van klee-
deren/

eren/ Zijde Kousssen ende Kousssebanden met goude kanten te dragen; oock sijn 1629.
catwanten/ die hem volgden/ en daer hy in 't moorden hem meest op vertroude/
n 't roode laken te kleeden/ die met twee ende meer goude passementen boorden- Septem.
e; oock dagelijcx nieuwe fatsoenen van Casacquen practiseerende; hem latende
oorstaen dat dese boose ydele vreught eewig duren soude.

Het meeste moorden gedaen zijnde/ heeft hy dese naevolgende overgheblevene Vrouws-persoonen/ op deser wijse onder de sijnen als ten buyte uytgedeel: naementlijcke Lucretia Jansz Huysvrouwe van Boudewijn van der Mijlen, voor hem lven houdende / en Judigh Gijsberts outste Dochter van den Predicant/ Coenet van Huyssen toe-voegende; de resteerende/ als Trijntjen ende Susjen Fredericks, esusters; Anneken Bosschietsters / ende Marritjen Lowijsen, souden onder de ndere mans-persoonen gemeen gebruyckt werden/ ende haer ten dienste moeen staen; en om alle onheylen voor te komen daer toe eenighe ordinantien maende/ doende de selvighen met eede onderteeckenen/ als hier voor/ Pag: 12. te en is; welcke de Vrouws-persoonen (sose in 't leven blijven wilden) mede hebn moeten besweeren ende belooben naer te komen. Jeronymus Cornelisz deelt de overighe vrouws-persoonen ten buyte uyt.

Den 20. September/ voor den middagh wierdt de Boot t' Scheep ghesonden m eenighe nootsakelijckheden te lande te brenghen: als mede de Schuyt naer Eylant (daer Weybbe Hayes volck op was) om water te halen: alsoo sy daer/ aer 20. dagen op 't Eylandt gheweest waren/ seer miraculeuselijck twee putten et versch water gevonden hadden/ die niet-te-min met vloet ende ebbe op ende eder vloeyden/ soo dat het in 't eerste voor zout water gehouden wiert. Wonderlijcke Water-putten.

Den 21. dito / was het met koelte een Oost Zuyd-Oosten windt; waer mede bemerckten dat het water daer seer laegh bleef; en konden de Schuyt / wegens den harden windt / dien dagh van 't Eylandt niet weder te rugge komen; es dien dag met de gevangenen te examineren doorgebracht wiert.

Den 22. dito/ dese harde wint noch continueerende so vernamense de Schuyt lsnoch niet; voor den middagh is den Commandeur nevens den Schipper met och dry Mannen met een Schuytjen naer 't Wrack gevaren/ om de rechte ghegentheydt daer van te besichtigen/ dan daer ontrent komende/ soo vernende het aer so grouwelijcke/ dat de swemmers haer niet dorsté onderwinden 't selvighe beswemmé; des onverrichter sake tegens den avont weder t' Scheep voeren.

Den 23. dito/ was de wint noch als vooren; desen morgen wierden de ghevangenen (die op 't Robben Eylant in bewaringe versonden waren) om te examineeren van daer gehaelt/ daer den gantsché dag mede besigh geweest zijn; onderwijlen wiert den Stierman weder naer 't wrack ghesondé/ om te sien of men ot berginge van eenige goederen konde geraken; doch wederkeerende/ rapporeerde sulcks als noch wegens de vreesselijcke barninge onmoghelijck te wesen.

Den 24. September / is sonderlings niet voorgevallen/ als dat de Schipper et de Boot t' Scheep gevaren is / om eenige noodtsaeckelijckheden te lande te rengen; also het noch niet mogelijck was aen 't wrack te wercken.

Den 25. dito/ des morghens stil weder zijnde/ wiert den Schipper ende stieran weder naer 't wrack gesonden/ om te sien of 't mogelijcké was aen 't werck e geraecken; sy daer by komende/ so wiert van 't lant gemerckt datse besigh waen met yets op te halen; des sond haer den Commandeur de andere Boot/ wel hemant mede te hulpe / selfs met het kleynste Schuytje/ nevens een Man ene twee Jonghens volghende / om hem daer by te voeghen daer ontrent komende / bevondt haer besigh met een vos klater-goudt/ ende een kist gheldt die- Visschen eenighe gelt-kis-

se

1629. ſe gevifcht hadden; die ſy een ſtuck weeghs van 't wrack op 't droogh brachte
den Commandeur tradt in de andere Boot over / die met viſſchen mede beſig
Septem. was / oock een kiſt met geldt boven krÿgende; de Gufarattiſche duyckers ve
ten ende klaerden dat ſyder noch ſes gelt-kiſten bevonden die wel te krÿgen waren;o
andere der-tuſſchen wiert de tweede gevifchte gelt-kiſt geſchort ende mede op 't droog
waeren. ghebracht; ſoo dat nu alreede vier kiſten bekomen ende gheberght hadden: I
duyckers haer onderwÿlen weder vaerdigh makende / tegens dat de Schipp
komen ſoude / ſoo begoſt het ſoo hart te waeyen / ende op het wrack aen te bra
den / datſe gedwongen waren 't ſelvige te verlaten; deſhalven haelden ſy hare g
berghde kiſten van de droogte / die op 't Eylandt Bataviaes Kerck-hof brengend
de reſte van den dagh met de gevangenen te examineeren voorts doorbrengend
Den 26. dito / hadden ſy een harden windt uyt den Zuyd-weſten / ſoo dat do
aen 't wrack niet wercken konden / weſhalven de Boot aen een over-Eylandt g
ſonden wierdt / om een Spil ende een party leege Oly-amen / die daer laghen /
halen: Voor den middagh iſſer mede een Schuyt / om water te halen / ghev
ren: Noch heeft dan Commandeur / Cornelis Janſz van Amſterdam Aſſiſten
ende Aris Corneliſz van Hoorn Barbier / doen halen / om haer te onderdraghe
van 't gene daer gepaſſeert was / in 't ontvluchten als ſy ſouden doodt-geſlaghe
worden. Naer den middagh begon het ſtil weder / ende ſlecht Waeter te zÿn / ſ
dat den Schipper met een gemande Boot / datelÿck naer 't wrack gevaren is
om die op giſteren vernomen geldt-kiſten op te halen ende te berghen; die d
achtermiddaeghs wederkomende / dry der ſelvige mede-brocht; ghedwonge
zÿnde noch een voor eerſt daer te laten blÿven / onmogelÿck die te bekomen / vo
dat een ſtuck Gheſchuts ende Ancker kruys-weeghs daer overlegghende / m
grooten arbeydt ende moeyte daer eerſt afgewerckt waren.
Den 27. dito / koelden het ſeer hart uyt den Zuyden / ſoo dat dien dagh aen
wrack niet wercken konden; voor den middagh is den Schuyt van 't hoog
Eylandt weder te rugge ghekomen / mede brenghende de twee boven-ghemel
perſoonen Cornelis Ianſz ende Aris Pieterſz om teghens de andere Moordenaer
ende Schelmen verhoort te werden / ſoo dat dien dagh met het examiner
voort-gevaren zÿn; de ſelvige daer oock mede verſlÿtende.
Vervolg van't examen der ghevanghenen. Den 28. dito / den voorigen harden Zuyden windt door-waeyende / was 't a
noch niet mogelicken by 't wrack tot het werck te geraken / te komen; ſoo dat n
het examen voortvarende / als doen meeſt ten eynde geraeckten: der principael
booſwichten ende moorders voornemen ende opſet genoeghſaem ſo uyt haer e
gen bekenteniſſen / veelvoudige getuygeniſſen / als ondervindinge (Godt beter
Daer den Raedt over beroepen wordt. niet als al te klaer aen den dagh komende / gelÿck uyt de naervolgende ſchrift
lÿcke belÿdeniſſen genoeghſaem blÿcken ſal. Des heeft den Commandeur go
gevonden den Raedt te beroepen / ende in de ſelvige met rÿpen raden eñ goede d
leberatie te proponeren ende voor te ſtellen; of men deſe moordenaers ende ſche
men (waer tegens het onnooſel vergooten bloedt wraeck is roepende) geſlote
Voorſtel. ende geboeyt op Batavia by den E. Heer Generael brenghen / of datmenſe alhie
ten exempel van anderen naer verdienſte met den doodt ſtraffen ſouden; ve
mits het niet ſonder perÿckel ſoude zÿn / ende alle onheylen dienden voorgek
men te werden / die door ſoodanige Schelmen / als Jeronymus Corneliſz ende ſÿ
mede-complicen t'Scheep ſouden konnen ontſtaen; te meer / vermits reets ee
nigen / ofte wel alle de reſteerende maets niet weynigh van haer vergiftigh voo
nemen ingeſogen / ende met het voorigh boos geleyt leven ſwanger gaende / ſe
lic

cht t' Zee zijnde / soude konnen uytspatten en de bedorven werden; aengelockt 1629.
voor de groote gebergde rijckdommen van het ghebleven Schip / haer Heeren
nde Meesteren toekomende / van Schip ende goedt te verliesen / met soo veel Septem.
alve ende heele bedorvene menschen Zee te kiesen. Daer dese Resolutie op ge-
olght is:

Op huyden den 17 Setember / 1629. naer den middagh / is by den Commandeur François Pelsaert, ende den Scheeps-raedt ghresolveert / Jeronymus Cornelisz Apoteecker van Haerlem / gewesene Onder-Koopman op 't verongeluckte schip Batavia, nu ter tijdt aen boort gevangen zijnde / wegens sijne grouwelijcke daden gedaen / ter examen / ende des noodigh / ter torture te brengen.

Eronymus Cornelisz binnen ghebracht zijnde / is hem van den Commandeur 't Ver-
gevraeght waerom hy hem door den Duyvel van alle menschelijckheydt soo hael van
hadd' laten ontblooten ende vervoeren / ja slimmer ende booser als in een Ty- Jerony-
ger-dier verandert was; mits soo veel onnoosel menschen-bloedt hadd' laten mus
storten / ende noch van meeninge geweest was met ons mede te doen. Daer hy Cornelisz
antwoorde / alles datter ghedaen is / en is mijn schult niet; maer David Zee- bekente-
vanck, Gijsbert van Welderen, ende Coenraedt van Huyssen, zijn 't die het uytghe- nisse.
voert hebben / my daer toe dwinghende / ofte soude hebbe moeten sterven: voor-
der audientie versoeckende om sijn onschult te moghen verklaren; die hem be-
last is van 't beginsel naer de waerheydt te verhalen.
Seyde / dat 10 dagen naer 't blijven van 't Schip noch op 't Wrack gheweest
was / ende wiert 't selvige op dien tijdt meest aen stucken ghesmeten; soo dat hy
twee dagen inde Boeghspriets marsse sat / en is eyndelijck met de wangh van
't selvighe Boeghspriet aen landt ghekomen / nevens dry legghers met Water /
Wijn ende Azijn gevult zijnde: op 't Eylandt ontrent een maendt geweest zijn-
de / soo hadden David van Zeevanck, ende Coenraedt van Huyssen, Adelborst / nevens
noch twaelf anderen / haer in haer tente gewapent; en op eenen avont / tusschen
tien ende elf uren tot hem komende / seyden / het volck is te machtigh / ende het
ten te kleyn / wy zijn gesint alle het volck in haer tente te overvallen / om het ge-
tal tot op 40. hoofden te brenghen: daer op hy Jeronymus Cornelisz soude ghebe-
den hebben / dat sy sulcx niet doen souden: maer dat het beter was 't volck op 't
hooge Eylandt (daer de twee-en-twintigh mannen / om vers water uytgeson-
den / te soecken) te versenden / daer qualijck nu toe verstaen wilden / dan dat door
de voorbeden noch beweeght wierden een party derwaerts te stieren. Seventien
dagen naer dit gepasseerde / was David van Zeevanck met een Sloep volcx naer
een Eylandt gevaren / daer een party deser versondene lieden haer alleen onthiel-
den / heeft de selvige met sijn by-hebbende maets overvallen / ende alle / behalven
7 jongers / en eenige vrouw-luyden / vermoort; wederkeerende / verhaelde sijn ge-
daen werck aen Jeronymus; daer by voegende / dat wel wenste dat de resteerende
op 't hooge Eylant mede aen kant waren / op datse geen schade ende ongeval van
haer te verwachten souden hebben. Seven ofte acht dagen hier na zijn sy weder
by Jeronymus gekomen / seggende datse over wilden varen / om tegens het restee-
rende volck op 't hooge Eylant te vechten; te meer / alsoo Pieter Lambertsz Boots-
gesel met een gemaeckt Schuytjen sijn leven gesalveert en doorgegaen was / om
de selvige weder te halen / ende soo 't mogelijcken was / haer alle doot te slaen; tot

welcken

welcken aenslagh sy 22. mannen uythooren: welck voornemen Jeronimus seyt
1629. hem niet te behagen; maer soude haer gebeden hebben een Boot ofte Sloepe o
Septem. te stellen / om het vaste lant / eñ daer na Indien aen te doen; 't welcke haer onm
gelijck docht te wesen/ maer zijn/ volgens de genomen resolutie/ met de 22 mai
nen derwaert getrocken: weder komende / soude hy Jeronymus Cornelisz ande
mael gebeden hebben een vaertuygh te beginnen; doch alles ter contrarie/ 't
heeft niet mogen helpen/ zijn weder met 37. Mannen/ende Jeronymus mede/ m
dry Schuyten derwaerts getrocken (om/ soo hy seyde / met sijn teghenwoordi
heydt 't vechten / soo veel doenelijck soude zijn / te beletten) recht op haer aenk
mende / doch de anderen bewaerden haer strant / sy-lieden tot de knyen toe in
water staende; onderwijlen socht Jeronymus met die van 't landt te spreken / on
soo 't moghelijcken was / tot een accoort te komen; soo dat door 't tusschen-spr
ken van den Domine, die ten dien eynde over en weder ging/ 't vechten voor di
dagh ghestaeckt wiert; onder beloften dat Jeronymus ende de synen / die van
hooge Eylandt des anderen daeghs eenige Laeckenen souden brengen/ om ha
daer mede te kleeden; waer tegens die van 't hooge Eylandt haer het ontvoer
schuytjen weder ter handt souden stellen. Jeronymus volck dit verdragh niet b
hagende / waren seer toornigh / en wilden vechten; want Coenraedt van Huyss
verklaerde/ dat hy sijn volck (tegens allen die 't leedt wesen soude) wilde aen vo
ren / ende haer doen vechten. Volgens 't voorighe accoort is hy/ Jeronymus, m
de beloofde laeckenen derwaerts getrocken / ses persoonen by hem hebbende;
weten hy selfs / met David van Zeevanck, Coenraedt van Huyssen, Gijsbert v
Weldert, Wouter Loos, ende Cornelis Pietersz van Uytrecht / waer van datter
seker tumult vier persoonen doodt-geslagen zijn Wouter Loos ontloopen / en
hy / Jeronymus Cornelisz gevangen blijvende.

Den Commandeur proponeert den voorschreve

Jeronymus Cornelisz ter Torture te brenghen/om van hem de rec
te waerheydt te weten; alsoo hy hem met verbloemde praetjens soec
te ontschuldighen / schuyvende alle sijn vuyl op persoonen die doodt zij
ende haer selven niet konnen verantwoorden.

JEronymus Cornelisz ghebonden/ opgehaelt/ ende de pijne gevoelende / bidt o
opschortinge / te vreden zijnde alles te willen segghen wat hy wiste/ ende m
hem afvragen soude; sulcks is hem vergunt / om verder verhoort te werde
waer op den Commandeur van hem begheerde te weten / waerom / ende w
maniere hy voorgenomen hadde 't Jacht af te loopen? daer hy op verklaerde
dat op dien tijdt als de twee-en-twintigh mannen om te vechten naer 't hoo
Eylandt ghetrocken waren / ende hy haer weder haelde: soo heeft David v
Zeevanck, in de Sloep zijnde/ hem eenen droom van Lucas Gillisz Adelbo
vertelt: Als datter een Jacht quam / dat haer noodigh was af te loopen / o
daer mede naer Spanjen ofte eenige plaetse daer ontrent te zeylen; dat oock ey
delijck soo besloten is.

Hem wierdt voorder gevraeght op wat manieren sy sulcks in 't werck stell
souden: Antwoorde: een Jacht gekomen zijnde / souden sy den Boot aen lan
laten komen/ende dan 't Boots-volck dronken gemaeckt hebben/om haer di
te lichter doodt te komen slaen/ en souden soo ongetwijfelt 't Jacht verme

ste

rt hebben; daer op begheerende des Compagnies Juweelen te sien / om te 1629.
aerdeeren wat yder sijn portie daer van soude bedragen; die Jeronymus Cor-
lisz haer geopent ende laten sien heeft. Septem.

Jeronymus Cornelisz ende Jan Heyndricksz Soldaet / op gisteren den 18 Sep-
mber / te samen in de Back van't Jacht Sardam gheslooten sittende; ende Jan
illemsz van Dort/Bootsman/ op den Back boven haer hooft legghende/ heeft
hoort dat Jeronymus Cornelisz aen Jan Heyndricksz Soldaet vraeghde waer-
n hy op den 17. des morghens / als sy teghens hun-lieden slaeghs waren / het
chuyntjen niet ghekregen hadden? en waerom de musquetten niet afghegaen
aren? ofte dat het kruyt nat was? daer Jan Heyndricksz op antwoorde / had-
n wy met een musquet teffens gheschooten / wy souden 't voorseecker ghehadt
bben / maer 't kruydt brande dry en vier reysen op de pan af; Waer op Jero-
mus seyde / haddy listigheydt ghebruyckt / ghy soudet op 't water wel ghekre-
en hebben / en dan souden wy klaer gheweest zijn. Dit met Jeronymus ende
Heyndricksz gheconfronteert hebbende / bekenne 't selvighe alsoo ghepas-
rt te zijn.

Op heden den 19 September/ op't Eylandt Bataviaes Kerck-hof.

Jeronymus Cornelisz gebonden eñ ter torture berept wesende / versocht opschor-
ge; belovende de waerheyt te seggen van 't gene hy wiste: daer op is hem van
n Commandeur afgevraegt / waerom hy Schipper Adriaen Jacobsz tot 't af-
pen van 't Schip Batavia geraden had? Ontkende 't selvige; jae dat hy daer
et van geweten heeft: maer wilde wel de begintselen van sijn onbehoorlijck le-
n in't lange verhalen. Namelijck doen wy uyt de Sierra-lionis t' zeyl gegaen
aren / so bemerckte hy dat de Schipper met Lucretia groote familiariteyt ge-
aeckt hadd'; waer over hy hem bestraffende / gevraeght heeft / wat hy met dat
ou-mensch in dē sin had? daer den Schipper op antwoorde / om datse blanck
en dat hyse tot sijn wil begeerde te versoecken / eñ met goudt ofte anders daer
soecken te verwilligen. Een wijl naer desen tijt heeft hy / Jeronymus voorsz.
n Schipper weder afgevraegt / waerom hy nu met Lucretia so familiaer niet
was? maer met Swaentje op nieuws begon geck te worden? daer op hy ant-
oorde / van de Kocks vrou verstaen te hebben dat het een Hoer was; ten ande-
n / dat Swaentje behagen hadde / om met haer te discoureren / eñ tijdtkortinge te
bben. Aen de Kaep gekomen wesende / eñ den Commandeur aen lant gegaen
nde / is Jeronymus Cornelisz in de Kajuyt gekomen / ende 't huysjen onversiens
de Galerije open doende / bevondt den Schipper ende Swaentje malkanderen
eesschelijck te bekennen / deshalven hy wech-gaende / de deur toesloot: twee da-
n daer naer is den Commandeur weder te lande gevaren / om landewaerts in
esten te soecken; daer op is den Schipper mede afgevaren / hem Jeronymus, ende
aentje mede te lande nemende / gingē so tot den avont toe playsieren / als wan-
er naer't Jacht Affendelft voeren / alwaer den schipper hem seer moetwilligh
nstelde; also des nachts naer 't Schip Buren varende / daer hy 't noch slimmer
aeckte / ter middernacht weder t' scheep komende. Des anderen daegs 's mor-
ns van den Commandeur in de Galerije geroepē zijnde / berispte hem over de
bedrevene trotse moetwil / en voornamentlijck dat hy Jeronymus eñ Swaentje son-
r consent mede te lande genomen had / seggende / nevens veel andere goede ver-
aningen / dat / soo hy van sijne onbehoorlijcke proceduren niet af en liet / dat ge-

houden

houden ſoude zijn daer in te verſien. Den Schipper weder boven komende/ſey
1629. de tegen Jeronymus: By Godt, dat de Schepen daer niet en laghen, ick ſoude hei
Septem. ſoo dicht af-ſmeeren, dat hy in acht ofte veertien dagen uyt ſijn koy niet ſoude kon
nen komen; maer ick ſweer, dat ſoo haeſt wy van hier t' zeyl gaen, dat ick wel hae
van de Schepen ſal weſen, ende dan ſal ick mijn eygen meeſter konnen zijn: daer o
Jeronymus ſeyde/ hoe ſoudet ghy dat konnen doen? de Stier-luyden hebben me
de de wacht? daer hy op antwoorde: niet-met-allen/ ick ſal 't op mijn wach
wel klaren; want ick hebbe quaden puf op den Opper-ſtierman/ende veel min
der tot mijn Swager/datſe tot mijn voornemen ſouden willen verſtaen.

Den Commandeur hem voorder afvragende/ wanneer den raet om't Schi
af te loopen beſloten was? (alſo hy ſulcx weten wilde) ontkenden daer yets af t
weten. Derhalven weder ter torture berept zijnde/ ende een weynigh water ge
goten hebbende/ beloofde te gehoorſamen/ ende te ſeggen wat hem bekent was
namentlijcke dat hy de eerſte reyſe gehoort had van 't Schip Batavia af te loope
op dien dagh/als't ſelvige verongeluckt is/ende dat publijckelijcke uyt den mon
van eenen Rijckert Wouterſz, ten tijde als den Commandeur ende Schippe
met de Sloep nae't vaſte landt voeren: dat/ ſoo 't Schip niet ghebleven was/
't ſelvige in korten tijdt ſouden afgeloopen/ ende den Commandeur met alle h
volck/ uytgeſondert hondert twintigh perſoonen over boort gheſmeten hebbe
en waren maer wachtende op een goede ghelegentheydt/ die haer docht beſt
weſen/ ſoo wanneer den Commandeur beſigh ſoude weſen met het volck in d
Boeyen te ſetten/ die aen Lucretia handtdadigh geweeſt waren/ ende ſouden da
voor eerſt met 't Schip naer Madagaſcar ofte S. Helena loopen. Verklaerde me
de't ſelvighe uyt den mondt van Coenraet van Huyſſen gehoort te hebbende; en
wanneer de voorſz perſoonen geſtraft/ofte in de Boeyen gheſet wierden/ dat h
van de eerſte weſen ſoude/ om met een zabel in de Cajuyt te ſpringhen/ ende de
Commandeur over boort te werpen. Andermael hem afghevraeght zijnde/ o
hy van ſulcks geen kenniſſe hadde/ eer het Schip verongheluckte? antwoorde
neen. Des belaſt wierdt met de torture voort te varen; ſoo heeft wederom g
beden om eenige van ſyne beſchuldenaers te hooren; dat hem vergunt is.

Jan Heyndrickſz Soldaet gheroepen/ ende afghevraeght zijnde of hy mede ee
van de conſpirateurs in't afloopen van't Schip ſoude gheweeſt hebben? an
woorde van conſpiratie niet te weten/ noch t' Scheep daer van geweten had
maer dat hy/ na dat 't gebleven was/ van diverſche perſoonen (nu doodt zijnd
ghehoort hadd'/dat den Schipper/ Jeronymus; den Hooghboots-man Rijcke
Wouterſz; Allert Janſz van Aſſeldelft; Cornelis Janſz van Haerlem/ alias boon
jen; Gijſbert van Welderen; Coenraet van Huyſſen, met noch thien ofte twae
anderen/ 't ſelvige ſouden begonnen hebben; van meeninghe zijnde het Solda
ten-gat toe te ſpijckeren/ tot dat ſy haer wil van't Schip ſouden hebben; en
dat Allert Janſz van Aſſendelft/ voorſeecker een van de complicen was.

Allert Janſz van Aſſendelft geroepen zijnde/ is vry ende liber ge-examineert
in wat manieren ſy het Schip Batavia afloopen wilden/ ende wie haer daer te
gebracht hadd'? heeft geantwoort/ dat hy daer niet van en wiſt: maer dat va
Jeronymus aen Landt wel had hooren ſegghen/ dat ſy tot ſulcks ghesint waren
daer toe reets een party volcks haer Zabels in de koyen hadden legghen; ni
voorders willende bekennen.

Des ter Torture ghestelt zijnde/ perſiſteerde daer niet van gheweten t
hebben.

W

Het pijnigen begonnen zijnde / bidt om los gelaten te worden / wilde de waer- 1629.
heyt verklaren. Seyde dat Jeronymus op 't Schip by hem ghekomen is / hem
aendienende ofte mede handtdadigh wesen wilde 't selvige af te loopen / maer dat Septem.
jae nochte neen geantwoordt hadd'. Wat meeder Water ter torture ghegooten
zijnde / bekende / dat den Hoogh-bootsman Jacob Pietersz Steen-houwer / en hy / met meer anderen daer toe Sabels in de Koop hadden legghen. Voorder ghe-dreyght zijnde / bekende den Schipper aenvoerder te wesen / maer thien ofte twaelf sterck zijnde / en dat het des nachts soude ghesciet zijn / ghesint wesende het kot toe te spijckeren / om te lichter 't Schip te vermeesteren.

Jeronymus Cornelisz weder in de Tente gebracht / ende ter torture ghebonden zijnde / alsoo se geen rechte gront der waerheyt uyt hem trecken konden ; en hem afgevraeght zijnde / ofte hy Allert Jansz van Assendelft / daer toe niet versocht hadd' ? Bekende ; Ja / maer dat den Schipper hem sulcks belast / ende hy van hem verleydt was. Voorders is hem af-gevraeght / waerom den Schipper op den Commandeur soo verbittert was ? Seyde sulcx niet te weten / verwondert zijnde dat hy Commandeur soo veel van den Schipper hiel ende verdroegh ; maer dat den Schipper hem wel geseyt heeft / dat hy den haet op den Comman-deur in Suratta ghenomen hadt / naer 't Vaderlandt varende / als hy hem op een avont met woorden begrepen hadd' ; waerom hem den Commandeur Grijp, ende Wollebrant Gelynsz Opper-koopman bestraft hadden / seggende sulcx den rech-ten wech niet te wesen / om met vrede in 't Vaderlant te komen ; en behoorden den Commandeur soo niet te bejegenen / ofte ten minsten om harent wille wat te dis-simuleeren ; Daer op hy den schipper voorgehouden had soo 't door haet geschie-de / of 't niet beter geweest was den Commandeur secretelijcke overboort te smij-ten / dan souden sy haer Heeren Meesteren soo veel schade niet gedaen / en soo veel onnoosel arme zielen vermoort hebben ? daer den schipper op soude geantwoort hebben / sulcks niet alleen om den Commandeur haet te wesen / maer oock tot haer aller besten / vermits in Indien voor de maets weynigh profijt meer te doen is / hy wilde met 't selvige Schip noch wat wonders uyt richten. Hem van Je-ronymus wijders gevraeght zijnde / of daer geen perijckel in ghelegen was / en of hy 't selbige wel soude konnen uyt-voeren ? daer den Schipper wel op soude ghe-antwoort hebben / laet daer mijn mede omspringen / ick sal 't wel beschicke / want van mijn Neef den Schie-man ben ick wel verseeckert ; maer op mijn Swager den Onder-stierman / als mede Opper-stierman / heb ick weynigh vertrouwen.
Jeronymus voorder ge-examineert zijnde / wiert hem gevraeght wanneer sy desen aenslagh in 't werck souden gestelt hebben ? antwoorde / soo wanneer den Com-mandeur 't volck wegens 't feyt van Lucretia in de Boeyen soude geset hebben. Hem weder gevraeght zijnde / of de Compagnie ende den Commandeur sulcks aen hem verdient hadden ? seyde / neen / maer meer eer ende deught ghenooten heeft als waerdigh was ; dan den Schipper hadt hem tot sulcks gebracht / hem veel rijckdommen voor ooghen stellende ; daer by voegende / ick ben doch voor den Duyvel / kom ick in Indien / soo moet ick doch tot schande komen.

Naer voorder examinatie wierdt hem weder gevraeght / waerom hy onder 't volck uytghestroyt hadt / dat den Commandeur hem in 't af-scheyden van 't Schip soude belast hebben / dat hy het getal van 't geberghde volck op 40. koppen soude soecken te brenghen ? ontkende sulcken last van den Commandeur ont-fangen te hebben ; maer dat David van Zeevanck noodigh gevonden hadt sulcks 't volck wijs te maecken.

1629. Bekende mede dat hy David van Zeevanck ende Lucas Gillisz t'samen geresolveert hadden / 't eerste Jacht dat tot haerder verlossinge komen soude af te loo-
Septem. pen/ om daer mede naer Spanjen ofte daer ontrent te zeylen; want sy al-te-samen niet en twijffelden ende voor seecker hielden / dat den Schipper/ den Commandeur uyt den Boot over boordt in Zee soude gesmeten hebben / en dat hy met de Boot naer Mallacca was geloopen / om daer een Jacht te bekomen / om 't volck ende 't geldt te halen ; ofte soo hy hem op Batavia dorste begheben / soo twijffelde niet ofte den E. Heer Generael soude niet naer-laten / hem een Jacht te verleenen/om 't Schip en volck op te soecken/ende dat zijnde/ soo waren sy klaer.

Noch gevraeght zijnde / waerom hy Meester Frans Iansz van Hoorn Opperbarbier korteljjcks hadde laten doodt-slaen ? antwoorde ; om dat hy David van Zeevanck in de wegh was / ende dat niet recht nae haer humeuren ende pijpen danssen wilde/soo dat weynigh vertrouwen op hem stellen konden.

Af-gevraeght zijnde/ welcke de onschuldighsten ende onnoofelsten onder haer waren ? seyde ; Jaques Pelman, Juriaen Iansz van Breemen/Bootsgesellen ; Reynert Hendrickſz van Barck-looft Bottelier / Abraham Iansz van Operen / Bosschieter ; Teeuwis Iansz van Amsterdam/ Timmerman ; ende Jan Willemſz Selijns van Amsterdam Kupper. Verklaerde mede dat den Raet in dese vier naervolgende persoonen bestont / als Jeronymus Cornelisz ; Coenraet van Huyssen ; David van Zeevanck ende Iacob Pietersz Steen-houwer ; en alsser onder haer besloten wiert / wie men doodt slaen ende van kant helpen souden / sulcks wierde datelijck uytgevoert. En om wijders alle misvertrouwen onder den anderen wegh te nemen/ hebben den eedt van getrouwigheyt t' samen gesworen ; en dat wie daer in begrepen/en sulcks geteeckent had / 't leven soude gespaert werden : gelijck 't selbige by eenige acten hier vooren Pap. 11. geinsereert te lesen is.

Voorder examinatie ghedaen op den 22. September 1629. op 't Eylandt Bataviaes Kerck-hof.

Jeronymus Cornelisz wederom voorgestelt zijnde / is hem af-gevraeght of hy in 't af-loopen van 't Schip Batavia geconsenteert heeft/ en of hy van den Schipper daer toe gebracht is ? seyde daer geen raedt toe gegeven te hebben / maer dat de Schipper hem daer toe gheperſuadeert hadt. Hem noch ghevraeght zijnde/ of 'er een Jacht gekomen hadt / of sy 't selbige in haer vermoghen zijnde/ gewisselijck af-geloopen souden hebben ? bekende jae / soo wanneerse het ander volck op het Eylandt hadden konnen vermeesteren / daer sy dagelijcks haer beste om deden / wel vermoedende dat sy het komende Jacht souden waerschouwen. Bekende mede ter presentie van Jan Hendrickſz, soo wanneer Nicolaes Winckelhaeck , Paulus Barentſz, Bessel Jansz van Harderwijck / ende Claes Harmansz van Maeghdenburgh uyt het Water/ daer syse meenden doodt te slaen / ontrent den Tent van Jeronymus quam vluchten ; dat hy aen Jan Hendrickſz belaste/ segghende gaet en slaetse doodt/gelijck hy sulcks oock dede.

Dat mede (soo wanneer des Predicants volck vermoort wiert/) geseyt heeft den Domine salder oock niet langhe wesen. Noch soo wanneer de siecken vermoordt wierden / hy Jeronymus Cornelisz nevens Gysbert van Welderen ende Coenraet van Huyssen , Andries de Vries ghenomen hebben / hem aen alle de siecken haer hutjens brengende/ t' samen elf in 't ghetal zijnde/ ghebiedende haer den hals af te snijden/ 't welck hy volvoert ende gedaen heeft.

Mede/

Mede / soo wanneer Cornelis Pieterſz van Wytrecht / Heyndrick Claeſz Onder-timmerman den hals af-ſneedt / ſoo is 't ſelvighe in teghenwoordigheydt van Jeronymus gheſchiet. 1629. Septem.

Wordt mede in ſijn preſentie / van Allert Janſz van Assendelft beſchuldight / dat / ſoo wanneer hy hem belaſte Andries de Bruyn, Jonghen / den hals af te ſnijden / dat hy hem om Vogheltjens te vanghen uyt-ſondt / en dito Assendelft hem volghende / het feyt volbracht wierdt.

Aen hem / Jeronymus Corneliſz deſe boven-gheſchreven examinatie ende bekenteniſſe voorgeleſen zijnde / is hem afghevraeght of die niet waerachtigh / ende alles ſich ſoo toegedragen hadt: bekend 't ſelvige (vry / liber / ende buyten Torture) alſoo gheſchiet te zijn.

Jeronymus Corneliſz preſent zijnde in de examinatie van Leenaert Michielſz Adelvorſt / bekent vrywilligh / ſonder torture / van hem / Jeronymus Corneliſz nevens David van Zeevanck, ende Matthijs Bayer, met een vlot nae 't Verraders Eylandt gheſonden te zijn / om aldaer Andries Liebent, Hendrick Janſz van Oldenburgh (alias Maſken) Thomas Wechel van Coppenhagen / Bootsgeſel / ende Ian Corneliſz Ameſvoort, te gaen verdrincken / dat ſulcks tot effecte gebracht is / behalven dat Andries Liebent van hem / Leenaert Michielſz verbeden is. Jeronymus bekent dit waerachtigh te zijn.

Noch bekent hy / dat Leenaert Michielſz voorſz nevens Cornelis Pieterſz van Wytrecht; Hans Jacobſz, Jan Heyndrickſz ende Meeſter Frans de Barbier / uyt haer Tenten heeft laten halen / haer belaſtende / nevens David van Zeevanck, ende Coenraet van Huyſſen, met het Schuytjen naer 't Robben Eylandt te varen / om daer alle de op-zijnde menſchen te vermoorden / dat ſy gedaen hebben / behalven ſeventien perſoonen die by 't leven gelaten wierden.

Oock heeft hy Jeronymus, Leenaert Michielſz, Jan Heyndrickſz, ende Rutgert Frederickſz, in ſijn Tente gheroepen / haer zabels ghevende om Andries de Vries Aſſiſtent doodt te ſlaen; dat ſy volvoert hebben.

Wijders bekent hy / als voorgenomen had des Predicants huyſgheſin te vermoorden / dat als doen ter tijdt eenighe ſpijſe aen Coenraet van Huyſſen behandight heeft; ſeggende dat hy den Predicant / ſijn Dochter ende hem / Jeronymus, daer op nooden ſoude; dat wijders des naermiddaeghs by hem heeft doen komen Leenaert Michielſz, Jacob Pieterſz, Jan Heyndrickſz, Wouter Loos, Andries Jonas, ende Andries Liebent; haer aenſeggende / als hy des avonts in de Tente van Coenraet van Huyſſen ten eten weſen ſoude / dat alſdan het huyſgheſin van den Predicant ſouden doodt-ſlaen; 't welcke oock alſoo volvoert is.

Bekent mede dat hy Leenaert Michielſz voorſz / met Lucas Jeliſz ende Jan Hendrickſz, des nachts / den 12. Julij / uyt haer Tenten heeft laten halen / belaſtende datſe ſouden gaen ende ſnijden Paſſchier van den Enden, Boſſchieter / als mede Jacob Heyndrickſz Timmerman / ende noch eenen ſiecken Jonghen / den hals af; dat ſy oock ghedaen hebben.

Dat hy op den 6. Auguſti des morgens in de tent van David Zeevanck ſtont / roepende Jan Heyndrickſz hem ſijn Ponjaert (die hy dagelijcks by hem droegh) ghevende; ſegghende / gaet ſteeckt Stoffel Stoffelſz / (die luyen fielt / die daer ſtaet en werckt of hem de ledenen ghebroken waren) het herte af; 't welck Jan Heyndrickſz ſo dede.

Oock bekent hy op den 16. Auguſti ſijn zabel aen Jan van Bommel ghegeven te hebben / ſeggende / gaet beproeft of die ſcherp genoegh is / ſlaet Coen Aldertſz van

Ilpendam / Hoop-looper / den kop daer mede af; doch Jan van Bommel daer te licht toe zijnde / heeft Matthijs Beyer hem / in Jeronymus presentie / den kop afgheslaghen.

Bekent eyndelijck mede / al-hoe-wel hy een ghetrouwt Man was / dat echter Lucretia Jansz, Huysvrouw van Boudewijn van der Mijlen, in sijn Tente genomen heeft: haer teghens haer danck / den tijdt van twee maenden voor sijn by-sit / nevens vleeschelijcke conversatie / ghebruyckende.

Op den 24. September / Jeronymus Cornelisz tegenwoordigh zijnde in de examinatie van Rogier Decker, van Haerlem / gewesene Kajuyt-wachter op 't verongeluckte Schip Batavia; bekent dat hy Rogier Decker voorsz op den 25. Julij in sijn Tente gheroepen heeft / hem een Beecker Wijn te drincken ghevende / als mede sijne Ponjaert: seggende / gaet buyten / stoot die Heyndrick Iansz van Purmerent in 't herte; welcke last Rogier voorsz oock naer gekomen is.

Den den 28. dito / alsoo Lucas Ielisz uyt den Hage / Adelborst / op de boven-verhaelde bekentenisse van Jeronymus Cornelisz mede by de moort van Passchier van den Enden soude geweest zijn: Soo bekent hy / ter presentie van Jeronymus, dat hem / nevens Leenaert Michielsz ende Jan Heyndricksz door ordre van Jeronymus voorsz van David van Zeevanck belast wiert / Passier van den Enden, Bosschieter / ende Jacob Heyndricksz Timmerman te vermoorden; ontrent de tente komende / is Jan Heyndricksz ingesprongen / ende heeft Passchier voorsz den keel afgesteken; doch Jacob Heyndricksz wiert belast in sijn tente te blijven. Doen ging David van Zeevanck by Jeronymus: seggende / Jacob Heyndricksz is een goet Timmerman / laet hem blijven leven; daer Jeronymus op antwoorde / 't is maer een draver ende halfmanck / hy soude schier ofte morgen klappen / hy moet mede voort. Tot bevestinge dat sulckx waerachtigh is / hebben Leenaert Michielsz ende Ian Heyndricksz (ten dien eynde daer mede by-geroepen zijnde) sulckx op haer ziel en salighevdt verklaert; seggende mede daer den doot op te willen sterven. Dan Jeronymus ontkent sulcx / seggende dat het geloogen is; als mede alle het gene hy voor desen ende tot noch toe bekent heeft; als door dreyginge van torture hem sulcx afgeperst zijnde.

Deshalven / om sijn groote ongestadigheyt / ende variable bekentenissen / practiserende sinistre middelen (al-hoe-wel in sijn tegenwoordigheyt van alle menschen beschuldight ende overtuyght is) die alle leugenachtigh maken. So hebben wy hem als noch / ende dat voor de laetste mael / weder met de torture ghedreyght / ende af-gevraeght / waerom hy de spot met ons drijft: alsoo alles goetwilligh tot diversche reysen voor desen sonder pijnigen vertelt en beleden heeft; soo den oorspronck ende circumstantie weghens 't afloopen des Schips Batavia, als de na-gepasseerde grouwelen; soo verklaert hy weder / alles wat hy beleden ende bekent heeft / also geschiet ende waerachtigh te zijn / maer dat alles wat hy doet / is om verlangenisse / op hope datse hem op Batavia soude brengen / begeerigh zijnde sijn Vrouw noch eens te mogen spreecken; wel wetende quaets genoeg gedaen te hebben / daer hy geen genade over soeckt. Jan Heyndricksz ende Allert Jansz van Assendelft / hebben goetwilligh / sonder vragen / aengedient / als dat Jeronymus Cornelisz, haer op een avont ten eten genoot had / en onder andere propoosten vertelt; dat / soo het Schip niet verongeluckt had / 't selvighe eenighe dagen daer naer souden afgeloopen hebben; de principaelste van desen aenslagh / zijnde den Schipper; hy / Jeronymus Cornelisz den Hoog-bootsman; Coenraet van Huyssen, ende meer anderen / tot welcken eynde sy het soldaten-gat toespijckeren souden; dit in presentie geconfronteert zijnde / is soo waerachtigh bevonden.

Op dato des achtermiddaeghs heeft den Commandeur dese examinatie ende bekentenisse in 't openbaer voor alle menschen die op 't Eylandt waren / in teghenwoordigheydt van Jeronymus Cornelisz voorghelesen / hem af-vragende sulcks niet waerachtigh te zijn ? daer hy op antwoorde daer in yets te staen / soo van Allert Iansz van Assendelft ; Jan Hendrickfz als anderen / die hem t'onrecht beschuldighden. Derhalven heeft den Commandeur ander-mael op de ghevangenen (die daer present waren) voor Godt gheprotesteert / soo sy Ieronymus Cornelisz in 't minsten met yets beswaerden / dat sulcx voor den Goddelijcken rechter-stoel ten uytersten daghe souden hebben te verantwoorden. Daer de gevangenen eendrachtelijck op spraken ende riepen / hem in 't minste niet beswaert te hebben / ofte wilden 't selvighe op haer ziel en salighejt nemen / daer op sterven / ten uytersten dage verantwoorden. Des den Commandeur Ieronymus andermael aenghesproken heeft ; hem vraghende waerom hy den spot door sijn onverduldige verwijffeltheden met den Raet was drijvende / 't eene uur de waerheydt segghende / 't ander uur sulckx weder ontkennende ? daer hy eyndelijck op antwoorde sulcx ghedaen te hebben om sijn leven te verlanghen ; doch dat hy quaet ghenoegh ghedaen heeft / ende de straffe niet ontgaen konde. 1629. Septem.

Volght noch seeckere ghetuyghenisse / ten laste van Jeronymus Cornelisz voornoemt verleent.

WY ondergeschrevene Weybbe Hayes van Winschoten Sergiant ; Claes Iansz 't Hooft uyt Ditmartsen / Trompetter ; Allert Iansz Corporael / ende Ian Karstensz van Conninge / Bosschieter / attesteren ende getuygen op onse mannen waerheyt / met onse oogen gesien ende nuchtere ooren gehoort te hebben / op heden den 2. October 1629. dat Lucretia Iansz Weduwe van Boudewijn vander Mijlen een uur te vooren dat Ieronymus Cornelisz door Justitie (weghen sijn overgroote misdaden) van 't leven ter doot soude gebracht werden ; haer tegens den voorsz Ieronymus seer beklagende van de sonde die hy met haer / tegens haer wille / ende daer toe gedwongen zijnde / gedaen hadde ; waer op Ieronymus seyde ; het is waer / ghy hebter geen schult toe / want ghy hebt wel twaelf dagen by mijn in de tente geweest eer ick mijn wille van u krijgen konde : segghende voorts / dat hy 't op 't laetste tegens David van Zeevanck klaegde / dat tot sijn voornemen met goetheyt ofte quaetheyt niet konde geraken. Des Zeevanck antwoorde ; weet ghy daer geen raet toe ? dat sal ick haer wel haest doen doen ; waer over Zeevanck in de tente quam / en seyde tegens Lucretia ; ick hoore klachten over u ; waerom seyde sy ? om dat ghy den Commandeur met goetheyt sijn wille niet en doet ; maer ghy moet nu kiesen ofte deylen / de wegh van Wybrecht Klaes te gaen / ofte te doen 't gene daerom wy de wijven ghehouden hebben : alsoo heeft het Lucretia door 't voorsz dreygen dien dagh moeten consenteren / ende heeft soo den tijt van 2. maenden sijn vleeschelijcke wille met haer gedaen. In teecken der waerheyt (dat dit bovenschreven aldus waerachtelijcke van woort tot woorde uyt de mondt van Ieronymus Cornelisz ghehoort hebben / ende ter presentie van meer andere gheschiet) hebben dit met onse ghewoonlijcke hant-teeckenen onderteeckent. Derhalven zijn bereyt tot allen tijden (daer toe versocht zijn) sulcks met eede te bevestigen. Actum op 't Eylant / genaemt Bataviaes Kerck-hof ; ontrent het wrack van 't verongheluckt Schip Batavia. Datum ut supra. Octob.

1629. Septem.

Op huyden den 28. September, 1629. soo hebben den Commandeur François Pelsaert, en sijn Scheeps-raden van't Jacht Sardam, dit naervolgende (op 't Eylant, Bataviaes Kerck-hof ghenaemt, gelegen by het wrack van 't verongeluckte Schip Batavia, op de hooghte van 28. graden Zuyder breette, ontrent neghen mijlen van't vaste Landt) geresolveert.

Resolutie.

NAer dat nae veel moeyten ende uytgestane perijculen (daer Gode voor moet gheloofd ende gheprezen zijn) den 17. September deses jaers 1629. met ons Jacht Sardam, ontrent het hooghe Eylandt, twee mijlen van 't wrack onses veronghelukte Schip Batavia weder ghekomen waren; ende den Commandeur met Broodt, Water ende Wijn te Lande gevaren zijnde, om de Menschen (die wy door den opgaende roock vermerckten daer te wesen) te spijsen ende te laven; soo quam hem voorts een kleyn Schuytjen met vier Mannen teghen, die hem waerschouden, dat hy datelijck weder naer Scheeps-boort keeren soude; alsoo aldaer op een Eylandt ontrent het wrack, een party Schelmen waren, die het komende Jacht (tot haerder verlossinghe) meynde af te loopen; als mede dat sy den Onder-koopman Jeronymus Cornelisz, 't hooft der Schelmen, (die haer meynde te overvallen ende om te brenghen) ghevanghen hadden, die den Commandeur liet halen, en ghevanckelijck aen boort brenghen; met sijn Schuytje voorts weder te rugghe naer 't Schip keerende, om de sijnen dese droevighe tijdinghe (die hy in soo korten tijdt niet herten leet verstaen hadde, bekent te maecken, en haer tot tegenweer vaerdigh te houden; in 't wederkeeren quamen hem elf van dese Schelmen met een platboomde Schuyt naer gheroeyt; die sy aen boordt komende, ghevanghen namen, ende t'Scheep in hechtenisse stelden; dese alles, nevens Jeronymus Cornelisz (die daeghs te vooren t'Scheep ghevanghen ghebracht was) ghe-examineert zijnde, soo heeftmen uyt haer met groot leetwesen verstaen, de grouwelijcke ende abominable moorden die by Jeronymus voorschreven, neffens David van Zeevangh, Assistent; Coenraedt van Huyssen, Adelborst; (die veerthien daghen te vooren als Jeronymus Cornelisz ghevanghen wierdt, op 't hooghe Eylandt doodt-gheslaghen zijn) nevens Jacob Pietersz Lantspassaet, die 't ontvluchte, in 't werck ghestelt ende uytgherecht hadden; van meeninghe zijnde, alle het gebberghde volck tot op veertigh ofte minder getal te vermoorden, ende om den hals te brenghen; practiseerende hoe seker getal volck (seven-en-veertigh zielen sterck zijnde, die op 't hooghe Eylandt gevlucht ende uyt het moorden haer leven gesalveert hadden) souden vermeesteren ende vermoorden (hebbende diversche assauten ten dien eynde op haer ghedaen, doch t'elckens afgeslagen) om alsoo, volghens haer eyghen bekentenisse, het eerste Jacht dat tot haerder verlossinge komen soude, af te loopen, en daer mede naer Spanjen, Barbaryen ofte diergelijcke plaetsen aen te zeylen, ende op den roof te leven.

Datse

Datse voorder volghens hare bekenteniſſe ende getuygen reets onder Mannen/ Vrouwen ende Kinderen over de hondert twintigh zielen/ soo verdroncken als vermoort ende alderhande wreedtheydt omghebracht hadden: waer van de principaelste moorders (noch in 't leven) zijn Leenaert Michielsz van Os / Soldaet; Matthijs Beyr van Munsterbergh / Adelborst; Jan Hendricksz van Breemen / Soldaet; Allert Jansz van Assendelft / Bosschieter; Rutgert Fredricksz van Groeningen / Slootemaecker; Jan Pillegromsz de Bye van Bommel / Kajuyt-wachter; ende Andries Jonasz van Luyck / Soldaet; met haer consorten: Deshalven met examineeren ende ondersoecken dagelijcks van den seventhienden deses maents September; tot op heden besigh gheweest zijnde/ om de rechte waerheydt van alles wel te vinden/ is 't dat wy soo uyt 't examen als willighe bekenteniſſe bevinden / dat Jeronymus Cornelisz, op het Schip Batavia Onder-koopman wesende/ van de Cabo de Bonna esperanse zeylende met Schipper Adriaen Jacobsz in conspiratie ghetreden is / om 't selvige Schip af te loopen/ ende alle het volck op hondert twintigh zielen naer te vermoorden; ende dan met 't selvighe op den roof te varen; ende eyndelijck in Spanjen ofte dierghelijcke plaetsen in te loopen; dan dat sulcks door 't Schips verongheluckinghe niet hebben konnen uytvoeren. Bekende voorder dat alle de Menschen door sijnen last/ ende goet-vinden van sijnen raet vermoort zijn/ om haer geselschap tot een kleyn getal te brengen. Dat hy wijders nevens David van Zeevangh, Coenraet van Huyssen, ende Jacob Pietersz geresolveert had / het eerste komende Jacht af te loopen; doch dat eerst haer best doen mosten het volck op 't groote Eylant te vermeesteren / ofte tot haerder devotie te brengen; en dan een Jacht gekomen zijnde/ dat het volck met de Boot aen Lant souden laten komen/ en die droncken te maken/ om haer te lichter om den hals te brengen/ ende dan 't Schip te beter by nacht te overrompelen; welcke aenslagh haer doch niet wel te sullen konnen faljeeren/ om datse rekeninge maeckten sulck een Jacht boven 20. a 30. man niet te voeren. Eyndelijck naer veel examineerens ende ondersoeckinghe van alle overgeblene menschen (met Godes hulpe) tot de rechte kenniſſe ende waerheyt van dese schrickelijcke daden gekomen zijnde; soo wierdt by den Commandeur voorgheſtelt ende gheproponeert/ of men sulcke grouwelijcke boos-wichten/ die met alle schelm-stucken besmet / en van menschelijcke medelijden ontbloot zijn/ op ons Schip behoorden geboeyt ende gevangen naer Batavia te brengen/ om aen den E. Heer Generael (volgens den expressen last van de Bewinthebberen onse Heeren ende Meesteren) om aldaer na haer verdiensten gestraft te werden; ofte datmense hier ter plaetse/ daer het feyt begaen is (om Schip ende volck in geen meerder perijckel te stellen) behoorden te straffen. Sulcx dan rijpelijck ende op 't hooghste gedebatteert ende overwoghen hebbende / bevindende den persoon van Jeronymus Cornelisz niet alleen met abominable misdaden besmet/ maer daer en boven in een verdoemelijcke secte vervallen/ sustineerende datter noch Duyvel nochte Hel soude zijn/ soeckende sulcx sijn mede-machers in te planten/ ende haer alle in sulck een verkeerde sin te brenghen. Soo hebben eenstemmelijcke geresolveert/ goet gevonden ende besloten/ ten meesten dienste van de Compagnie onse Heeren ende Meesteren/ om haer Schip ende kostelijcke middelen (alhier Godt lof gevist) voor voorder onheyl ende perijckelen te verseeckeren/ den voorsz Jeronymus Cornelisz, met sijn grootste ende goedtwillighste Moordenaers (die van sulcks haer professie gemaeckt hebben) te sententieren ende condemneeren: ghelijck wy haer sententieren ende condemneeren mits desen. Eerstelijcke:

1629. Septem.

1629.
Septem.

Sententie van Ieronymus Cornelisz van Haerlem.

Dat Ieronymus Cornelisz van Haerlem / Apotheecker / geweest hebbende Onder-koopman op 't Schip Batavia (naer dat eerst ſijn verſochte Doop ontfangen ſal hebben) op Maendagh den eersten October deſes Jaers 1629. ghebracht ſal werden op 't Robben Eylandt / ter plaetſe daer men de Justitie executeren ſal / om aldaer eerst beyde ſijn handen af te kappen / ende daer naer aen een opgerechte Galge met de koorde te straffen / datter de doot naer volget: blijvende voorts alle ſijne Goederen / Geldt / Gout / Silver / maent-gelden ofte eenighe pretenſien die hy alhier in Indien ſoude mogen te pretendeeren hebben / ter profijte van de Generale Oost-Indiſche Compagnie onſe Meesters geconfiſqueert.

Sententie van Jan Hendricksz.

Datmen Ian Heyndricksz van Breemen / Soldaet ; out ontrent vier-en-twintigh Jaren / hebbende volghens ſijne bekentenisse (breeder by examinatie in 't largo blijckende) ſeventien a achtien Menſchen vermoort ende helpen vermoorden / oock van meeninge geweest / het komende Jacht te helpen af-loopen / mede op 't Robben Eylandt / ter plaetſe daer men de Justitie exerceert brenghen ſal / om eerst ſijn rechter-handt af-gekapt / ende daer naer met de koorde aen een galghe te straffen / datter de doodt naer volght: met Confiſcatie van alle ſijne plunjen / maent-gelden ende alle 't gene hy van onſe Heeren ende Meesteren ſoude mogen te pretendeeren hebben.

Sententie van Leenaerd Michielſen van Os.

Alſo Leenaert Michielsz van Os Adelborst / oud ontrent een-en-twintigh Jaren / hem volghens ſijne bekentenisse verbordert heeft / twaelf Menſchen te vermoorden / ende helpen vermoorden ; oock by ghetrouwde Vrouwen te ſlapen ; ende Annetje Bosschieters ; Huys-vrouw van Ian Casterſz van Conninghen voor ſijn by-ſit te houden. Soo is 't dat hy mede op 't Robben Eylandt (ter plaetſe der Justitie) ghebracht ſal werden ; om eerst ſijn rechter-handt af-ghekapt / ende daer naer aen een galghe met de koorde gestraft te werden / datter de doodt nae volghet: blijvende voorts geconfiſqueert alle ſijne plunjen / maendt-gelden / en wat meer te pretendeeren ſoude moghen hebben / ten profijte van onſe Heeren ende Meesteren.

Sententie van Matthijs Beyr / vā Munſterberg.

Alſoo Matthijs Beyr van Munsterbergh / een-en-twintigh Jaren ontrent oudt zijnde / volghens ſijne vry-willighe bekenteuisse / neghen Menſchen vermoort ende helpen vermoorden / oock Susjen Fredericks ghetrouwde Vrouw / voor ſijn by-ſit ghehouden heeft. Soo is 't dat hy op 't Robben Eylandt ter Justitie gebracht ſal werden ; om eerst ſijn rechter-handt af te kappen / ende dan aen een galge met de koorde te straffen / datter de doodt na volght ; ſijn plunjen / maendtghelden ende goederen tot Compagnies / onſe Heeren ende Meesteren profijte / verbeurt blijvende.

Sententie van Allert Jansz van Assendelft.

Allert Ianſz van Assendelft / Bosſchieter / ontrent vier-en-twintigh Jaren out ; heeft volghens ſijne vry-willige bekentenisse beleden ; hoe dat (van Ieronymus Cornelisz daer toe verſocht) geconſenteert heeft / het Schip Batavia te ſullen helpen af-loopen / dat hy Andries de Bruyn van Haerlem Jongen / de keel afgeſneden ; ende Ian Pinten Engelſman heeft helpen doodtſlaen ; dat oock doende gheweest was om Aris Ianſz van Hoorn Onder-barbier op een nacht te vermoorden / doch dat ſulcks wegens de bottigheydt ſijns Sabels niet tot effecte quam / hoe-wel hem een ſlagh op de ſchouderen gaf die niet door en ging / ſoo dat hy 't wegens de duysternisse des nachts en 't Water ontvluchtede ; dat mede alderhande moetwilligheden in 't blijven des Schips ; bedreven heeft. Soo dat te dier oorſaecke op 't Robben Eylandt ghebracht ſal werden / om volghens ſententie / eerst ſijn rechter-handt af ghekapt / ende dan aen een galge met de koorde

ghestraft

gestraft te werden/ datter de doot naer volgt; blijvende sijn plunjen ende maendt-gelden tot Compagnies profijte geconfisqueert.

1629. Septem.

Sententie van Jan Pillegromsz de Bye.

Jan Pillegromsz de Baye van Bommel/ ghewesende Kajuyt-wachter op 't verongeluckte Schip Batavia, oudt ontrent achtien Jaren/ heeft volgens sijn eygen bekentenisse een seer Goddeloos beestelijck leven (soo in woorden als in wercken) ghelept; oock een Jongen op het Robben Eylandt vermoort/ noch Janneken Gijsen, Huysvrouwe van Jan Heyndricksz Bosschieter uyt den Haghe/ nevens Andries Iansz helpen doodt-slaen: oock den sesthienden Augusti laest-leden seer instantelijck versocht/ dat hy Cornelis Aldertsz. van Ilpendam Hooplooper het hooft soude moghen afslaen/ dat hem ghewepgert wierdt/ daer hy doen seer om schreyde/ alsoo sulcks Matthijs Beyr vergunt was; Eyndelijck Susjen ende Trijntjen Fredericks beyde ghesusters ende Anneken Bosschieters, altesamen ghetrouwde Vrouwen vleeschelijck bekent. Deshalven salmen hem op 't Robben Eylandt brenghen/ende aldaer aen een galghe met de koorde straffen datter de doodt naer volghet; met confiscatie van alle sijne plunjen/ maent gelden/ ende 't gene hy op de Bewint-hebberen onse Heeren ende Meesteren soude hebben te pretendeeren.

Sententie van Andries Jonasz van Luyck.

Andries Ionasz van Luyck Soldaet/ out ontrent de 40. Jaren/ belijdt/ volghens sijn vrywillighe bekentenisse; dat als Paulus Barentsz van Harderwijck in 't Water ghedoodt wierdt/ dat hy oock met een Pieck door sijn keel stack/ tot hy sterf: dat Mayken Soers, swanger zijnde/ op 't Robben Eylandt de keel afgesneden heeft: oock Janneken Gift, nevens Jan van Bommel heeft helpen doodtslaen: en eyndelijck hem voorts in alle tochten laeten ghebruycken. Derhalven salmen hem oock op 't Robben Eylandt brenghen/ om aldaer aen een galge met de koorde ghestraft te werden datter de doodt naer volget; met confiscatie van alle sijn plunjen/ maendt-gelden/ ende wat van de Bewinthebberen onse Heeren ende Meesteren/ soude mogen te pretendeeren hebben.

Sententie van Rutgert Fredericksz van Groeninghen.

Rutgert Fredericksz van Groeninghen/ Sloote-maker/ oudt ontrent de drieen-twintigh Jaren: bekent vry-willigh ende buyten banden/ dat hy Jacob Groenewal, Opper-trompetter (als hy soude verdroncken worden) handen ende voeten gebonden heeft/ doen hy door Zeevanck ende de Vries in Zee gedragen wiert: als mede soo wanneer Pieter Iansz Provoost met sijner 14 van de vlotten in Zee ghesworpen wierden/ ende Paulus Barentsz, Bessel Iansz Harderwijckers; nevens Nicolaes winckelhaeck, ende Claes Harmansz van Maeghdenburgh het ontswommen/ ende hier op 't Eylandt quamen vluchten/ van Ieronymus Cornelisz belast wierdt datmense doodt soude slaen; dat hy Rutgert Fredericksz alsdoen Paulus Barentsz twee slaghen met een Sabel ghegheven heeft/ ende van hem op Claes Harmensz gevallen is/ die alleen doodt slaende. Als den Assistent Andries de Vries, mede doodt gheslaghen souden werden/ dat hy alsdoen nevens Ian Heyndericksz ende Leenaert Michielsz, by Ieronymus Cornelisz in sijn Tente gheroepen wierden/ haer elck een Sabel ghevende/ dat sy Anderies de Vries aen kant helpen souden/ tot 't welcke hy hem vry-willigh sonder tegen-seggen heeft laeten ghebruycken/ doch de Vries siende dat 't hem ghelden soude/ vluchtede in 't Water/ daer hy van Leenaert Michielsz verbolght en met 2 slagen doodt gheslagen is/ soo dat hy Rutgert Fredericksz tot sulcks niet heeft konnen doen.

Ten anderen affirmeert Ieronimus Cornelisz dat den voorseyden Rutgert hem in alles seer vrywilligh nevens Matthijs Beyr heeft laten ghebruycken/ soo dat gheen ontschuldinghe voor te brengen heeft. Deshalven salmen op 't Rob-

1629. den Eylandt brenghen / om aldaer aen een Galghe gheſtraft te werden / tot dat daer de doot na volghet; blijvende voorts alle ſijn plunjen / maendt-gelden/ ende wat te pretendeeren heeft ten profijte van de Bewinthebberen onſe Heeren ende Meeſteren gheconfiſqueert.
Septem.

Hebben mede gheresolveert / alſoo noch deſe naervolghende miſdadighers in hechteniſſe ſitten / van wiens fauten niet ten vollen gheinformeert ende verſeeckert zijn: ende bewijſen daer van in twijfel ende conſideratie behoorden ghetrocken te werden / of ſy de doodt ſchuldigh zijn / dan of men haer leven (ſonder in ongenade van de E. Heer Generael te vallen) ſouden konnen ſparen; de ſelvighen gheboept in hechteniſſe te houden / tot naerder verklaringhe ten haren laſten mochte ghevonden werden / 't zy om op Batavia gheboert / ofte naer tijdts gelegentheydt onderwegen op de reyſe geſtraft te werden; te weten:

Wouter Loos van Maeſtricht / Soldaet; dan naer de gevangeniſſe van Jeronymus Cornelisz Capiteyn van deſe rebelligen hoop gemaeckt.

Jacob Pieterſz van Amſterdam / Landtspaſſaet / ghewesen Raedt van Jeronymus Cornelisz; David van Zeevanck, ende Coenraet van Huyſſen.

Hans Iacobſz van Baſel / Adelborſt.

Daniel Cornelisz van Dordrecht / Adelborſt.

Andries Libent van Oldenburgh / Adelborſt.

Hans Frederick van Bremen / Soldaet.

Cornelis Ianſz van Haerlem / Bootſgeſel.

Jan Willemſz Selijns van Amſterdam / Kupper.

Rogier Decker van Haerlem / geweſene Jongen van Jeronymus Cornelisz.

Als mede: Dat (naer veelvoudighe ghetuyghenissen ende ooghſchijnelijcke bevindinghe beſpeurt hebben/dat Weybbe Hayes van Winſchooten/ Soldaet/ in den tijdt dat hy met de ſeven-en-veertigh Zielen op 't hooghe Eylandt ghewweeſt is/ haer ghetrouwelijck beſchermt / en voor de moorderſche partijen (die haer al te ſamen om 't leven meenden te brenghen / en tot drie reyſen reets bevochten hebben) vromelijcke bewaert heeft) goet ghevonden hebben (alſoo daer gheen Officieren over de Soldaten zijn) den voornoemden Weybben Hayes, Sergiant appointtte te maken / ende dat onder een tractement van achtien guldens ter maendt. Daer-benebens Otter Smidt van Halberſtadt / ende Allert Ianſz van Elſen / beyde Adelborſten / (voor de ghetrouwe hulpe dieſe Weybben Hayes beweſen hebben) tot Corporaels / yeder vijftien guldens ter Maendt voor hare tractement ghenietende.

Aldus ghedaen ende ghearreſteert op 't Eylandt *Bataviaes Kerck-hof*, op datum als boven: ende was onderteeckent

Franciſco Pelſaert.	*Iacob Houteman.*
Claes Gerritſz.	*Iacob Ianſz.*
Symon Iobſz.	*Ian Willemſz.*

CO-

COPYE

uyt den Originelen Brief van

GYSBERT BASTIAENSZ

Geschreven uyt *Batavia*, alhier aen sijne Broeders van sijn periculeuse ende distructieuse reyse, gaende in den Jare 1628. naer *Indien*.

Godt met ons, Amen.

NAER hertelijcke groetenisse ende wensinge alles goets aen mijn Broeder Jan Bastiaensz Hugo, mijn Swagher / Suster / Anneta Sara, Suster / den Rentmeester Pandelaer / mijn Cozijn / Schepens / ende alle den sijnen / alle de Predicanten aldaer / Willem Reyersz Swaenenburgh, Janneken Maertens: met een woordt alle den genen die ghy-lieden weet dat van my behooren ghegroet te werden: dit weynich dient daer toe / hoe-wel nochtans met groote droefheydt / als verschrickt zijnde om de penne op het Papier te setten / om u van mijn wedervaren op de reyse te verwittigen. Even-wel de saeck nu een goeden tijdt ghepasseert zijnde / ende mijn selven onderwerpende de voorsienigheydt des Heeren / die den sijnen beproeft tot haren besten: ende wederom door des Heeren ghenade wat kracht ende sterckheydt ontfanghen hebbende; want ick naeulijckx en hebbe konnen staen van swackheydt / ende dat met goede reden. Dit is dan de somma ende inhoudt kortelijck / van mijn wedervaren in dese groote ende sware reyse: Wy zijn / gelijck als u kennelijck bekent is / den 27. October / 1628. uyt Texel t'zeyl gegaen / ende des selven daeghs aen de grondt met het Schip gekomen / meenende dat wy aldaer met het Schip souden ghebleven hebben: Maer Godt de Heer sulcks versiende / zijn los geraeckt / ende den 28. dito voorsz voort-ghezeylt / eerst tot onder Engelandt / ende voorts daer naer aen Sierilyona, ende ten derden aen de Kaep. Wat hem heeft toeghedraghen in die tijdt op de reyse / zijnde saken van kleynen gewichte / sal V L. t' Amsterdam konnen verstaen / uyt het Journael / by de E. Heeren Bewinthebbers zijnde. Van de Kaep afgevaren / heeft hem de saeck aldus toegedragen: daer is soo wat moeyten ghereesen tusschen den Schipper ende den Commandeur / ende het ontstont meest uyt twee Vrouwluyden / waer van de eene op het Schip was mishandelt / daerom veel moeyten op het Schip is gevallen: Ende wy van de andere Sche-

pen

pen afgedwaelt zijnde / zijn den 4. Junij / 1629. den tweeden Pincxterdagh / op een drooghte gezeylt/ by het Zuydlant/ alwaer dien selven dagh met mijn / noch eenighe anderen/ behalven mijn Huysvrouw ende Kinderen / door een Boot ofte Sloep aen een Eylandt geset / d'welck naermaels genaemt is Batavias Kerck-hof: ende op een ander Eylandt / ghenaemt het Verraders Eylandt, eenighe Tonnen met Broot en ander dingen gebracht; daer naer hebben sy naer water gesocht / op een Eylandt ofte twee daer ontrent: ende geen vindende/ heeft den Commandeur met sijnen Raedt besloten / met een Boot te gaen naer Batavien, 't welck gheschiet is / ontrent met veertigh Menschen; doen lieten sy daer noch een Sloep staen aen het Verraders Eylandt, die daer naer werde aen ons Eylandt ghebracht: tot dien eynde/ op dat wy daer door Water souden bekomen / het zy op een Eylandt ofte op het Schip: maer den Onder-stierman / met noch andere Boots-gesellen/ in de Sloep gegaen zijnde/ om Water te halen/ zijn oock met de Sloep naer de Boot gevaren / ende hebben ons soo laten staen/ droevigh ende ellendigh: hebbende gheenderley dranck van Wijn ofte Water / in vier ofte vijf etmalen / alsoo dat wy ons eyghen water mosten drincken / ende veele oock van dorst zijn ghestorven. Daer naer sandt Godt reghen / ende door het middel van vlotten/ die sy maeckten / kreghen wy soo wat Broodt / wat Wijn ende Water: ende de menschen/ die noch op het Schip waren/ raeckten daer nu eñ dan af/ eenige verdroncken/ andere by ons aen landt komende/ waer onder oock mede is geweest Jeronymus Cornelisz Onder-koopman van het Schip Batavia, de welcke voor Opper-hooft is verkoren; den welcken Koopman voorsz hem in 't eerste wel heeft ghedraghen; maer een tijdt by ons gheweest zijnde / hem schandelijck heeft beginnen te verloopen / ende wreetheydt te plegen; eerst heeft hy gemaeckt een accoordt ofte heymelijck verstant / met eenighe dien hy vertrouwden / ende heeft haer sijn meeninge gheopenbaert. De somma daer van was desen: Dat hy haer seyde/ dat sy het ghetal van de menschen / aldaer by malkanderen zijnde/ ontrent 200. mosten gebracht werden tot seer weynige: seggende dat den Commandeur/ eer hy wech ging met den Boot / hem sulcks hadde te verstaen ghegeven / ende heeft aldus sijn voornemen beginnen in 't werck te stellen: heeft eenighe gemandeert dat sy op een landt souden gaen / een mijl twee ofte dry van het landt daer wy op waren / om Water te soecken; want weynigh Water zijnde / konden (soo hy seyde) de Menschen met soo grooten hoop niet lange leven. Die persoonen van dat landt weder by ons komende / hadden genoegh vernomen dat daer gheen solaes en was voor den Menschе: maer den Koopman geboot haer dat sy souden segghen dat daer Water was / ende goede leeftocht voor de menschen; daer op zijnder eenighe anderen gemandeert / ende eenighe oock uyt haer selven gegaen / om oprecht te weten of daer Water was / ende dat sy dan souden vyeren: maer sy en vonden op dat hooghe landt gheen water / maer sy quamen op een ander hoogh landt/ daer vonden sy Water / ende doen vyerden sy. Nu / dat ging soo veur / elck seyde daer moet Water zijn / de Menschen en souden anders niet konnen leven / soo dat nu en dan een deel van de kloeckste Soldaten / aldaer het Water was / by malkanderen raeckten: doen heeft hy met sijnen Raedt/ ende met de Soldaten die hem toeghedaen waren / beginnen sijn voornemen in 't werck te stellen. Sy hadden vlotten / daer stelden sy 8. ofte 10. Man op / ende daer van die ghene op zijnde / die sy vertrouwden: voeghden daer dan by 2. ofte 3. van de kloeckste Soldaten/ die noch by ons waren / die nergens van wetende/ op het Diep dan zijnde / van de quaden dan werden ghebonden/ ende in 't Water

gesmeten

gesmeten: ende dan brachten sy tijdinghe dat sy haer op het hooghe landt/ daer het Water was/ hadden bestelt. Sy voerden oock Mans/ Vrouwen/ ende groote Jonghers/ op een Eylandt/ naer by ons/ ghenaemt het Robben Eylandt/ onder dien naem/ dat sy haer daer wat souden versorghen: ondertusschen soo gingen de voornaemste Moorders/ ende sloeghen een deel Menschen doodt/ een deel deden sy in 't water loopen eenighe quamen daer nu en dan af/ die op vlotten en andersins op het landt raeckten/ daer het Water was: daer komende/ ende die ander daer vindende/ verhaelden sy wat haer was wedervaren/ doen merckten sy wat daer gaende was/ en bleven doen ontrent met haer 50: by malkanderen; sy doen van ons blijvende/ ende de voornaemste Soldaten nu wech zijnde/ hebben sy voorts aen het moorden ghegaen/ swangher Vrouwen/ Mans ende Kinderen verworght/ want sy en toonden haer anders niet als struyckroovers; het was den gantschen dagh haer spreeck-woort/ wie wil op de oor gheslooten zijn? soo dat wy al-te-samen alle ooghen-blick verwachten dat wy souden ghedoodt werden: ende continueerlijck tot Godt suchten om een ghenadighe uytkomst. Maer de Moorders hebben raedt gheslaghen/ hebben mijn ende mijn Dochter Judick noch wat willen verschoonen/ om dat daer een was van den bloedt-raedt die mijn Dochter ten Huwelijck versocht ofte begeerden/ soo hebben sy my/ met mijn Dochter Judick; in een van haer Tenten/ ten eten savonts ghenoodt; wy niet wetende waerom/ hebben mijn Vrouw en Kinderen/ met die Dochter die ick mede hadde ghenomen/ al-te-samen op dien avondt vermoordt; ick thuys komende met mijn dochter/ hebbe seer gheweent/ ghelijck ick billijck oorsaeck daer toe hadde. Daeghs daer aen zijn eenighe by mijn ghekomen/ ende ick seer weenende/ seyde dat ick dat niet en soude doen; ende ick hem vraeghde of ick gheen oorsaeck daer toe en hadde? seyde/ dat is even-veel/ ghy moet swijghen/ ofte ghy gaet den selven gangh. O wreetheyt! o gruwel der gruwelen! Moorders/ die op de weghen loopen/ nemen dickwils de Menschen haer goedt/ maer laten noch somtijdts haer bloedt: maer dese hebben beyde ghenomen/ goedt ende bloedt. Dit is alsoo in 't korte het voornaemste/ alsoo dat mijn Dochter en ick alle-beyden ginghen ghelijck als een Os voor de Bijl: ick seyde alle avonden teghens mijn Dochter/ morghen vroegh kondt ghy naer mijn sien/ of ick vermoordt ben. Veele dinghen die tusschen beyde zijn ghegaen slae ick voorby/ als dat mijn Kinderen seer sober ghetracteert wierden/ dat sy by naer van hongher ende dorst verginghen/ ick selver at Robbe-vellen: en tot mijn Water dat ick tot rantsoen hadde/ dede ick wat zout water by/ om dat het wat strecken soude; het ghebedt ende het predicken verboden sy mijn; ick gingh meest aen de strant sitten lesen/ ende pluckte al-te-met wat Salaet ofte wat Gras dat daer was/ ende dan had ick noch Oly noch Azijn/ twee maenden lang of langer geen Broodt ofte Rijs ghepreuft: ven oock soo swack gheweest/ dat ick niet en konde staen; ick most de Schuytkens/ daer sy mede voeren/ helpen op en af setten; het was alle daghen/ wat moghen wy met den Man doen? den eenen die wilde mijn kappen/ den anderen vergheven/ dat soude wat soeter doodt zijn; den derden seyde/ laet hem noch wat leven/ wy moghen hem gebruycken om het volck die op het ander Landt zijn/ by ons te doen komen/ dat waren de vijftigh die daer by een waren/ die het Water hadden ghevonden/ want daer waren sy van vervaert/ die en konden sy niet vermeesteren; want sy dachten/ soo daer een Jacht komt om te verlossen/ soo sullen sy ons in de weghe zijn/ gelijck oock daer naer gheschiet is/ soo ghy noch sult hooren. Ondertusschen de saeck van mijn

Dochter

Dochter Judick, daer van ick te vooren wat hebbe beginnen te ſpreecken / heeft hem aldus toeghedraghen: Eenen Coenraet van Huyſſen uyt Gelderlandt / anders een fraey Jonck Edelman/ mede zijnde van den Raedt van deſe Moorders ghewoorden / verſocht mijn Dochter ten Houwelijck: Maer hy ſeyde haer ondertrouw te doen/ maer wettigh te Trouwen voor al de Weerelt / dat ſoude hy doen by de eerſte ghelegentheydt / daer over vielen veele woorden/ te lang te verhalen; want Judick ende ick hadden het ſamen overleydt / dat in ſulcken tijde noch beter was by een Man wettigh te houden/ dan miſbruyckt te werden/ ghelijck aen andere Vrouwen gheſchieden. Derhalven / hy dede haer ondertrouw/ ende alle het ghene dat daer toe behoorden / ick verſocht met Judick dat daeghs daer aen de by-wooninge ſoude gheſchieden / d'welck oock eenighſins van Huyſſen toe-ſtondt: maer de andere Moordenaers komende voor de Tent / ſeyde dat het van dien avondt / en terſtont ſoude gheſchieden / ofte ſy ſtonden vaerdig tot onſen verderve/ ende alſoo is 't heel dien avondt toe-ghegaen; ſy is wel by hem gheweeſt/ in dat regart/ dat ſy niet en is miſbruyckt ghewoorden/ ghelijck ſy teghens mijn ſeyde; wat kondt ghy daer teghens doen? Nu is dit/ meenden ſy/ haer gheluck / dat van Huyſſen haer ſoo wel gheſint heeft: alſoo heeft mijn Dochter ontrent vijf weecken by van Huyſſen gheweeſt / die haer ſeer wel heeft beſchermt / dat haer anders gheen onheyl en is aenghedaen / als by hem te blijven / daer over de andere Vrouwen ſeer jaloers waren / meenende dat haer te veeleer gheſchieden / ondertuſſchen vergingh ick haeſt van onghemack: mijn Dochter ende ick en konden malkanderen naeuwlijcks eens ſecretelijck ſpreecken: van Huyſſen en ſprack my naeuwlijcks eens aen: mijn Dochter en ick waren ſomtijdts een quartier uurs ofte ſoo by malkanderen / dat ick haer ſeyde / gelijck vooren verhaelt is / wat ſy ſoude doen als ſy my 's morghens ſoude vermoordt vinden / ende dat wy ons alſoo tot Godt bereyden. Dit aldus zijnde en de Menſchen vermoordt/ ſoo langhe/ tot datter ſeer weynigh / ontrent dertig met my / mede noch overigh zijnde / ſoo en wiſten ſy gheen raedt met dat volck die op het Landt / by het Water waren / te weten/ ontrent vijftigh/ daer voor heenen af is geſproken: Soo/ om kort te zijn/ ſy reſolveerden om met Schuytkens daer naer toe te gaen / om door ſoete woorden en ſchoone beloften haer in 't net te brenghen / ofte anders met ghewelt haer te vermeeſteren/ 't welck is gheſchiet; ick ben mede als Soldaet ghegaen/ hoopende/ ſoo ick tegen mijn Dochter ſeyde / nu by die lieden te komen; daer komende op een Eylandt tegen haer over/ ſoo waren de ander terſtondt by malkanderen/ ende beſpotten haer/ ſeggende: is 't nu ſoo verre gekomen/ dat dien goeden Man/ den Predicant/ moet mede komen? doen in de Schuytkens daer over ſchepende: ſoo / onſe Koopman die boodt haer de Vrede/ doch maer onder bedrogh: de ander ſeyden/ ſy hadden met haer Vrede niet te doen / want ſy wiſten wel dat ſy haer ſochten te bedrieghen; en daer waren twee van de Moordenaers / die elck een Muſquet hadden/ ende die ſouden naer het volck ſchieten / ende ſy en wilden niet af/ doen ſpotten de andere met haer / doen begonden ſy in vriendelijckheydt met malkanderen te ſpreecken; de Moorders die hadden yet op het Papier gheſtelt / ſy vraeghden of ick wel by de andere partije wilde gaen? ick ſeyde jae; want het was dat ick ſochte; want alſoo konde ick ſonder moeyten tot mijn voornemen geraken doen gingh ick over en weer/ ende de goeden die ſeyden my daer te behouden tot den andern dagh: maer dan ſeyden de booſwichten dat ſy mijn moſten weer leveren; dat ginck heenen: maer ick hadde haer ghezeydt / dat ſy ſouden ſeg-

gen/

gen/ dat ick by haer nu oock een Maendt ofte twee moſte blijven / dat ick ha-
ren Predicant mede was / 't welck ſy deden. Daeghs daer na ſoude den Koop-
man weder komen/ om het volck dat daer was / daer het Water was/om wat
ſtof tot kleeren te brenghen / ende dan met malkander naerder ſpreecken om
Vrede te maecken / ter tijdt voorſchreven / namelijck / den anderen dagh is den
Koopman / met van Huyſſen, Zeevanck, ende noch drie andere ghekomen / heb-
ben wat Laecken ghebrocht / wat wijn / ende ſoo voorts. De andere Moorde-
naers / met eenighe goeden / als mede de Vrouwen/ die bleven op het Eylandt
daer teghens over. Het goedt van den Koopman omghedeelt / ende den Wijn
uytgheſchoncken zijnde/ ſoo hebben die van de Moorders zijde beginnen met de
goede te ſpreecken; ſy ginghen ſoo wat wandelen / en begonnen ſoo hier en daer
van de goede Soldaten aen te ſpreecken: ſegghende/ dat ſy haer veele toe ver-
trouwden / ende dat ſy wel wenſchten dat de voornaemſte van haer naer de
Moorders wilden luyſteren / dat ſy groot voordeel voor haer wiſten / preſente-
rende haer gheldt. De goede de ſaeck verſtaende / ende merckende waer toe dit
ſtreckte / hebben malkanderen / dewijle dat dit de voornaemſte van den Raedt
waren / ghelofte ghegheven die te vanghen ende doodt te ſlaen / 't welck is ghe-
ſchiedt: vier ghedoodt / een ontloopen / ende den Koopman ghevanghen. Dit
ſoo zijnde / ben ick daer by de goeden gheweeſt/ en ghebleven / die hebben mijn
van koſt verſorght / ende my beginnen weder wat op de been te helpen: en daer
was Water als Soete-melck in putten; ſy maeckten my twee klompen daer
ick op gingh/ die ick ſal bewaren ſoo langhe mijn Godt het leven gunt; want by
de Moorders en konde ick niet krijghen / dewijle ick ſtont om ghedoodt te wer-
den alle uren; en dat van Huyſſen, mijn dochters Vrijer / nu mede waer ghe-
doodt/ ſoo was ick wederom in groot ghevaer/ ſorgende dat mijn Dochter ſou-
de werden gheſchendt ofte ghekapt by de Moorders: te meer / dewijle dat de
goede riepen / doen ſy die hadden ghedoot / de vier voor-verhaelde/ komt over/
dat gheen Moordenaers en zijn: en riepen / Judick komt by u Vader; want
een van haer ſeyde teghens Judick, dat ghy ghedachten had om by u Vader te
gaen / wy ſouden u aen eynden kappen: en ſeyde / u Vader die heeft dat ſoo be-
ſtelt / dat het volck daer ſoo is doodt-gheſlaghen: maer mijn Dochter is voor-
der van Godt bewaert / dat naer dien tijdt niets quaedts haer en is overgeko-
men. Ondertuſſchen / door de doodt ende ghevangheniſſe van de voorſeyde per-
ſoonen / was de kracht van de Moorders vry wat gheſwackt/ doen togen ſy we-
derom naer haer Eylandt / met de Vrouwen die by haer waren. Den tijt ſou-
de mijn ontbreecken / ſoude ick alles verhalen / hoe wonderlijck Godt den goe-
den/ die by malkanderen waren heeft ghezeghent/ met Water / met ghevoghel-
te/ met Viſch/ met andere Beeſten / met Eyers met manden vol/ zijnde de Bee-
ſten die ſy Katten noemden / van ſulcken leckeren ſmaeck als ick opt hebbe ghe-
proeft. Haer gheweer en piecken die ſy daer hadden ghemaeckt/ men ſoude ſeg-
ghen hoe konnen de Menſchen dat bedencken? Sy deden my oock ſoo veel
vriendtſchap / kuſten my/ ende ſouden mijn wel op haer handen hebben ghedra-
ghen. Dit aldus ghepaſſeert zijnde/ ſoo hebben de Moordenaers weder andere
Overheydt ghemaeckt / en zijn den 17. September / 1629. weder by ons ghe-
komen; doen had ick een ſchrift ghemaeckt / dat ſy t'ſamen ſouden te vreden
zijn/ende de goede doch niet meer beſchadigen: maer ſy hebben dat gheſcheurt/
ende zijn naer ons toe ghekomen / en hebben met haer Muſquetten vier Men-
ſchen ghequetſt/ waer van een is gheſtorven; en ſoo haeſt als ſy weder van het

Landt zijn gheweecken/ so is terstondt het Jacht van Batavia ghesien/ die quam om ons te verlossen; daer sprongen de vrome van vreughde op; de goede terstont met haer Schuytken nae boordt/ om het Jacht te waerschouwen/ 't welck ghedaen zijnde/ zijn die van het Jacht op haer hoede gheweest; want dit is de oorsaeck van alle dit quaedt gheweest: gelijck daer naer/ uyt de bekentenisse van de misdaders/ is ghebleecken/ dat sy meenden het Jacht dat ons soude komen verlossen af te loopen/ ende dan varen met de Juweelen en Geldt daer het hun goet dochte: oock mede/ dat nu voort werdt ondersocht van den Schipper die ghevanghen is/ met anderen/ dat (soo men seyt) een deel van haer/ insonderheydt Jeronymus, met het Schip Batavia, soo het niet en was vast gheraeckt/ evenwel soude afgeloopen hebben. Dit tweede wert naerder ondersocht/ te weten/ het afloopen van het Schip: maer van het Jacht/ die soude komen om te verlossen/ dat is seecker; want sy souden het seer wel hebben konnen doen/ hadden die goeden van het hooghe Landt haer niet in de weegh gheweest/ daer van ick soude goede reden gheven/ had ick tijdt. De Moorders zijn een deel aen boordt ghekomen/ meenende dat de saecke noch ten besten soude afloopen; ick ben mede van het ander Landt daer den Koopman ghevanghen sat/ met hem aen boordt ghevaren/ sy zijn alle in boeyen ghesloten/ ende wel vast ghemaeckt: daeghs daer aen zijn sy door den Commandeur Pelsaert, ende die met hem ginghen/ de andere Moorders/ die op Bataviaes Kerck-hof waren/ in hechtenis ghenomen. Den Commandeur met sijnen Raedt haer gehoort hebbende/ zijn eenighe gheordineert om te hanghen: maer Jeronymus Cornelisz sijn rechter-handt mede af te houwen/ 't welck oock is gheschiet. Maer soo daer oyt een godloos Mensche in sijn uytterste noodt is bevonden/ soo is hy te recht daer een gheweest; hy en hadde (naer sijn segghen) niet misdaen: jae seyde in 't eynde noch/ soo hy op klom naer de Galghe; Wraeck! Wraeck! alsoo dat hy tot den eynde sijnes levens een boos ende godtloos Mensche is ghebleven. Godts rechtvaerdigh Oordeel is in hem ghebleecken/ want hy hadde te gruwelijck doen moorden; hy hadde sijn godtloosheydt op het Schip dickwils betoont/ met godtloose propoosten: maer ick en wist niet dat hy soo godtloos was; van de anderen/ een deel zijn daer op het Schip gestraft/ ende een deel naer Batavia gevoert. Dit is alsoo in 't gros de gantsche saecke/ de welcke/ soo sy met alle omstandigheden soude werden verhaelt/ te langhe tijdt soude behoeven; want soo soude wel een groot Boeck daer mede werden vervult; Soo het in sulcken ordre ende klaerheydt niet en staet/ soo houdt dat ten goede om twee reden: eerst/ om de kortheydt des tijdts/ dewijle de Schepen vaerdigh waren om naer het Vaderlant te gaen; ten tweeden/ om dat wy vers uyt sulcken droefheydt komende/ het ghemoet noch vry ontstelt is/ want ick en dacht soo veel niet te schrijven. Dit dient daer toe/ om de E. Heeren Bewinthebberen te waerschouwen/ by alle gheleghentheyt/ datse doch goede/ ghetrouwe/ en Godtsalighe persoonen/ insonderheyt van Kooplieden ende Schippers/ bestellen/ want daer op het hooghste aen is ghelegen. Alle de ontheylen/ vooren verhaelt/ zijn geschiet tusschen den tijdt van den 4. Junij/ 1629. tot den 17. September 1629. incluys/ doen is het Jacht ghekomen om ons te verlossen.

F I N I S.

Tot vermaeck ende nuttigheydt dienende, zijn hier achter ghevoeght, eenige Diſcourſſen ofte verhalen, den Zeevaert, ende voornementlijcke den Ooſt-Indiſchen, ſo in 't generael als beſonder betreffende: te ſamen ghebracht uyt verſcheyde ſoo Portugeeſſche, als andere Oude ende Nieuwe ſchrijvers.

Van de gantſche gelegentheydt, aengaende de Koopmanſchappen ende handelingen, die men in Indien doet: Item de aventuren, die in die quartieren voorvallen.

De Portugeeſſche Schepen die na Ooſt-Indien varen de Cabo de bona Sperance (de welcke leyt op 35. graden bezuyden de Linie) gepaſſeert zijnde, ſetten haer cours ghemeynlijck na het Eylant van Moſſambique, het welcke ontrent een half mijle van het vaſte landt leyt, ende een groote half mijle in het omgaen groot is: de ſtrant is rontſom met wit ſant bedeckt, daer waſſen veele Indiaenſche Palm ofte Note-boomen, oock ſommighe Orangie-Appelen, Limoenen, Citroenen, ende Indiaenſche Vyghen. Het Vee als Oſſen, Schapen, Geyten, Verckens, Hoenderen, &c. zijnder by menighten, ende om een redelijcken prijs te bekomen; doch verſch-water en is op het ghemelde Eylandt niet: maer moet alle van het vaſte landt komen. De Portugeſen hebben hier een ſterck Fort, daer den Koningh van Hiſpangien alle drie jaren een nieuwen Gouverneur ofte Capiteyn nae toe ſtuert: de welcke met die van het vaſte landt ſijn handel drijft, deſen Capiteyn doet groot profijt: want tuſſchen de Cabo de bona Sperance ende Moſſambique voornoemt leyt noch een Fortreſſe Soffala genoemt, daer den gemelden Capiteyn van Moſſambique ſijn factoor heeft, de welcke uyt een ſeker mijne ghenaemt Monomocapa veel gouts vergadert, ende twee ofte drie mael des jaers met ſekere ſchuyten, die de Portugeſen Pangaus heeten, langhs de kuſten, na Moſſambique over-ſcheept, ſulcks dat de inkomſten van den ghemelden Capiteyn in de gheſeyde drie jaren meer als 300. duyſent ducaten ofte 9. tonnen goudts waerdigh zijn.

Van Moſſambique vaert men na de hooft-ſtadt van Indien ghenaemt Goa, alwaer de Viceroys ende Aerdsbiſſchoppen des Koninghs van Hiſpangien neffens den Raedt ende Cancellerye haer reſidentie hebben. Van hier werden alle de Orientaelſche plaetſen ſtaende onder de Portugeſen gheregeert, ende is oock de Stapel van alle de Koopmanſchappen die door gantſch Indien vallen. Deſe Stadt ende Eylandt van Goa leydt op 15. graden benoorden de Linie, ende werd omringht met een Rivier, die tot in de ſtadt loopt ende met verſcheyden wercken by de Portugeſen gheforttificeert is. Alhier waſt overvloedigh veel Peper aen ſtruyckens: item wilde Kaneel ende Gember. De Inwoonders gaen bloodt uytghenomen dat haer ſchamelheydt bedeckt is. Daer zijn oock eenighe die men Bragmannes noemt, die voor de eerlijckſte ende gheachtſte natie van de Indianen werdt ghehouden: want ſy bedienen altijt de opperſte officien by den Koningh, als Rentmeeſterſchappen, Ambaſſaetſchappen ende andere ghequalificeerde ampten; deſe gaen in het wit ghekleet, ende eten gheen levendighe creature, veel min dat ſy die dooden ſouden. De vrouwen hebben maer een doeck om het lijf als ſy uyt-gaen, die haer bedeckt van boven het hooft tot beneden de knyen; ſy hebben ringhen door de neuſe, om den hals, beenen ende teenen, ſommighe van goudt andere van ſilver, glas ende anderſins, elck nae ſijn qualiteyt: als de Dochters ſeven, ende de Jonghmans neghen jaren oudt zijn dan trouwen ſy, maer ſpreecken malkanderen

ren niet eerder toe voor dat de vrouwe haer tijdt komt om te baren. Als een Bramannes sterft soo vergaderen alle de vrienden / ende nae gehouden maeltijdt / soo graven sy een put in de aerde / daer sy veel hout / ende nae dat het een persoon van aensien is / welriekende kruyden met veel olye in smijten / daer sy dan den dooden Bramannes boven op werpen. Daer nae komt sijn vrouwe verghefelschapt met veele speelluyden ende haer naeste vrienden / al singhende eenighe liedekens ofte lof-sanghen van haer mans leven / ende de vrienden gheven haer eenen moet ende versterckinghe / dat sy haren man ghetrouwelijck wil volgen / ende met hem gaen leven in de andere wereldt / dit ghedaen zijnde / soo doet sy hare juweelen af ende verdeeltse onder haer maegschap / ende springt al lacchende ende blydelijck in het vyer / ende wert terstont van de omstaenders met hout ende olye verstopt ende versmoort / ende voorts met het lichaem van haren man tot assche verbrand / ende of het ghebeurde dat yemandt weygherigh ware dit te doen / soo snijtmen die het hayr kael af / ende sy en mach voortaen gheen juweelen meer draghen / maer moet als verschoven ende veracht van alle menschen leven. Onder de groote Heeren isser een ghewoonte / dat wanneer sy trouwen sullen / haer Bruyden aen haren Oversten leveren / hem biddende de selve den maeghdom te willen nemen ende dry nachten by haer slapen / het welcke gheschiet zijnde / soo komt den Bruydegom ende haelt sijn Bruyt met pijpen ende trommelen in grooter blijdtschap wederom / ende gebruyckt dan eerst de selve / sulcx dat niemant in dese quartieren sijn ondertroude selfs den maeghdom beneemt. Op sommighe plaetsen laten sy de maeghden van haer maeghdom berooven door haer Pagoden / dat zijn haer Afgoden / die van goud ofte andere materialen ghemaeckt zijn: aldus / sy brengen de Bruydt met grooten triumph / ende geselschap van Instrumenten ende Musique op haer manier na de kerck / ofte plaetse daer de Pagode is / dewelcke een pen van yvoor heeft / daer de naeste vrienden de Bruyt met gewelt tegens aen dringhen / ende haer maeghdom benemen / soo dat het bloedt aen den Af-godt tot een kenteecken blijft hanghen / daer nae hare superstitien met den Af-godt volhart hebbende / brenghen sy de Bruyd na huys by den Bruydegom / die sich grootelijcks daer in verblijd / ende voor hem gheen kleyne eere aen hem gheschiet achtet / dat de Pagode om sijnent wille sulcks ghedaen / ende hem de moeyte afghenomen heeft.

In Goa wast een boom die de Portugesen Arbor Triste noemen / ende dat uyt oorsaek datse nimmermeer en bloeyt dan 's nachts / ende dat het geheele jaer door / het is voorwaer een wonder om te sien / want als de Son onder gaet / en siet men noch niet een bloeysel / ende terstont ofte een half ure daer nae is sy soo vol / dat het een lust om sien is: dese bloeysel heeft een schoonen reuck / maer blijft niet langher als tot de Son begint op te komen aen de boomen / want dan valtse af ende bedeckt het gantsche aertrijck / daer onder ghelegen. Desen boom heeft ontrent de groote van een Pruym-boom / ende staet ghemeynelijck achter de huysen op de plaetsen voor een playsier / om de schoone reucx wille / sy wast seer haest / want veel oock by de wortel uyt-schiet / ende al zijn de tacken maer een half vadem hoogh / soo hebben sy even-wel soo veel bloeysel als die in het beste van den boom staen / ende of men de boom selfs al gantsch af hout / soo schieten datelijck wed r tacken uyt die bloeysel dragen: dese bloeyselen zijn by nae gelijck de bloeysels van de Orangie boomen: de Indianen ghebruyckense voor Saffraen om mede te koocken / ende te verwen: de ghemelde boom die nerghens anders als in Goa ende Malacca ghevonden werdt / heet in de Malaysche tael Singady, ende op

't Decanijs

't Decanijs Paraſiatico: De oorſaeck van deſe naem ſegghen de Indianen te weſen/ om dat een ſeecker Edel-man ghenaemt Paraſiatico, een ſchoone dochter hadde/ waer op de ſoon verlieft wert/ ende ſijn wil van de ſelve ghenoten hebbende/ verliefde wederom op een ander / waerom hy haer verliet / dierhalven ſy van deſperaetheydt haer ſelven om het leven bracht / ende worden nae de maniere van het landt tot aſſche verbrandt/ uyt welcke aſſche deſen boom voort-ghekomen is/behoudende de naem van Paraſiatico, ende kan daerom des daeghs gheen vruchten draghen/ om dat ſy de ſoon noch had die haer ghekoſent ende verlaten hadde.

Men vint in Goa ook ſeer groote boomen/daer noten aen waſſen/de welke ook wijn/edick olye/ſuycker/ water ende melck geven. Van de bladeren maeckt men papier/ van het hout kolen voor de goud-ſmeden/van de baſten kabels tot de ſchepen/ de welcke ſo ſterck zijn/ als eenige touwen uyt Nederlant ; van de bladeren zeylen om mede te varen/ ſo dat eene boom tot veele dingen nut ende profytigh is.

Het Eylandt Seylon leggende beneden Goa,is een van de rijckſte/ vruchtbaerſte ende beſte Eylanden van gantſch Indien / want het gheen op verſcheyden andere plaetſen te ſamen ghevonden wert/vindmen hier alleen/want daer zijn Indiaenſche Palm/Orangien/ Limoenen/ Citroenen/ ende diergelijcke boomen/ ſoo wel ende ſchoon/dat ſy die van Spangien ende Portugael verre te boven gaen:de lijftocht is daer in grooten abundantie/ want men vindt daer Haſen / Konijnen/ Varckens/Harten/ Hinden/ ende andere vierbvoetige ghedierten in overvloet/het ghevogelte iſſer oock ſoo menighvuldigh als erghens op eenighe plaetſen; want men vindt daer Praeuwen/Hoenderen/Duyven ende diergelijcke vogelen meer/ ſommighe ſegghen dat daer oock Naghel-boomen / Notemuſchaten ende Peper waſt/ doch daer en is geen ſeeckerheydt van: maer den beſten Kaneel van geheel Orienten iſſer by heele boſſchen vol/ſulcx/dat wanneer het afgewindicht is/ den reuck wel acht mijlen in Zee de Schepen teghen komt. Men vindt hier oock alderhande koſtelijcke gheſteenten / uytghenomen Diamanten : maer Saffiren/ Robijnen / Topaſſen / Spinelen / Granaden zijnder ſeer veel / daer is oock een viſſcherije van Peerlen ; doch ſy en zijn ſoo goedt niet als die van Ormus ofte Bareyn. Goud ende Silver-mijnen zijnder oock in het lant/doch de Koningen eertijts en wilden het niet laten uyttrecken/miſſchien om dat men haer daerom niet en ſoude overvallen. Daer zijn oock Yſer ende Swavel-mijnen/ende Olyphanten in grooten overvloedt/die men voor de beſte van de gantſche wereldt houd/het is oock by expertentie waerachtig bevonden/dat alle Olyphanten van andere plaetſen aen deſe reverentie ende eerbiedinge bewijſen/ wanneer ſy daer by komen. De Chingales ofte die van Seylon vangenſe op volgende wijſe; ſy maken diepe groote kuylen/die ſy met looſe plancken ende ſtroo bedecken/ende wanneer de Olyphanten des nachts daer omtrent komen vallen ſy daer in/ ende konnen niet weder op de effen weg komen/ſulcx dat ſy van honger ſouden moeten vergaen/ten ware eenige Slaven haer eten brachten ende ſoo allenſkens tam maeckten/ende ſoo ghewennen/dat ſy eyndelijck met haer gaen onder het volck van Goa ende ander bygelegē landen/om met haer te wercken ende de koſt te helpen verdienen/ want de meeſten dienſt die men in Indien heeft van de pijpen/vaeten/packen ende andere goederen te dragen is al met den Olyphant/men bint hem het geene hy ſal dragen aen malkanderen met een koorde/die hy daer na aen ſijn ſnuyt ende tanden wint/ ende vaſt gemaeckt zijnde/neemt het eynde in de mont/ende gaet met den laſt heenen/ het geſchut ſlepen ſy/ende de kleyne halve Galleyen ofte Karavellen ſchuyft een Olyphant alleen ghemackelijck op het lant. De winter begint hier in Majo/

ende

ende dat met reghen / doch ſonder groote koude / want de kinders noch al naeckt loopen : nu ter tijdt beleydt de Viceroy van Portugael oft Hiſpangien den koophandel in dit Eylandt / ende oock over China, Japon, Bengale, Begoni, Pegou ende Ormus, als mede in verſcheyden andere Eylanden boven Seylon ende Bengale daer veel Rijs ende Kattoen waſt/ſulcks datmen al daer een fijn Kattoene hembt om de waerde van vijf ſtuyvers kan bekomen. Daer waſt oock Lack / groene Gember ende Suycker. De Portugeſen hebben hier gheen ſteden als in de andere plaetſen / maer drijven haren handel met de Inwoonders alleen. Deſe Inwoonders zijn ſeer puntigh ende net over haer eten / want ſy het ſelve altijdt in een nieuwe pot koocken. Het overſpel ende de onkuyſcheydt werd by haer ſeer nae gheſocht ende gheſtraft/want ſy de overſpeelders het zy man ofte vrouw/ die ſy daer op bevinden de neus af-ſnijden/ op dat ſy bekent mochten weſen voor alle menſchen / ghelijckmen aldaer veel ſulcke menſchen ende ſondaren gheteeckent langhs de ſtraet ſiet loopen. De lijftocht iſſer ſeer goet koop / want men een Oſſe om een daelder / een Vercken voor een gulden / ende een pondt Suyckers voor een halve ſtuyver/ende voorts andere dingen nae advenant koopen kan:den arbeydt der menſchen heeftmen by nae om niet/ want yemand voor 10. ſtuyvers een maend langh op ſijn eyghen koſten ſich ſal verhueren / ende vlijtigh in alles dat hem mogelijck is ten dienſte ſtaen/ want de Inwoonders niet dan Rijs ende Viſch eten / ende ſich alſoo met kleyne koſten onderhouden.

Van Bengale ende Pegu komen by nae alle de Robijnen ende Diamanten / daer is oock veel Lack en Tin. Van Pegou ende Malacca komen alle de Kruyd-naghelen /Notemuſchaten ende Foelie : daer is oock Tin ende Loot; maer het landt is ongheſondt ende de Inwoonders zijn veel met waterſuchtigheyt ghequelt. Den Koningh van Spangien heeft alhier een Stadt / aen de welcke de waren van de Molucques en 't Eylant Malacca aenkomen/ en allerley koſtelijcke waren brengen.

Van Malacca vaert men door de enghte van Chinchapura nae China, alwaer een goedaerdig volck woont/ dit lant is rijck en machtig/ hebbende veel Sijde/ Peerels/Parlemoer/ Quickſilver/ Rhabarber/Goutdraet/Muſculiaet/ende andere koſtelijckheden:want het is 't rijckſte lant dat onder de Son is/op 't vaſte lant hebben de Portugeſen geen ſterckté/maer wel op de Eylandé;men kan hier alles bekomen alſmen maer gelt heeft/want daer mede de meeſte handel gedreven werd.

De Inwoonders zijn op zijn Turcx ghekleed/ maer hebben langh hayr tot de middel toe/ het welcke met een doeck van Lijnwaet om het hooft als een Tullebandt gebonden is: haer Afgoden zijn geſchildert als Duyvels in haer kercken/ die ſy met groote Ceremonien eeren; ſy laten haren naghels waſſen / ſoo langh als ſy konnen / om oorſaeckx wille dat het haer niet gheoorloft is de wapenen te draghen. Men vind door het gantſche land gheen bedelaers / want de bedelarije van den Koning verboden is/maer ſo yemant verarmt mochte zijn/ſoo vraeghtmen of hy geen vrienden en heeft/ ofte ouders die hem onderhouden konnen / het welcke contrarie bevonden zijnde / ſoo werd hy van den Koningh in een ſeeckere plaetſe daer toe gheordonneert onderhouden. De blinden ghebruycken ſy aen de ſmeden om de blaeſbalcké te trecken/ ofte elders daer ſy toe bequaem mogen zijn om haer koſt te verdienen. Sy zijn groote braten / ende eten allerley ſoorten van ſpijſe; doch veel lieber van een hondt als van een vercken ofte eenigh wiltbraet: hare wijn ende dranck werdt van rijs gemaeckt/waer aen ſy haer droncken konnen drincken;doch zijn niet te min verſtandigh ende vernuftigh/want ſy alle dinghen ſeer ſubtijl ende met een goet oordeel konnen doen/ende te weghen brenghen.

Van

Van Goa vaert jaerlijcx maer een Schip na Japon, het welck eerſt na China zeylt / ende aldaer met Realen van achten / Olye ende Wijn handelt / die ſy voor Goud/Sijde/ende andere koſtelijckheden verwiſſelen. Deſe Koopmanſchappen brengen ſy dan in Japon, alwaer men overvloedt van gelt heeft/ het welcke ſy wederom in verwiſſelinge van de Chineeſſche Koopmanſchappen mede nemen ende na Goa voeren: want ſy moeten in alle de voornoemde plaetſen wel ſes maenden vertoeven; waer over ſy op de gheheele reyſe wel drie jaren onder weghe zijn. Van Goa voornoemt gaen oock alle jaren Schepen nae de Cabo de bona Sperance, ende van daer na Liſbona toe/ in Hiſpangien.

De Japoneſen ofte Inwoonders van Japon zijn oock ſeer goedaerdig / ſy bidden oock de Afgoden aen / gelijck de Chineſen / ende hebben oock beelden in hare kercken: maer in de ſtadt van Mageſacque ende meer andere plaetſen die de Portugeſen in hebben/zijn Jeſuijten/ de welcke daer eertijdts uyt-gejaeght zijn gheweeſt / om dat ſy haer mede tot de koophandel begaven. Het Eylandt van Japon is wel ſoo groot als Enghelandt / ende is het uyterſte daer die van Goa traffiqueren/het volck is grof ende vet/breet van aengeſicht ende meeſtendeel wit; doch eenige zijn van naturen ſwart / het welcke vreemt is om te aenſchouwen.

Die van Goa varen oock nae Perſien ende Ormus, het welcke een Eylant is legghende dicht by het vaſte landt van Perſien, want het gheen twee mijlen daer van verſchepden is; groot ontrent drie kleyne mijlen / ende aldaer werden alle koopmanſchappen van het vaſte Landt ghebracht / als daer zijn Peerden / Dadelen/ Amandelen/ Roſijnen/ Sijde/ Peerlen / Katoenen ende andere waren/ die de Schepen aldaer verwachten ende met de ſelve haren handel drijven.

Het is alhier door de reflexie van de bergen ſo heet/ dat het volck op de middag begeerende te eten / tot de knyen toe in een vat met water ſitten / hebbende alle de kleederen uytghenomen / het hembde uytghetrocken / achter haer ſtaet oock een knecht met een wayer om haer te verkoelen. Het verſſche water/ dat by haer meeſt gheacht wordt/moet van de duyckers ontrent ſes vademen diep onder water ghehaelt werden / want ſy ghelooven / dat ſulck water alle verſſche wateren te boven gaet. Het verſch water in dit landt genereert wormen in de armen ende beenen/ ſoo dick als een luyt-ſnare/ ende een halve vaem langh / die ſy met ſtocxkens uyt-winden / doch moet ſulcx voorſichtelijck gheſchieden / dat ſy niet en breecken/maer als ſy niet volghen willen/moet men op houden ende het ſtocxken op de plaetſe vaſt binden/ende altemet eens verſoecken of ſy volghen willen/ende ſo allenſkens uytdrayen/tot dat menſe quijt is.

Beſchrijvinghe van alle de waren ende Koopmanſchappen, diemen in Indien brenght uyt verſcheyden Landen ende Eylanden, ende van daer weder in Portugael ende gantſch Europa.

Ooſt-Indien is een goet landt voor die gheene/ die eenighe middelen hebben/ ende daer by kloeck ende neerſtig zijn; de grondt ende tempurature is gheſondt ende bequaem: de daghen ende nachten zijn in Goa by nae even langh het gantſche jaer door / ſulcks dat ſy weynigh verſchillen / want de Son gaet meeſten tijt te ſes uren op ende onder. Daer is oock by nae geen onderſcheyt tuſſchen de winter ende de Somer / alleenlijck dat het des winters meer reghent. De winter begint in April/ende eyndight in September. De Revieren zijn de gantſche winter door met ſandt beſloten / ſulcx / dat ſy dan onbruyckelijck zijn / ende

gheen

gheen Schip ofte ſchuytgen in kan komen: maer in de ſomer gaen ſy wederom open. De gantſche winter door waeyt daer maer een wind/die niet en verandert. De boomen zijn winter ende ſomer groen / ende men heeft het geheele jaer door vruchten. Aldaer kanmen ſien de twee Sterren die by yeder poel gheyoeght zijn/ waer na de Piloten haer regeeren in het varen/dit is de noord ende de zuyd-poel. De Son maeckt hier gheen ſchaduwe op de middagh ghelijck in andere landen. Men vind hier allerley ſoorten van dieren ende vogelen. De Papegayen zijnder in groote menighte: item Apen / Tygers / Elephanten ende Eenhoorens met veel meer andere ghedierten. De Peper waſt in Goa gelijck gheſeydt is 't/ al aen struyckens/ ende is van tweederley koleur wit ende ſwart; doch de witte werdt ſoo veel niet gheacht als de ſwarte/daer is noch een andere ſoorte van Peper/ die de Inwoonders voor haer ſelven houden ende meerder ge-eſtimeert werd als een van de twee voorighe ſoorten. De Gember waſt door gheheel Indien/ ende daerom is ſy in kleynachtinghe ende van weynigh waerde. Sy waſt ghelijck het riet in Hollandt / maer de wortel is de Gember / noch groen zijnde eetmenſe wel tot Salade.

De Naghelen komen van de Molucces, ofte de vijf principaelſte Eylanden der ſelve/ want onder de Molucces ghehooren behalven de ſelve noch veel kleyne Eylandekens. De Molucces werd een groot Koninghrijck geacht / het leydt recht onder de Linie Equinoctiael. De navigatie nae de Molucces is ſoo ghemeyn niet / om de periculeuſe gronden / die daer omtrent zijn. De boomen daer de naghelen aen waſſen/zijn ghelijck de Laurier-boomen hier te lande.

De Notemuſchaten ende Foelie komen van Malacca, dat omtrent 400. mijlen boven Indien leydt: deſe boomen waſſen ſoo groot ende hoogh als Ockernote-boomen/ de vrucht is ghelijck een Perſick / het buytenſte is ſeer goed om te eten/ men maeckt daer van oock confetuten: de kerne van binnen is de Notemuſchate/ die rondſom met de Foelie beſloten is.

De Kaneel komt van het Eylant van Seylon, hier te vooren genaemt/het welck oock Taprebina heet / ende 6. oft 7. graden van den Equinoctiael leydt. Dit Eylandt is uytermaten vruchtbaer / ſulcks dat het voor een Aerts Paradijs ghehouden werdt: het leydt ontrent 200. mijlen van Goa. De Kaneel-boomen zijn ſoo groot als Olijf-boomen; ſy hebben twee ſchillen/ waer van de tweede de Kaneel is/ men brandt daer anders gheen hout als Kaneel/ ſulcks dan dit Eylandt een Aerts Paradijs ſchijnt te weſen. Olyphanten vintmen hier veel/ ende van de grootſte ende beſte ſoorte / ſulcks dat hier veel yvoor ende oock koſtelijcke ghesteenten ghevonden worden als vooren gheſeydt is.

Van Moſſambique komt Amber, men vint die aen den Oever van de Zee/welcke die op werpt. De Muſcus komt van China, want daer zijn ſeeckere beeſten als Voſſen/die de Chineſen dooden ende verrotten laten met huyt/hayr/vleeſch/ende alles/daer na maken ſy van de huyt beurſkens/ maer het vleeſch heeft de Muſcus.

Anil is een kruyt/op de velden waſſende/het welcke blaeuwe bloemkens heeft/ deſe ghedrooght zijnde / gheven het Anil ofte Blaeuſel. Het Lack komt van Pegu ende Bengale, dat ontrent drie hondert Spaenſche mijlen van Indien leydt/ al-hier zijn vlieghen / die aen de tacken van de boomen groeyen / ende ghelijck als de Byen honigh gheven.

De Peerels komen van Ormus, Seylon ende andere contreyen/ende werden van duyckers twintigh ja dertigh vademen onder het water duyckende ghevist / ſy groeyen in de oeſters ende moſſelen.

De

De Diamanten haeltmen van het Eylandt ghenaemt Bufinger, legghende aen de ooft-zijde van Goa, aen de andere zijden ftreckenfe aen de berghen/ ende men vindtfe daer als gout-mijnen.

De Smaragden komen van Spaenfch-Indien voort: de Robijnen/ Grenaten/ Hyacinten/ Jafpis/ Agate/ ende dierghelijcke fteenen vindtmen by nae op alle de Indifche Eylanden: wat van de Arbor Trifte ende Palmites ofte Cocos-boomen daer wijn/ edick/ olye/ fuycker/ kabels/ zeylen/ &c. van komen/ hebben wy befchreven.

In Indien zijn meer dan veertigh natien / haer eyghen wetten hebbende / fy gaen meeft gantfch naeckt / uyt-ghenomen dat de fchamelheydt bedeckt is. De mannen hebben op veele plaetfen thien ofte twaelf wijven / die fy trouwen als fy felfs 12. ende de vrouwen 7. ofte 8. jaren oud zijn. Als de man fterft moet fich de vrouw/ wil fy voor eerlijck ghehouden werden verbranden; het geene fy des morghens eerft ghemoeten/ dat bidden fy die gantfchen dagh aen/ ende foo voorts als vooren verhaelt is / waer mede wy dit difcours befluyten.

Inftructie om te reyfen van Hollandt in Indien, ende van Indien wederom in Hollandt, ende dat te Landt ende te Water.

EErftelijck vaertmen uyt Holland/ Engelant ofte Vranckrijck/ door de enghte van Gibraltar, ofte te lant nae Venetien, ende van daer nae Tripoli in Syrien, alwaer grooten handel met allerley waren gedreven wordt/ waerom foo yemant defe reyfe nae Indien wilde aen-nemen / die moefte maken in een van de Schepen die van Marfelle, Venetien, ofte ten eerften uyt Holland/ Engeland ofte Vranckrijck / door de Strate van Gibraltar liep nae Tripoli voornoemt / van waer men over landt nae Ormus, een Stadt gheleghen op den inham van de Perfifche zee verreyft; men treckt oock van Tripoli nae Aleppe, alwaer de Factoors van Indien/ Turckyen/ Italien/ Vranckrijck/ Engelant/ ende Nederlandt fich onthouden ende jaerlijcks na Indien reyfen/ aldus gaen fy met een goet convoy ende hare koopmanfchappen geladen op Cemmels nae Babylon, van daer nae Balfara, een Stadt in Perfien, ende van daer nae Ormus voornoemt / van wiens ghelegentheydt ende groote wy hier fchrijven fullen: binnen Ormus werdt een grooten handel van de Turcken / Indianen / Perfianen / Nederlanders / Enghelfchen ende andere natien / met Zijde / Peerlen / Drooghen / ende andere koftelijcke waren ghedreven. Van Ormus reyftmen over Zee nae Goa, Java, Japon, China, Malacca, de Molucces ende andere Eylanden in Ooft-Indien. Goa leyd van Ormus omtrent 300. Spaenfche mijlen/ maer van Hollandt ofte Zeelandt/ foo te water als te lande by de 2000. der felve mijlen.

Voyage van Portugael nae Ooft-Indien, ende van daer nae China, Japon, ende meer andere vreemde Eylanden.

ALfoo defe onfe befchrijvinghe hier voorghefteIt/ niet alleen dienftigh zijn voor de Schippers ende Stuer-luyden/ die over Zee nae Indien ende de ghemelde Eylanden reyfen / maer oock tot nut ende onderwijs van de Koop-luyden/ ende avonturiers by ons zijn gheftelt: So is 't dat wy/ verhaelt hebbende de maniere om te water ende te lande in Indien te reyfen / nu oock kortelijck fullen aenwijfen hoe men uyt Portugael ende andere landen / van den ruymen Oceaen fal konnen nae Indien bequamelijck reyfen. Voor eerft dan ftaet te weten / dat als daer in April van Liffebon in Spaengien eenighe Schepen nae Indien vaeren die hem derwaerts aen met de felve foude willen begheven / teghens die tijdt al-

daer moeſt maecken vaerdigh te weſen. De Schepen uyt de haven van Liſſebon geloopen zijnde/ ſetten haren cours ſoo de wint ſulcx maer eenigſins toe laet/ na de Canariſche Eylanden/de welcke gelegen zijn op 28. graden benoorden de Linie/ ende van Liſſebon voornoemt ontrent zuyd Z. Ooſt 210. mijlen. Van daer loopen ſy voorts met zuyd Z. O. ende zuyd-ooſt ten Zuyden cours tot aen de Eylanden van Boavita ofte de Soute Eylanden,leggende van de Canariſche Eylanden verſcheyden 320. mijlen. Van de Soute Eylanden vaertmen na de Cabo de bona Sperance Z. Weſt/ ende zuyd-weſt ten zuyden/ deſe Caep is van de gemelde Eylanden 1300. ſpaenſche mijlen verſcheyden/ de Cabo de bona Sperance leyt van de Linie Equinoctiael 35. graden. In het zeylen van de Soute Eylanden na de gemelde Cabo houden de ſchepen de kuſte van Cabo Verde ende Guinea , varende dwers door den Equinoctiael/latende de kuſte van Braſil aen de rechter en Guinea aen de ſlincker-zyde. De zee is daer ontrent 400. mijlen breed/ſy zeylen oock verby S. Helena ende andere Eylanden 1300. mijlen weegs.

De Caep gepaſſeert zijnde ſo nemen ſy haren cours Noort-weſt/ende Noortweſt ten Weſten tot Moſſambique,alwaer ſy haer ververſſchen/van alles dat ſy gebreck hebben. Moſſambique leyt van de Cabo de bona Sperance 500. mijlen.

Van Moſſambique loopen ſy noord-weſt aen na Goa, dat daer 815. mijlen van daen is: op deſe reyſe laetmen verſcheyden Eylanden in zee aen de rechter-hant leggen/ aen de ſlincker-hant de kuſte van Melinde, men vaert oock Ormus ende de Perſſiſche zee verby. In Goa is alle de toe-voer/ en de ſchepen van Portugael en reyſen niet verder: maer de ſchepen van Goa, Calicut, ende gantſch Indien zeylen na Zeylon, Malacca, Molucces, Iava, Iapon, China ende andere Eylanden/brengende allerley koopmanſchappen van daer na Goa in Indien. Goa leyt van Equinoctiael 15. graden 45. minuten/de voornoemde Eylanden als oock Bengala ende andere/ zijn ſo overvloedig van allerley koſtelijckheden/dat het een wonder is: tot Bengala kan yeder een vry handelen/want de Portugeſen aldaer geen ſterckten noch Fortreſſen in haer beſittinge tot noch toe hebben.

Voyage van Indien nae China, ende andere Eylanden daer ontrent ghelegen.

OM voorder beſchrijvinge der courſſen ende ghelegentheden van de Indiſche Eylanden boven Goa gelegen / tot onderrechtinge van de leergierige te geven/ſoo ſtaet te weten/ dat de Indiſche Schepen van Goa afvarende/ haer cours Zuyd-Weſt ende Zuyd Zuyd-weſt de ſtrant langs loopende/na het Eylant Zeylon oopen/ dat ſtijf 200. mijlen van daer is / latende alle de andere Indiſche Eylanden aen ſtuer-boort legghen.

Zeylon leyt tuſſchen de 6. ende 7. graden aen deſe zyde van de linie equinoctiael.

Van Zeylon na Malacca is de cours weſt ten zuyden 340. Spaenſche mijlen.

In deſe vaert zeyltmen langs Bengala eñ Pegu, de welcke op een hoogte leggen.

Malacca is in de breete 8. ofte 10. ende in de lengte 30. mijlen.

Het Eylant Sumatra blijft aen de rechter ende Malacca aen de ſlincker-zyde.

Van Malacca na China, is de cours eerſt weſt noort-weſt/ende daer na noort ende noorden ten weſten 380. Spaenſche mijlen.

China leyt aen deſe zyde van de Equinoctiael / 18. of 19. graden en Malacca 2½.

Van China na Iapon, het welcke een ſeer groot ende vermaert Eylant is/ is de cours eerſt weſt noort-weſt/ende daer na noort-weſt 400 mijlen.

Dit is het uyterſte eynd daer de Schepen van Goa varen. Iapon leyt op 32.

graden/

graden / oen dees zyde van de Equinoctiael.

Op dese voyagie zeyltmen verby veele Eylanden ende drooghten / men laet de Molucces aen stuer-boort/ en de gantsche kuste van China aen bag-boort/ ende als dan komt men in de zuyd zee ofte Mar del zur, die tegens het Fretum Magallanicum ofte de Straet van Magallanes ende la Maire aen-loopt / ende streckt na het noorden/ N.N. Oosten/ende N.Oosten van Japon na Nova Zembla ofte de Waygats in Ruffien, sulcx datmen daer eben-wel korter wegh soude van het Waygat, dan van Goa na Japon konnen varen.

De meeste Geographi ofte Werelt-beschrijvers/ verhalen van een groote Stat ontrent 300. mijlen na het noorden van Japon, staende onder den grooten Cham van Tartarien; doch die van China, Japon ende Indien weten niets van de selve/ sulcx dat men twijffelt of de selve vergaen is/ofte een andere naem heeft.

De Vice-Roys van de Koningen van Hispangien binnen Goa, willende eenige Capiteynen ofte Schippers die sich wel gequeten hebben in haer bedieningē/ so voor den Koning als voor hem/ so consenteren sy de selve te varen na Japon ende China, want een Capiteyn/ Schipper ofte Piloot/ die dese voyagie eens ghedaen heeft/kan soo veel prospereren/ dat hy sijn leven genoech verrijckt is/ waer uyt men lichtelijck kan besluyten/wat rijckdom uyt China ende Japon te halen is.

Dit voornoemde Japon kan veel korter bezeylt worden/door de engte van Warhuys achter Noorwegē/ als van Goa gelijck wy geseyt hebbē/ als maer het ys in de Waygats niet in de wege waer; doch sulx tot noch toe te vergeefs onderwonden.

Indien yemandt doch wederom dese reyse wilde aennemen / moeste in Majo t' zeyl gaen/ende in Augusto des volgenden jaers wederomme/ op datmen alsoo het middel van de Somer treffen mochte/wanneer men aen de Waygats quam.

Tusschen Japon ende de Waygats legghen de landen van Cathay ofte Cathao, die machtig en rijck zijn/staende onder de regeeringe ende het gebiet van den grootē Cham van Tartarien, de grootste Stad wert genaemt Quinzay, van wtens groote ende wonderlijck gebouw/veel by de Werelt-schrijvers te lesen is. Na het noordē leyd oock een Stat genaemt Brema op den Oever van de zee/daer leggen oock eenige Eylanden in de zee/ op de hoogte van 47. ofte 48. graden/na het zuyden van den hoeck van Siangamon ofte Siangron. Aen het N. Oosten is oock een Stat genaemt Caftagara: alwaer het geloovelijck is datmen grooten handel doet/alsoo sy wel gelegen is ende bequame Rivieren heeft/ die in de landen loopen. Alle de gemelde landen moeten haer waren ende koopmanschappen in China brengen/ dat daer 700. mijlen van daen is.

Ontrent 100. mijlen van de Waygats na het westen/leyt het Eylant van Itazata westwaerts van het selve heeftmen een groote Riviere in het lant/op de selve leyt de Stat Thelet, ontrent 300. mijlen lande-waert in; doch eermen soo veer komt moetmen noch al meer Stedekens voorby/ waerom de Russen seggen/dat op die Riviere meer dan 200. Steden leggen: meer noortwaerts leyt noch een Stat genaemt Taingin, dat met Thelet onder een warm clima leyt; doch het lant is meest kout: sommige seggen datmen hier veel Peerlen ende ghesteenten vint / ghelijck blijckt dat in Pitfores soo veel Krystal is/ dat men de selve in 't water wech werpt/ ende gantsch niet en achtet waerdig te wesen.

De waerheyt hier van blijckt uyt het volck van Olivier Brumel, dat aldaer in 't jaer 84. en 85. geweest is / en met haer dry proefkens/ ofte monsterkens Krystal mede brachten/ te weten wit/ blaeu en graeu/sulcx datmen daer uyt genoegsaem kan oordeelē/dat onse vertellinge waerachtig is/ waer mede wy 't dan besluyten.

 Een

Een Diſcours ofte breede water-beſchrijvinghe, om te toonen den weg na Cathay op vijf manieren, waer van twee courſſen bekent zijn, de ander dry door giſſinge, der welcker wijtte ghy ſult konnen weten tot Cathy toe, oock hoe ende op wat cours, ende winden van den quadrant, ghy moet varen, om daer te komen; van gelijcken oock het overblijvende van Ooſt-Indien.

GElijck door eenighe jaren herwaerts by onſe tijden queſtie ofte ſwarigheydt geweeſt is/aengaende de ontdeckinge der plaetſen/waer door men ſoude varen in Cathaya, China, ende Molucques Eylanden / oock na andere plaetſen ende Landen van Ooſt-Indien. Soo heeft my goet gevonden daer van dit diſcours van de ghelegentheyt der wateren in 't ſchrift te ſtellen ende aenwijſinge te doen/ hoe men kome kan in Cathaya door 5. wegen/om datter eenige zijn/welcke twijffelen ofter een ſoodanige Lant zijn ſoude/ andere meynen datter geen weg zy na deſe quartieren.

Derhalven om datter eenige zijn die andere meyninge hebben/ſo heb ick voorgenomen haer te toonen den weg om te komen in Cathay op 5. verſcheyde manieren/waer van 2. bekent zijn ende 3. door giſſinge aengenomen worden.

Waer na ick in 't particulier de courſſen geſtelt hebbe/ dat is op wat ſtreecken van de quadrant/ van gelijcken oock de wijtte ende breette/wat getal van plaets/ gelijck ick dat begrepen hebbe door de beſte werelt-beſchrijvinge/ende alſo wy gene water-kaerten hebben/ die ons toonen de wijtte ende breette tuſſchen de gelegentheyt der plaetſen ende de rechte ſtreecken/ſo kan het oock wel zijn/ dat mijne aenwijſinge niet in alles volmaeckt zy/niet te min/nochtans heb ick in 't blanck willen ſtellen na mijn beſte vermogen/doch moetmen hier op ſo niet vertrouwen als ofter geen miſlach in ſoude zijn / oock ben ick niet verſeeckert/ oft daer niet gantſch gemiſt zy in de wijtte ende ſtreecken / maer mijn oogemerck is alleen in 't kort aen te wijſen een bequaeme wegh door deſe onderwijſinge/ Ec.

Voor eerſt om te reyſen na Cathay is de weg welcke de Portugeſen houden/na Calicut ende d'Eylanden van Molucques, weſende ontrent Cabo de bona ſperance, om daer na dien weg voorders te volvoeren. Maer weſende voor eerſt te Lyſard ofte Cabo de Cornual, het uyterſte eynde van Engelant na 't Ooſten om ſtreeck te houden / van daer nae de Eylanden van Canarien hebbenſe 28. en een halve graden / in de wijdtte ſal u-lieden courſſen zijn als Zuyd Zuyd-Ooſt ontrent de 500. mijlen.

Aen de rechter-hant is de groote Oceaenſche Zee/ ende bag-boort in het eerſte aenſien de franſche kuſte/daer naer van Spangien ende Portugael / daer na de kuſte van Barbaryen/ Africa/ Ec.

Van de Eylanden van Canarien tot Cabo verde in Guinea is de wijdtte 15. graden / ende de cours is Z. ontrent 270. mijlen ende na de rechter-handt ofte ſtuer-boort ſult ghy hebben de zee Oceanus / ende aen bag-boort is de kuſte van Barbarie ende Guinea.

Ende van Cabo verde tot Cabo de Palmas is de wijtte ontrent vier graden en de cours Z. ten Weſten ontrent de 250. mijlen / aen 't ſtuer-boort is de zee Oceanus/ ende na bag-boort de kuſte van Guinea.

Om van daer u ſtreeck te nemen na Cabo de Bona ſperance, weſende het deel van gantſch Æthiopien meeſt nae 't zuyden / verlatende de vermelde kuſte van

Palmas, om u cours te doen over de Zee/ ſo ſult ghy hebben Zuyd-West ten zuyden/ ontrent 1060. mijlen/ ende de hoogte van den Pool Antarcticus ontrent 35. graden boven den Horiſont/aen 't ſtuer-boort ſult ghy hebben Braſilien/ America, ende de groote Revière Rio de la Plata, ende aen bag-boort de Kuſt van Kaſtilien/ van Mina in Guinea ende van Binnie, daer nae de Kuſte van Æthiopien, &c. Maer indien ghy de Kuſten van Guinea ſoud willen houden / wanneer ghy ſoud willen van de Kuſte van Cabo de Palmas, na het Eylant van S. Thomas reyſen / als dan ſal u-lieden cours zijn West ten Zuyden/ ontrent 560. mijlen / het Eylant van S. Thomas heeft geene wijtte / want het leyt recht onder de linie / ende heeft aen ſtuer-boort de zee Oceanus en aen 't bag-boort het kaſteel van Mina met de kuſte Binnie: van het Eylant S. Thomas tot Cabo de bona ſperance, is de cours Zuyd ten Weſten ontrent 750. mijlen / aen ſtuer-boort de zee Oceanus / aen bag-boort de kuſten van Æthiopien.

Daer na verder van Cabo de bona ſperance tot het groote Eylant van S. Laurents, na het Ooſten van dat Eylant/ welcke heeft de wijtte na de Pool Antarcticus ontrent 28. graden / ende de cours van Cabo de bona ſperance is Noort-weſt ten Weſten ontrent 550. mijlẽ/ hebbende aen ſtuer-boort het onbekende lant/ gelegen na de Pool Antarcticus ende aen bag-boort de Kuſten van Æthiopien, de lengte van het Eylant is ontrent 360. mijlen/ ende de verſte weg van het Eylant leyt West Noort-West ende O. Z. Ooſt/ zijnde van het vaſte Lant van Æthiopien gelegen ontrent 80. ofte 100. mijlen: boven dit achte ick goet/ weſende op den weg/ dat men aenwijſe den cours ende diſtantie van de Roode zee/ als oock de cours ende diſtantie tot Calecut toe / doch om eerſt de cours te doen van het West-eynde van 't groote Eylant van S. Laurents, welck eynde den Pool Antarcticus hoog heeft 13. graden ende loopt na het Ooſt-eynde/ gelijck oock na de diepte van de Roode zee/ is de cours N. W. ontrent 470. mijlen/ ende de wijtte van de engte ofte Straet is ontrent 10. graden na den Pool Antarcticus, deſe engte ofte Straet wort ſeer verſocht met Koopmanſchappen / om oorſaecke van de ſpeceryen die den Turck in ſijne dominie gebruyckt/ oock een deel van de Chriſtenheyt/ welcke gebracht zijn van de Eylanden van Molucques ende andere contreyen van Ooſt-Indien/ gelijck Goa, Calecut ende diergelijcke plaetſen/ door deſe roode zee ende als dan over lant in Ægypten, van daer wederom geladen in ſchepen / ghebracht werden met den loop van de Nilus tot Alexandrien, een vermaerde haven in de Middellantſche zee/ van waermenſe overbrenght over de zee in verſcheyden quartieren van Turckyen ende de Chriſtenheyt.

Van die engte ofte Straet tot aen het eynde over deſe zijde van de roode zee in Ægypten, is den cours meeſt N. O. ende N. N. O./ ontrent 500. mijlen/ als dan komende inde roode zee ſoo hebt ghy aen ſtuer-boort de kuſte van Arabien / ende aen bag-boort de Kuſt van Æthiopien, daer na van Ægypten, &c.

Van gelijcken oock ſo men begeerde te trecken van het weſt-eynde van het groote Eylandt van S. Lauwerents naer de vermaerde Stadt Calecut, in Indien ſal u cours zijn N. W. ten weſten/ ontrent 860. mijlen/ de breette is 5. graden na het Noorden/ aen ſtuer-boort is de zee Oceanus/ ende aen bag-boort zijn voor eerſt de Kuſten van Æthiopien ende de engte van de roode zee/ gelijck oock de Kuſte van Arabien/ de engte van de Perſiſche zee/ met het Eylant van Ormus, &c.

Is 't ſaecke dat ghy u cours wilt nemen van het voornoemde eynd van het Eylandt van S. Lauwerents nae Cathaya , alſdan moet ghy eerſt trecken nae het groote Eylandt van Trapobanda, West Noord-West/ ofte West ten Noorden ontrent

trent 1100. mijlen / het kan wel weſen dat ghy op die cours by vele Eylanden komt / om dat die Zee daer vol van is / het middendeel van het groote Eylandt leydt recht onder den Æquinoctiael linie/ ende de lenghte is ontrent 300. mijlen/ aen ſtuer-boordt is het onbekende Landt van den Pool Antarcticus, ende aen bagh-boordt is de Straet van de roode Zee van Arabie / 't Eylandt van Ormus, de Perſiſche Zee / Calicut, ende de groote Revière van Ganges; maer om van dat groot Eylandt van Trapobanda te gaen nae het groot Eylandt van Gilolo, het aldergrootſte onder de Molucces, is de cours West / 1000. mijlen / doch men heeft tuſſchen de twee weghen een menighte van Eylanden / aen ſtuer-boort is het Eylandt van Java ende Borneo, aen bagh-boort zijnder de voorghenoemde Eylanden van Molucces met menighten / het Eylandt Gilolo heeft gheen wijdte om oorſaecke dat het perpendiculariter leyt onder den Æquinoctiael: om van het Eylandt van Gilolo te gaen nae de Kuſten van China, is u cours Noordt ten Ooſten ontrent 500. mijlen / de wijdte van China is ongevaer 25. graden / aen ſtuer-boordt de Zee van America ofte Zur, ende aen bag-boort zijn de Eylanden van Molucces, maer om de alderkortſte wegh te gaen van het Eyland van Trapobane nae China, ſoo is de cours Noord-West ten Weſten duyſent mijlen/ alſdan ſult ghy aen ſtuerboord hebben alle de Eylanden van Molucces, ende aen bagboordt het vlacke Landt van Aſien ofte Indien/alſdan is de cours vande Kuſten van China tot de groote Stadt van Quinzay in Cathaya Noordt ten Weſten duyſent mijlen / ende de intrede van de Baye ofte haven van Quinzay leydt op 35. graden/ hebbende aen ſtuer-boort het vaſte Landt van America met het Eylandt van Japon, ende aen bag-boort de Kuſten van China ende Cathay, &c.

Soo veel hebbe ick gheſeydt aengaende den wegh om te reyſen van Engelant nae Cathay ende West-Indien / verhoopende dat den goetgunſtighe Leſer mijne oeffeninghe in dit diſcours ten beſten ſal nemen / al-hoe-wel men daer in gheheel ſich niet op verlaten mach/ om datſe in alles niet geheel korect weſen kan / want ick achte dat nimmermeer een Engelsman gheſien heeft een perfecte kaert van Ooſt-Indien / nochtans vertrouwe ick dat hy ſal overwegen de begeerte die ick hebbe om hem te behaghen teghen de miſlagen die hy ſoude komen te ſien.

Aengaende 't diſcours van den tweede wegh/ om van Engelant na Cathaya te trecken voor ſo veel ende verre die bekent is/ door de enghte van Magallanes en de zee van Zur, is als volght. Eerſtelijck om u wegh van het West-eynde van Enghelandt nae de Enghte van Magallanes recht door te doen is niet moghelijcken / uyt oorſake dat de Schepen gedwongen zijn haven te nemen/om't waters wille/ provianđe ende andere noodtſakelijckheden: nochtans is onſe voornemen / alle ſoo veel een cours van Enghelandt te ſtellen/tot die enghte/ op dat de Schippers ende Zee-varende luyden / haer ſouden konnen verſien van water ende andere ververſſinghe / nae de alderbeſte ghelegentheydt/ &c. Voor eerſt is de cours van Liſſaert tot de engte van Magallanes meeſtendeel zuyt Z. West/ende West ontrent 2400. mijlen op 32. en een half graden nae den Pool Antarcticus, hebbende aen ſtuer-boort het vaſte Lant van America, ende aen bag-boort Europa ende Africa.

De enghte gepaſſeert zijnde ſoo kan de cours weſen West zuyt-weſt 140. mijlen aleer men recht inde zuydt zee is / als dan weſende in de ſelfde / kanmen reyſen na Cathaya, ofte nae Molucques, ofte nae de haven van Panama: de Plaetſe daer de Koninghen van Spangien alle hare ſchatten krijghen/is Peru,van waer opwaerts loopt een revière / daer nae ghe leydtmen die door een Collet van een Landt/ende dan wederom te Scheep door een revière apul de Joelle,ende ſoo over landt

landt tot Nombre de dios, ende van daer met Schepen over in Spangien.

Maer wanneer men gepaſſeert is de hooghte van Magellanes, ſoo men dan begeert te trecken nae de haven van Panama, ſal de cours zijn Noort noord-weſt ofte Noord-weſt ten Noorden/ ofte Noort ten weſten/ gelijck het Lant den pas ſal geven/ om oorſake datter tot noch toe gene perfecte kaerten van die kuſten gegeven zijn. Die mijlē zijn ontrent 1000. ofte 1200. van de engte tot de havē van Panama.

Indien ghy trecken wilt van de engte tot in Cathaya, alſo dat een zee is welcke na het zuyden niet wel bekent is / ſoo konnen in de ſelve leggen menigte van Eylanden/ diemen ſouden ontmoeten / oock ſoude daer konnen zijn klippen / bancken ende andere perijckelen die niet aengewesen zijn/ de generale cours tot in Cathaya ende China is Noord-weſt 2800. mijlen/ hebbende aen ſtuer-boort het blacke lant van America, ende aen bag-boort het onbekende lant/ welcke leyt na de Pool Antracticus, ghelijck oock de Eylanden van Molucces ende het Landt van Calecut.

Men ſeyt oock dat in de engte van Magellanes de vloet geſtadig van het Ooſten na het Weſten loopt: dit is het gene ick hebbe willen ſeggen aengaende die tweede wegh/ na Cathy, voor ſo veel het bekent is van de paſſagie ter zee al-hoe-welſe langh zy/ &c.

Doch tot verklaringhe van den derde wegh die noch onbekent is / laet ons die voorſtellen datſe doenlijck zy / te weten op de zijde van 't Noort-weſten/ ghelijck by eenighe Capiteynen onderwonden is: Forbuſcher heeftſe aen-gevangen/ ende ondeckt tot een plaets ofte quartier / 't welcke hy na hem ghenoemt heeft de enghte van Forbuſcher, nochtans wort daer hooglijck aen getwijffelt of die enghte den wegh ſoude geven tot in de groote zee van het zuyden/ want ten aenſien van de kenniſſe die men tot deſer ure daer van heeft/ ſo kanmen ſo wel giſſen dat 'et maer een Baye ſoude weſen/ nochtans het zy dat deſe paſſagie een enghte zy ofte niet / het kan wel zijn dat daer eenige paſſagie zy tuſſchen het Noorder-quartier van America, gelijck als tuſſchen Labradas ende Groenlant/ ende ſodanige landen welcke gelegen zijn naer den Pool toe.

Om te varen van Engelant naer Cathay door het Noort-weſten / ende om ſijnen cours te doen van het weſten van Engelant tot de voorſeyde plaetſe van Meta incognita, ſoo ſal de cours Weſt N. W. zijn ontrent 650. mijlen/ ende de wijtte daer van ſal 63. graden weſen/ hebbende voor eerſt aen ſtuer-boort Yrlant/ ende aen bag-boort de groote zee; gearriveert tot Meta incognita, ſo moetmen ſijn openinghe daer ontrent ſoecken om een zee te vinden die paſſagie geeft/ 't welcke indien gevonden wort/ ſo moetmen de cours W. houden ſo lange tot dat ſy gevaren hebben 1000. ofte 1100. mijlen / want indien ſy haer cours eenighſins naer het zuyden houden/ ſo ſullen ſy komen te vervallen op het blacke lant van America, want de uytwijſinghe van het achterſte deel van het Noorden van America is weynig min dan 1000. mijlen eermen den weg opent inden Oceanus, die de cours naer het Weſten is/ latende aen ſtuer-boort Polus Articus, ofte ſodanige contreyen als daer gevonden worden/ indien daer eenighe zijn/ ende aen bag-boort het vaſte lant van America.

Wanneer men daer naer het Weſten 100. mijlen ſal gevaren zijn/ hebbende ten Noorden de Kuſt van America, als dan kanmen ſijnen cours wel wat na het zuyden nemen / om datmen als dan wel kan bekomen de openinge van de Ooſt-zee des Oceanus, want de alderbeſte Wereltſchrijvers ſtellen de openinge van de voorſte zee Oceanus tegens ons aen in onſe meridiaen van Quinzay in Cathay, is ontrent

trent 46. graden/ hebbende aen ſtuer-boozt de kuſte van Aſien, gelijck Mangie en de Cathay, ende aen bag-boozt America. Dit is 't gene ick te ſeggen hadde aengaende den derden weg die men na Cathay kan nemen.

Maer ſoo veel den vierden weg aengaet na Cathay, noch onbekent ende alleen upt pzeſumtie datſe ſoude weſen na het Noozd O. van het Noozder deel van Ruyſſen, ontrent dat quartier daer meeſter Barowel ſijn openinge begoſt te doen/ langs een Landt genaemt Nova Zembla, zijnde een Lant ofte een hoeck van een Landt welcke haer nae het Noozden ſtreckt / nochtans onſeecker tot hoe verre/ niet te min kan het zijn datmen dooz dien wegh ſoude konnen varen indien men 't onderſoeckt. Doch om dooz dien wegh te varen na Cathaya, ſal ick kozteliick mijn diſcours maecken. De wegh/ cours ende Lande is aen alle Zee-vaerders niet onbekent/ de wijtte der ſelve is 71. graden ende 20. minuten/ daerom achte ick beter ſijn cours te nemen na het Ooſten ſoo lange men komt te Nova Zembla, daer na volgende den wegh daer u het Landt nootſaeckelijcken ſal toedwinghen ofte vergunnen/ op dier voegen ſal konnen ghebeuren datmen in die Zee bequamen ſeecker ſtrate ofte engte daer dooz men paſſagie konden hebben / dat wanneer men het Lant bequaem als dan men ghenootſaeckt ſoude zijn te zeylen naer het Noozd-Ooſten ofte Noozt Noozd-Ooſt/ tot ſoo lange dat den Pool Antarcticus ware in de hooghte van 80. ofte 85. graden / ende dan kanmen noch ſijnen cours houden tot ſoo langhe het ys een quelde / want het kan weſen datter in de wijtte van 80. graden geen ys gevonden werd/ al-hoe-wel men aen de Kuſte van Bacculayos ys heeft in de wijtte van 50. graden / want niemandt kan ſulcks verſeeckeren / tot dat men het eens onderſtaen ende bepzoeft ſal hebben.

Ende in den weg na het Ooſten van de Noozd-Kaep tot datmen de openinge heeft van de Zee/ om te komen nae het Zuyden in de zee van Cathay konnen zijn 100. ofte 120. mijlen/ ende dan hebt ghy aen ſtuer-boozt ofte rechter-boozt alderëerſt Noozweghen ende Lappia, de Baya van S^t. Nicolaes, met de groote Riviere Obe, Nova Zembla, ende de Ooſterſche Kuſt van Aſien, aen bag-boozt ofte ſlincker-boozdt is de Pool van 't Noozden / met de Landen weſende aen die ſyde/ indien daer eenige zijn / ende daer de ſtrant te houden van de landen welcke leggen Zuyd-Ooſt / Zuyd Zuyd-Ooſt ende Zuyd / van welcken men noch hebben kan vijf ofte ſes hondert mijlen/ tot in de Bay van Quinzay in Cathaya, zijnde aen ſteur-boozt Aſien ofte de Kuſte van Mangie ende Cathaya, ende aen bag-boozt het vaſte landt van America. Daer-en-boven konde het wel zijn datmen paſſagie tuſſchen Nova Zembla vonde/ ende de landen van Samoeten, dooz de Zee van Waygats, ende die weg konde wel wat kozter zijn als na het Noozden van Nova Zembla: alſdan ſult ghy inde weg vooz eerſt hebben het Landt van de Samoeten, ghelijck als Licxora de Riviere Obi, ende Tartarien aen ſtuer-boozdt ofte rechterzijde / ende aen bagh-boozt ofte ſlincker-boozdt Nova Zembla, &c. Alſoo hier mede ons eynde makende / aengaende den wegh Noozdt-Ooſt nae Cathay, ſal dit onſen vierden wegh / cours ende diſcours hier over weſen. Doch ten aenſien van den vijfden wegh/ cours ende middel om daer te komen/ ſal mogelijck weſen mijn advijs daer over ghereкent ſal wozden vooz een onnut ende dwaes verhael / als weſende een ſaecke onmogelijck om upt te voeren / nochtans niemandt kan het weten tot dat het onderſocht ende bepzoeft zy / doch ſoo het mogelijck is/ als dan is de wegh ende middel van alle de bequaemſte/ ende na mijn oozdeel iſſe ſoodanigh / namelijck datmen neme de rechte linie nae den Pool/ indien

indien gheen Landt de cours belette/ nochtans mochte yemant ſeggen dat het is aen de Zona die ysachtigh is/ dies niet teghenſtaende/ ſoo in die enghte ofte quartier geen Landt ghevonden wordt/ ſoo ſal daer oock geen ys zijn/ want de groote ſoute Zee bevrieſt nimmermeer / ende al-hoe-wel men een groote menighte van ys daer ſiet aen de ſijde van Labrador ende Baccalayes, ſoo is 't een teecken dat in dat quartier nae den Pool veel landts is / daer het ys hem laet vinden in de Revieren ende Vloeden binnen het Landt / welcke teghen den Somer in de zee loopt/ want het is kennelijck tot waerſchijnnelijckheydt van het gheene gheſeydt is/ dat men ſelden vindt eenigh ys by den Pool Antarcticus des al eer men 't niet onderſtaen heeft kan men 't niet weten / maer al de twijffelinghen van recht nae den Pool te trecken / beſtaet voornamentlijck datmen ſich laet voorſtaen de over groote koude / nochtans kan het weſen dat het daer natuerlijck warm zy / ten aenſien van het tegendeel dat bekent is / uyt oorſake dat in den tijdt van neghen weecken in welcke de Son noyt minder is dan 20. graden boven den Horizon / dien omlopende te giſſen ſtaet dat de Son de noordelijcker lucht in die quartieren verwarmt/ ende dat inſonderheydt indien inde zee gheen ys en drijft/ want tot meta incognita is 't niet ſeer kout/ om datmen 't onder het ys niet en vint/ want alſmen daer in de zee is / ende niet ontrent het ys ſoo is 't daer ſeer warm/ van ghelijcken indienmen in het Landt is ſoo iſſet daer oock warm / ſoo dat de groote koude nerghens uyt ontſtaet dan door de lucht / die door de lucht van het ys kout ghemaeckt is.

Om nu de paſſagie van Cathay verder te bezeylen / ende recht nae het Noorden te trecken/ ſoo lang tot dat men perpendiculariter onder den Pool zy/ om als dan te zeylen na het zuyden/ na het tegen gelegen deel van de ander zijde van den Pool/ 't welck wel doenlijck is indien gheen Landt ſulcks verhinderde / als dan ſal de gantſche diſtantie weſen in dusdanigen cours/ van de reviere Londen tot de Baye van Luynzay niet meer dan 1660. mijlen / 't welcke een kleyne wegh is / ten aenſien van de anderen die ghebruyckt ende bekent zijn.

Maer moghelijck ſal yemandt hier konnen voor brenghen ende ſeggen dat het niet doenlijck is / dat yemant ſijn cours ſette recht nae den Pool / om daer perpendiculariter onder te komen / want men ſoude niet konnen weten / nae wat zijde dat de naelde van den Quadrant / als dan ſoude trecken / van gelijcken weſende onder de Pool/ alle quartieren ſullen zuyd weſen/ waer henen ghy oock ſult willen zeylen / oock is de Sonne daer van een hooghte / ſoo dat ghy niet ſult konnen doen eenighe proeve om te zeylen herwaerts ofte derwaerts / daerom is te preſumeeren / 't gheene eenighe by brenghen / dattet onmoghelijck zy te bedencken ende te vinden een inſtrument / welck van plaets tot plaetſe leydt. Dat elck quartier weſende onder de Pool in wat oort des Werelts het oock mach zijn / altijdt zuyd leydt / is ten aenſien van hem die daer is / ende ſoo de Zee daer open is / de cours daer in ſal oock zuyd weſen. Niet teghenſtaende 't gheene hier vooren gheſeydt is / ſoo ſal ick toonen 't gheene ſtrecken ſal tot een ſeeckere leydinghe van een beſtemde plaets / want wanneermen perpendiculariter onder de Pool is / om te weten of men ginswaerdts ofte henewaerts gaet ofte eenighe andere cours / diemen voorghenomen heeft / indien men het ghesichte van de Son hebben kan : ende dit ſal op deſe maniere gheſchieden/ voor eerſt bereydt u een klocxken ofte uur-werck / alſoo ghemaeckt dat den quadrant in den tijdt van 24. uren ſijnen cours eyndighet / ende daer by ghedaen zijnde / dat de 24. uren recht op den middagh haren cours volbrenghen/

om

om daer nae weder op een nieuw een ure te beginnen/ dit klocxken ofte uur-werck wel ghemaeckt zijnde dattet ſeer perfect ſijn tijdt ende ure waer-neemt/ wanneer ghy dan ſult naerderen aen den Pool 1100. mijlen/ de wijtte weſende van 85. graden oock ſoo verre dat de quadrant u ſal willen dienen/ uyt oorſaec-ke dat de Sonne hoogh is 10. graden meerder aen de Zuyd-zijde dan aen het Noorden/ als dan aenvangende de laetſte vijf graden van den Pool/ ſoo ſtelt u uur-werck recht op den middagh op de 24. uren/ daer nae weſende perpen-diculariter onder de Pool ſoo ſiet of de quadrant 24. uren heeft/ als dan moet ghy u cours nemen de Son latende achter u/ maer indienſe maer 12. uren toont/ alſdan moet ghy teghen de Son gaen/ ende ſooſe 6. uren wijſt alſdan toont u de Son eenige beſtemde plaets nae het Weſten van die plaets daer ghy zijt (we-ſende oock het vierendeel van de Werelt) die cours ſal u daer heenen brengen/ ſoo het 18. uren zy/ alſdan toont u de Son de plaetſe die na het Ooſten leyt/ naer het ander quartier van de werelt.

Maer om met een ſekere cours te zeylen na een afghetekende plaetſe/ ſoo hebt acht op het ghene datter volght/ voor een exempel neme ick voor my/ recht nae mijn Landt te trecken/ alſdan ſal ick de lelye van den quadrant ſtellen recht voor die gene die het Schip ſtuert/ ende gemerckt dat ick dan kome van het noorden/ ende ick wil in mijn Landt zijn nae het Zuyden/ de kaerte ende de lelye leggen-de gheſtadelijck voor my ende de linie van het Zuyden nae het voorſte van het Schip/ ick ſette oock het klockjen gheduerighlijck by my/ indien het klocxken my dan 24. uren wijſt/ uyt oorſaecke dat ick van te voren daer by ghedaen had-de de 24. uren recht op den middagh ſo ſette ick het Schip recht na de Son/ en-de ſo het klocxken dry uren wijſt/ dan moet men de Son houden na het Zuyd-weſten/ ende alſoo ſal het ſchip gaen na het zuyden daer het van daen ghekomen was/ ende indien het klocxken 6. uren wijſt/ als dan moet de Piloot de Son hou-den na het Weſten ende indien het 12. wijſt/ als dan moet de Son na het Noorden blijven/ 't welcke recht met het ſtuer van het ſchip is/ ende indien het klocxken 15 wijſt als dan moet de Piloot het ſchip na het Nooort-O. houden/ indien 18. na het Ooſten/ indien 21. na het Zuyt-W. maer begeerende recht voort te zeylen/ ſet alſdan de Noord-linie op het voorſte van het ſchip/ ende wanneer de quadrant 12 uren wijſt/ zeylt dan recht na de Son/ gelijck hier te vooren door een exempel is vertoont/ ſoo dat ghy nu kont begrijpen hoe dat ghy u door een ſoodanige klocx-ken ſult konnen brenghen op den rechten wegh/ in een yeder oort van de werelt/ daer ghy ſult willen weſen / al waert dat ghy recht onder den Pool waert/ ende wanneer ghy daer na ſult gezeylt hebben 100. mijlen van den Pool/ 't welck zijn 5. graden/ alſdan ſult ghy konnen gebruycken u Compas/ die na den ſon voegen-de ſoo ſeer als 't mogelijck ſal zijn.

Siet daer is mijn diſcours aengaende de wegen na Cathay, biddende den goet-gunſtigen Leſer dat hem believe mijne miſlagen te verſchoonen/ aldermeeſt daer in/ dat ik hebbe derren voor brengē een ſodanig diſcours/ dewijle daer noch men-ſche zijn die haer laten voorſtaen/ weſende inde zee dat men gene ſchepē te gemoet ſoude komē/ uytgenomē alleen de ſchepē van Cathay ofte China, &c. Nochtans is 't eē zee daer menigte ſo groote als kleyne ſchepē in zijn/ eñ nootſaecklijk ſo moet het waer zijn/ want dewijle daer ſo eē handel en t'ſamenvoeringe van koopmans warē is/ ende ſo een groot getal ſo van groote eñ kleyne Eylanden gevondē wort met ſo vele gelegentheden daer in/ ſo is wel te vermoeden/ datter oock een groot getal van Schepen zijn/ als oock ordinantie van de manier van vaeren/ &c.

F I N I S.

12
13

I

Ko h-

zy=

den het Stadt-Huys / in de Boeck-winckel. 164

